

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

کمرالموه به قورتاق و
به تیکیشتی پیشین
(٩)

مهرا مگراوه کان

که خه لکی فه راموشی کردوون
پیویسته لییان به وریا بین

منتدی اقرا الثقافی
www.ira.ahlamontada.com

نویسی

محمد صالح المنجد

پیداچونه روی

دهرگیرانی

د. صلاح الدین عبدالکریم

کاوه اکرم سەنگاوی

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

برای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

بۆدبەزانانی چۆرەها کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للکتاب (کوردی ، عربی ، فارسی)

قورئان و سوننه
بدتگه یشتنی پیشینی نومده

(۶)

چه رامکراوه کان

که خه لکی فه راموؤشی کردوون و پیویسته لییان به وریا بین

نوسینی
محمد صالح منجد

وه رگیزانی:
کاوه اکرم سهنگاوی

پیداچوونه وهی:
ماموستا صلاح الدین عبدالکریم

ماfi چاپکردن و له بهرگرتنه و هی پاریزراوه
بو

کتیبه خاندی سیفا - شهنشاهی

(۲)

چاپخانه ی سیفا - شه قامی مهوله وی

چاپی یه که م
ن لاله ای که م - ۲۰۱۰ ز

چاپخانه ی سیفا - شهنشاهی

گه رانه وه بو قورئان و سوننه ت

به تیگه یشتنی پیشینی نوممه ت

نخستین (۶)

عنه و آله عجمه

ژماره ی سپاردن

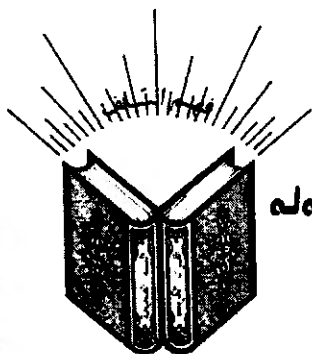
(۲۵۲۹)

چاپخانه ی سیفا

چاپخانه ی سیفا

چاپخانه ی سیفا

چاپخانه ی سیفا

بهره ده به بلا و کراوه کانی

سایتی فیرده وس

پښخوش کړدن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنْ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِذَعَةٍ وَكُلُّ بِذَعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

خوښنه رس به پېژنئ:

نعم کتیبې بمرده ستت یه کتیکه له کتیبېه ناوداره کانی «محمد صالح المنجد» به ناوی «محررات التي إستهان بها الناس يجب الحذر منها» باس له زورترینی نوم بابېتانه ده کات که له شریعتی پیوژی نیسلام دا حرام کراونو له ناو خه لکی دا پشنگوی خراونو فراموش کراون.

وه هر باسیکیشی هینابی به لگې بو هیناوه تموه له قورثانو سونډت بو نوموی خوینسر له سر چاوپوښنی پی هه لگړی و به به لگموه حرامه کان بناسی. وه پروونکردنوه یه کی کورتیش داوه سبهارت به هر بابېتیکي.

هر ووه کو له ناویشانه که یوه دهرده کموئ نوموی لهم کتیبېدا هاتووه باسکراوه زیاتر ناماژه بهو بابېتانه کراوه که شریعت حرامی کردووه به لام خه لکی فراموشیان کردووه گوئی پی نادهن.

خویننه‌ری به‌پژ:

کتیب و نوسراو ئهمانه‌تییکی خاوه‌نه‌که‌یه‌تی له‌لای خویننه‌ری، بۆیه‌ پێریسته پارێزگاری لێ بکری و وه‌کو خوی بخویننریته‌وه‌و به‌ خه‌لکی رابگه‌یه‌نری و کتومه‌ت وه‌کو خوی وه‌رگێری و بخزیتته‌ به‌رده‌ستی خویننه‌ری، هه‌ر بۆیه‌ دروست نی یه‌ به‌ ناوی کتیبیکه‌وه‌ شت به‌ خه‌لکی رابگه‌یه‌نری و بدریتته‌ پال ئهو کتیبهو له‌و کتیبه‌ش دا نه‌بی و، دروست نی یه‌ بۆ وه‌رگێر به‌ ئاره‌زووی خوی یاری به‌ نوسراوی دانهر بکات و هه‌ندیکێ لایبات و هه‌ندی شتی بۆ زیاد بکات و تیکه‌لی بکات له‌ گه‌ڵ نوسراوی دانهردا، چونکه‌ ئهو ده‌یتته‌ خیانه‌ت و ناپاکی کردن له‌و ئهمانه‌ته‌و درۆ بوه‌تان کردنه‌ به‌ ده‌م نوسه‌ره‌که‌یه‌وه‌.

جا یه‌کێک له‌و کتیبانه‌ی ئهو خیانه‌ته‌ گه‌وره‌ی به‌رامبه‌ر کراوه‌و له‌ وه‌رگێرانه‌که‌ی دا ئهمانه‌ته‌که‌ی نه‌پارێزراوه‌و درۆی شاخدارو بوه‌تانی بالدار به‌ ده‌م نوسه‌ره‌که‌یه‌وه‌ کراوه‌ ئهم کتیبه‌یه‌ که‌ له‌ ۶/۳۰ سالی ۱۹۹۶ له‌ لایهن «پێشپه‌و عبدالقادر» وه‌، وه‌رگێرایه‌ سه‌ر زمانێ کوردی به‌ ناوێشانی «حه‌رامه‌ فه‌رمۆش کراوه‌کان»، ئهم وه‌رگێره‌ له‌ سه‌ره‌تای چاپه‌کانی یه‌که‌م دا سی باسی گه‌وره‌و گرنگی له‌م کتیبه‌ ده‌یه‌ناو کتیبه‌که‌ی به‌ ناتمه‌واوی خستوته‌ به‌ر ده‌ستی خویننه‌ران، ئه‌وه‌ش «باسی گۆزانی و مه‌وسیقاو وینه‌گرتن» بوو.

جا کاتێک خیانه‌ت و نا پاکیه‌که‌ی بۆ خویننه‌ران ئاشکرا بوو، وه‌ په‌خنه‌ی لێ گیراو بووه‌ قسه‌و باسی خویننه‌ران، له‌ چاپی دووه‌م دا ئهو چهند باسی خستوه‌ ئێو کتیبه‌که‌و له‌ پێشه‌کیه‌که‌ی دا هه‌وڵی دا به‌ بیانووی بی سه‌ره‌به‌ره‌و به‌ پاساری ناشره‌عی پینه‌ی خیانه‌ته‌که‌ی بکات و ده‌لی: ئهو سی بابته‌ی که‌ له‌ کتیبه‌که‌ ده‌یه‌نراوه‌و باسه‌نه‌کراوه‌ هوکاره‌که‌ی ئهو بوو راو بۆ چوونی هه‌ندی

له ماموستیانم وەرگرتوووه به باشیان نهزانی لهم زروفه‌دا ئهو باسانه وەرگیرم.

به‌لام کاتیك كه ئهو باسانه‌ی خستوتنه ناو کتیبه‌کهوه کو‌مه‌لێك خیانه‌تی تری کردوووه، هه‌ولێ داوه سه‌رباسه‌کان نه‌قل بکات به‌لام نساوه‌پوکی وەرگیراوه‌که له‌گه‌ڵ نه‌صلی کتیبه‌که‌دا زۆر دوورن له‌یه‌که‌وه. له‌وانه‌ی که ده‌ست کاری کردوووه:

* باسی گۆزانی و موسیقا که سه‌ره‌تا قسه‌کانی نوسه‌ری هیناوه‌و پاشان قه‌سه‌ی «د.یوسف قه‌رزای» نه‌قل کردوووه له‌گه‌ڵ نوسراوه‌که‌دا تی‌که‌لی کردوووه، تاوه‌کو وای نیشان بدات که ئه‌مه نوسه‌ره‌که خۆی باسی کردوووه.

* کاتیك باسی بۆیه‌کردنی سه‌رو پریش ده‌کات به‌په‌نگی په‌ش، وه‌ کاتیك باسی وینه‌گرتن ده‌کات، هه‌مان خیانه‌ت دووباره‌ ده‌کاته‌وه.

ئه‌مه سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی که به‌هه‌وه‌سی خۆی ده‌ست کاری وەرگیرانه‌که‌ی کردوووه چۆنی بو‌هاتیبی ئاوه‌ها وەرگیراوه‌.

سه‌رچاوه‌ی هه‌موو ئهو غه‌درو خیانه‌تانه ئه‌وه‌یه که ئهو باب‌ه‌تانه له‌گه‌ڵ حمزو ئاره‌زو به‌رژه‌وه‌ندی خۆی و حیزبه‌که‌ی دا نا‌گوجی و ترسی خودای له‌ دل دا نی یه‌و بیر له‌وه‌ ناکاته‌وه که سه‌بی له‌ قیامه‌ت دا لی‌په‌رسینه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کریت و له‌سه‌ر ئهو خیانه‌ت و ناپاکیه‌ مو‌حاسبه‌ ده‌کریت.

جا **ساینتی فیره‌ده‌وس** وه‌کو ئه‌رکی سه‌رشانی خۆی به‌ پێویستی زانی ئهو کتیبه‌ وەرگیریت‌ه‌وه سه‌ر زمانێ کوردی و خوینه‌ر ئاشنا بکاته‌وه به‌ نه‌صلی کتیبه‌که‌و نوسه‌ر چۆنی نویسه‌وه ئاوه‌ها بیخاته به‌ر ده‌ستی خوینه‌ری کورد زمان.

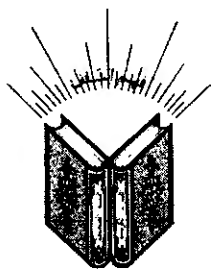
سه‌ره‌تاش لهم وەرگیرانه‌دا پێشه‌کی یه‌که‌مان نویسه‌وه سه‌باره‌ت به‌ حه‌قیقه‌تی حه‌لال و حه‌رام، که په‌یه‌ه‌ست بوون پێیان‌ه‌وه ئه‌رک و وه‌زیفه‌ی سه‌رشانی

ئینسانەو، تەنھا زاتیکیش کە مافی ئەوەی هەبێ و شیاوی ئەوە بێ حەلال و حەرام دیاری بکات تەنھا خۆدایەو بەس.

بۆیە ئاموژگاریمان بۆ هەموو خوێندەری ئەوەیە پیش وەخت ئەو پیشەکی یە بە وردی بخوێنێتەو جوان لە دێقەتی سەرباس و دەرهێماوەکان بەدات لە هەر برکەیهکی، وە ئەو پیشەکیەدا هەر دێرێک کە بەگماری نوسرابێ یان خەتی بە ژێردا درابێ، ئەوا نەتیجەو ئەنجام گیرێکی زۆر گرنگە بۆ هەتا ئێنی تێنەگەشتی بەسەری دا مەوێ، چونکە ئەگەر ئەو پیشەکیە تێبگەیی وەکو خۆی ئەوجا بۆت دەردەکەوێ کە قسەکردن دەربارەی حەلال و حەرام هەروا کاریکی ئاسان نی یە کە خەلکی ئەمەوێ چار نەترسانە بە ئارەزووی خۆیان دەم لە حەلال کردن و حەرامکردن دەکوێتن بۆ بەژەوێندی و رازی کردن و گردکردنەوێ خەلکی لە دەرووبەری خۆی و دەستەو تاقم و حزبەکی .

وصلی الله وسلم علی رسولہ الامین، وءالہ الطاہرین، وأصحابہ الأکرمین ،
ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فهم صحابته إلی یوم الدین.

سایتی فیردەوس

قورئان و سونەت

بە تێنەگەشتنی پیشینی ئومەت

www.firdaws.com

پيشه‌کي وه رگير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ئينسان پلهو پايه‌کي زور گهروهو بهرزو گرنگي هديه، کههچ دروست کراوئکي نيو بونهو نايگاتئ، نهوئش نهويه‌که ههرچي له ناسمان و زهويدا هديه خوا بو ئينساني مل کهچ کردوه که سودي ليوه‌رگري و له‌زياني و گوزه‌راني دنيادا ليتي سود مهندين .

وه‌کو خوي په‌ره‌ر دگار خوي ده‌فرمووي :-

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِيَسْبِغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَنْفَكُرُونَ﴾ ﴿١٣﴾ (الجمانية: ١٢ - ١٣)

واته:- هه‌ر خوا خوي ده‌رياي بو ئيوه مل کهچ و ژي‌ربار کردوه، تا به‌فرماني خودا کهشتي له ناويدا بگه‌ريي بي ئه‌وي نقوم ببي .. وه بو ئه‌وي لهو به‌خشش و نيعمه‌تانه‌ي که خودا داينه‌وه له‌ده‌ريادا ئيوه ليتي سود مهندين .. وه‌ههرچي له ناسمان و زهويدايه، هه‌ر هه‌مووي خودا به‌ميه‌ره‌باني خوي بو ئيوه ده‌ستم‌ز کردوه بو ئه‌وي له‌زياني دنيادا ليتي به‌ره‌مهندين .. نا نه‌مانه به‌لگه‌و نيشانه‌ي پرون و ناشکراي تيدايه بو‌کساني که بير بکه‌نه‌وه بزانه که‌حيکه‌متي دروست بووني نه‌م بونه‌ره چي يه .

له‌ئايمه‌کاني قورئاندا به‌لگه‌و نيشانه‌ي زوري تيدايه که‌باس له‌وه ده‌کات و نه‌وه ده‌سه‌ليني که‌نه‌م گه‌ردونه‌و ئه‌وي له‌م بونه‌ره‌دا هديه، هه‌ر هه‌مووي خودا له‌پيتناو مرؤفدا دروستي کردوه و ژي‌رباري کردوه و، به‌جو‌رنه‌ک ربه‌ک خراوه و دانراوه له‌گه‌ل

سروشت و ژيانی دا بگوفی ، و به نه ندازهو چو نیه تی یه کی ودها دروست کراوه و بدی
هیتر اوه کمژیانی مرژی پی چاک و تهاو بی .

وه هدرشتیک بوژیانی ینسان پیوستی و زهرورده تی ژيانی بی خودا بوی
ناماده کردوه و له گمل سروشتی ژيانی دا گونجاندویمتی ، و هدرشتیک کببته مایه
کوسپ وته گمره و ریگر لژیانیدا خودا لای بردوهو نه یه یشتهوه .

لهوه دهرده کموی که ینسان نرکیکی گرنک و کاریکی گمره و وه زیفه یه کی پر
بایه خی وای پی سپیتردراوه و له سر دانراوه که هیچ شتیکی دیکمی نیوبونهو توانای
هه لگرتنی نر بارهو جی به جی کردنی نر کاره ی نی یه .

که و ابو :

نم ناسمان و زهوی و بونه وه روی که له خزمهت ینسان دا
دانراوه هه رواشتیکی گالتهو بی سود نی یه هه روا به خوړایی و به
به تال دروست نه بووه .

نم راستی یش له چنده ها نایه تی قورئاندا دهرده کموی :-

وه کو خوی پهره دگار ده فرمووی :-

﴿ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴾ (القيامة: ۳۶) .

واته : نایا تاده میزاد واده زانی هه روا وازی لی ده هیتریت و به خوړایی و بی مبهست
دروست بووه .

وه له جیگه یه کی تر دا خودا ناوا ده فرمووی :-

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا قَوِيلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ

النَّارِ ﴾ (۷۷) اَمَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ

الْمُتَّقِيْنَ كَالْفَجَّارِ ﴿ ۲۸ ﴾ (ص: ۲۷- ۲۸) .

واته: ٲٲمه تاسمان و زهوی و ٲهوی لهٲٲوانیان دا ههیه، هموا بۆ گاتٲو یاری دروست نهکردوه، دروستمان نهکردوون تهٲها له ٲٲٲناو بهدیهٲٲانی ههقیٲکدا نهٲٲ، که ٲهو حهقهش ٲسره و وهزٲفهٲی سهرشانی مرۆڤه، بهلام زۆرٲهٲی خهٲلکی مهسنولٲهٲی سهرشانی خۆی نازانی و درک بهوحهقیقهتهٲناکات بۆیه گومانی وادهبات که بونهوه بهٲٲٲ مهههست دروست بوٲٲ .

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ﴾ (الحجر: ٨٥)

واته: تاسمان و زهوی و ٲهوی لهٲٲوانیاندایه دروستمان نهکردوه تهٲها لهٲٲٲناو هٲٲٲانهٲی حهقیٲکدانهٲٲ، کهمرۆڤ دهٲٲٲ ٲهو حهقه ههٲلگری و جٲٲ بهجٲی کات، وهٲٲٲگومان قیامهٲش دٲ و لهسهر ٲهو حهقهٲی کهٲٲٲی دروست کرابوون مامهٲهیان لهگهٲدا دهکری و ٲهوی حهقهکهٲی جٲٲ بهجٲی ی کردٲٲ و بهجوانی ئادای کردٲٲٲ ٲهوا خۆش بهختی و بهختهوهری و ٲوځ ژٲٲٲی بۆ خۆی مهسوگهردهکات، بهلام ٲهوی حهقهکهٲی بهجٲٲ نهگهیاندهٲٲ ٲهوا بهدبهختی و چارهٲهشی و تال ژٲٲٲی بۆ خۆی دابٲٲ دهکات .

وه ٲهو هٲکههت و مهبهسته گهوره و گرٲگهٲی کهمرۆڤ لهٲٲٲناویدا دروست بووه و وهکو وهزٲفه و ٲهٲکیکی ٲهٲهٲهٲهٲی سهرشانی خۆی دهٲٲٲ جٲٲ بهجٲی کات بهٲٲٲی ٲه له : بهندهٲهٲی کردنی خوای ٲهروهردگار.
وهکو خوای ٲهروهردگار دهفرموی :-

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (الذاریات: ٥٦) .

واته: مرۆڤ و جنۆکهه دروست نهکردوه تهٲها بۆ بهندهٲهٲی کردنی خۆم نهٲٲٲ. وه ٲهم بهندهٲهٲی کردنهش گهورهٲرٲٲٲ حق و مافٲکه که خوای ٲهروهردگار لهسهر مرۆڤی دانابٲٲ.

وهكو پيغمبر(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) به (موعاذ)ى كوپى (جبل)ى
فهرموو، تايا دهزانى مافى خوا لىسر بندهكانى چى يه؟ تويش وتى خواو
پيغمبرهكمى باشت دهزانن.

فهرمووى:-

«حَقَّ اللهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا».

واته: «حق و مافى خوا لىسر بندهكانى تويه كه پيپرستن و بندايهتى بۆ بكن
و هاوبهشى بۆ دانهنين»^(۱).

كهوابوو:-

مرؤ هدا توكاته ئو شان و شكۆو پلويابه بهرزهى ده بى و ئو ريزو حورمهتهى
ده پاريزى، كه حيكهمنى خولقيتراوى خوى كه بندايهتى كرده بۆ خوا له خوى دا
دينيتتهدى، وه ئو ئوكى پى سى سى تراوه بهباشى جى بهجى كات و به جوانى
نادايكات .

ئهگەر نا بههوى لادان و سريپچى يوه و بههوى كوفرو شيرك و بى باوهريوه
ده چيته ريزى ئاژده و بگه خراپترىش .

جامه ادام : ژيانى دونيا بۆ ئوه به مرؤ دراوه كه بندايهتى خواى تيدا بكات :

كهواته:-

ژيانى دونيا تاقه دهرفهت و مهيدانى تاقى كردهوى مرؤشه و نهتيجه و نهجامى
تاقى كردهوى كمش له قيامتدا ده بىنى و دهست دهكهوى، وه بابتهى ئو تاقى
كردهوىش برىتى يه له بندايهتى كردهى خوا و تنها پهرستنى .

جا له وه وه ده رده كهوڤ :

كه مرؤ بۆ ئه ژيانه كورت و زوو تپپهري دونيا دروست نه كراوه و به دينه هيتراوه،
به لكو بۆ ژيانىكى هميشه نى بهراوه خولقيتراوه كه له دوا رۆژدا ده بىنى، وهك

(۱) صحيح البخاري - (۹ / ۴۵۹)

نه‌نجام و بهرهمی ئهم ژيانی دنيایه، وه‌ئو ژيانه نه‌پراوه‌ی قیامتش ده‌کړی به دوو به‌شموه به‌گوږه‌ی تاقي کردنه‌وه‌کمی ژيانی دنيایه:-

يان به‌هه‌شتی پرنازو نيعمه‌ته بو ئمو که‌سانه‌ی به‌ندایه‌تی راسته‌قینه‌يان بو خوا کردوه. وه‌يان دوزه‌خی پر ژان و شینه بو ئمو که‌سانه‌ی به‌ندایه‌تیاں بو خوا نه‌کردوه و به‌تنه‌ها ئمويان نه‌په‌رستوه.

وه به‌ندایه‌تی و عبادته‌تیش که ئینسانی له پشناودا دروست بووه:

ناوړیکی گشتی و گشتگره بوهموو کردارو گفتارنک که که نه‌نجامدانیان خودا پیی خوش بی و لئی رازی بی، وه بو دورکوتنه‌وه له هموو کردارو گفتارنک که خودا پیی ناخوش بی و لئی نارازی بی، به‌مهرجی مبه‌ستی نیو دل له کردن و نه‌کردنی ئمو شتانه‌ش دا تنه‌ها خودا بی، وه چو‌تیه‌تی و شیوازی کردن و نه‌کردنه‌کمش له‌گه‌ل سوننه‌تی پی‌نغم‌مېردا (صلی الله علیه وسلم) پیکاوړیک و تمبابی.

وه‌ئو کردارو گفتارانه‌ش که نه‌نجامدانیان خودا پیی خو‌شه و لئی رازیه نه‌وه‌یه:

ئمو‌ی خودا فرمانی پی‌کردبی چی‌به‌جی کړی وئمو‌ی خوا قه‌ده‌غمی کردوه وازی لی به‌یئرئ. واته گوږپرایمل و پابه‌ندی دینی خودا بی هم به‌عه‌قیده و به‌پو‌باوه‌ر، هم به‌کردارو گفتار.

جا همرکات په‌پړه‌ی دین و به‌رنامه‌ی خودای کرد و ئمو‌ی خودا فرمانی پی‌کردبوو چی‌به‌جی کردو، ئمو‌ی خودا قه‌ده‌غمی کردبوو وازی لی هی‌نا، ئمو ئمو پمړی خو‌شه‌ویستی و ملکه‌چی بو خودا ده‌رپړیوه و خودای به‌په‌رستاری خو‌ی داناوه و په‌رستنی بو خودا نه‌نجام داوه.

به‌لام نه‌گمر ئینسان په‌پړه‌ی دین و به‌رنامه‌ی غه‌یری خودا بی و ئمو‌ی خودا فرمانی پی‌کردبوو چی‌به‌جی نه‌کا و، ئمو‌ی خودا قه‌ده‌غمی کردبوو وازی لی نه‌هی‌نا

، ئەوا خوشەوێستی و ملکهچی بوّ خودا دەرە بریو و پەرستنی بوّ خودا ئەنجام
نەداوە.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (الفاتحة: ٥) .

واتە : خودایە تەنھا توّ دەپەرستین بەجۆرێک ئەوەی توّ پێت خوش بێ و پێی پازی بێ
جێ بەجێی دەکەین، وە ئەوەی توّ پێت ناخوش بێ و لێی ناپازی بێ وازی لێ دێ نین و
توخی ناکەوین، وە هەر لە تۆش داوای کۆمەکی دەکەین بوّ ئەوەی یارمەتی دەرمان
بێ بوّ تەنھا پەرستی خۆت.

کەوابوو:

ئینسان ناتوانی بەتەواوی ئەو بەندایەتی و عبادەتە جێ بەجێ
کات کە لە پێناویدا دروست بوو تارەکو : ئەوپەری خوشەوێستی و ملکهچی
بوّ خودا دەرە بری، وە ئەو خوشەوێستی و ملکهچیش وای لێ بکات گۆڕاوە لێ
تەواو بوّ خوا ی پەروردگاری دەرە بری و فرمانەکانی جێ بەجێ بکات و توخی،
حەرامکارەکانی نەکەوێ .

جا ئینسان هەتا زیاتر پابەندی دینی خودا بێ و چاکتر جێ بەجێ کاری فرمانەکان
بێ و باشتر لە حەرامەکان دوورە پەڕێز بێ، ئەوا تەواتر خوشەوێستی و ملکهچی بوّ
خودا دەرە بریو، بەوێش عبادەتی کاملتری بوّ خودا ئەنجام داوە .

بەپێی ئەو باسە پێشوو ئەتوانین بڵێین:

پابەندیبوون بە حەلال و حەرامەکانی خوا ی پەروردگارەو، بەشێکە

لەو عبادەتە کە ئینسان لە پێناوی دا دروست بوو:

وەکو خودا خۆی دەفرمووی :-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا مِن طَائِفَةٍ مَّا رَزَقْنَكُمْ وَأَشْكُرُوا لِلّٰهِ إِن كُنتُمْ ءِیَّاهُ قَابِضِينَ

﴿ (المرة: ١٧٢) واتە: ئەم ئێمانی واباووەرتان هێناوە، ئەو رۆزی یە پاک و سود

به‌خشانه بخون که پیمان داون و سوپاس گوزاری بۆ خوا بکمن، نه‌گمر به‌راستی به‌ندایه‌تی بۆ نه‌ده‌کمن.

لی‌ره‌دا خوی گموره ده‌فرمووی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ واته: نه‌گمر راست ده‌کمن عیباده‌ت و به‌نده‌یی بۆ خوا ده‌کمن نه‌وا ده‌بی به‌شهریعه‌تی خواوه پابه‌ند بن و همرچی خوا بۆی حلال کردون ئیوه‌ش ده‌بی به‌حلالی بزائن و لئی به‌هره‌مهند بن و همرچی خوا حرامی کردوه ده‌بی به‌حرامی بزائن و خۆتانی لی به‌دوور بگرن.

﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ (یوسف: ۴۰)، واته: حوکم ی حق و دادپه‌روه‌ری تنها حوکمی خوی به‌شیای نه‌وه بی حلال و حرام دیاری بکات، وه فرمانی کردوه که جگه له‌و نه‌پهرستین و به‌ندایه‌تی بۆ کسی تر نه‌که‌ین تنها خوی نه‌بی.

لی‌ره‌دا خوی په‌روه‌ردگار ده‌فرمووی: ﴿إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾ باسی حاکمیته‌تی خوی ده‌کات که دیاری کردنی حلال و حرام و فرمان و نه‌هییه، پاشان پابه‌ندبوونی ئیمده‌ش به‌و حاکمیته‌ت و حلال حرامی که خوی دیاری کردوه به‌عیباده‌ت و تنها خواپهرستی وه‌صف کردوه، که ده‌فرمووی: ﴿أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ وه فرمانی کردوه که جگه له‌و نه‌پهرستین و عیباده‌ت بۆ کسی تر نه‌که‌ین تنها خوی نه‌بی.

جامادام:-

پابه‌ند بوون به‌ حوکم و شهریعه‌ت و حلال و حرامی خواوه عیباده‌ت و په‌رستن بی بۆ خوا.

که‌واته:-

پابه‌ند بوون به‌به‌رنامه و حلال و حرامی هه‌رکس و لایه‌نیکی دیکه به‌ندایه‌تی و په‌رستن نه‌جام دانه بوئه‌و که‌س ولایه‌نه .

هه‌ر وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار باسی حال و کرداری گاور و جوله‌که‌مان بۆ ده‌کات که یه‌کیک له‌سه‌ره‌که‌ترین هوکار و ناقول‌ترین پیشه‌یان و قیزه‌وت‌ترین سیفه‌ت‌یان که بووه‌مایدی

کافربوونیان و له ږنگا دهړچونیان نهوه بوو که : حلال و حرامی غهیری خودایان قبول
 کرد و برنامی ژبانیان له غهیری خوداوه وەرگرت و برنامی خودایان پشت گوئ خست
 و نهوی بدلیان بوو هیشتیانوه و نهوی بدلیان نهبوو لایان برد یان گوږیان و دهست
 کاریان کرد، نا بوو جوړه حوکم و شریعتی خودایان له کارخست .
 وه کو خودا ده فرموی :

﴿ اتَّخَذُوا أَسْبَارَهُمْ وَرُءُوسَهُمْ أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ
 وَمَا أُمُّرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مُبْحَثُهُ عَمَّا
 يَشْرِكُونَ ﴾ (التوبة: ۳۱)

واته: جوله که و گاوه کان زاناو پیاو چاکه کانی خوږیانان کړدبوو به خوا
 له غهیری خوا، چونکه و کړدبوو یانیاں به فرمانپوه و بهیښچوانی شریعی خوا
 حلال و حرامیان لئ و ږده گرتن ، وه (عیسی) کورې (مریم) یشیان کړدبوو به
 خویسه کی تر له غهیری خوا ، چونکه کړدبوو یان به فریاد گوزاری خوږیان، له
 کاتیکدا داویان لئ کړابوو که پرستن و بهنډایه تی تنها بو یه که پرستراو بکمن
 که (الله) یه ، چونکه غهیری نهو هیچ پرستراویکی حلق نی یه که شیاوی نهوه
 بئ به پرسترت ، وه نهو خودایه زور نهوه بهرزوو پاکتر و پیوژتره که شمیرک و
 هاوبهشی بو دابنری له عیبادهت و پرستن دا.

(عدې) کورې (حاتم) پیتش نهوی موسلمان بئ گاوړبوو، که گوئی له پیغمبر(صلی
 الله علیه و سلم) بوو نم نایه تمی ده خوینده وه ، پی ی سهیربوو که چوڼ زاناو پیاو چاکان
 ده کړتن به خواو ده پرسترتن، بویه وتی :-

((إِنَّا لَنَسَاءٌ نَّعْبُدُهُمْ)) وتی : نیمه عیبادهت مان بو زاناو پیاو چاکه کانی خوږیان نه کړدوه
 تاوه کو بیان که ین به خوا و بیان پرستین .
 پیغمبر (صلی الله علیه و سلم) فرموی :-

(أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا حَلَّ اللَّهُ فَتَحَرَّمُوهُ، وَيَحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتَحِلُّونَ؟ قَالَ، فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ ((فَتَلِكْ عِبَادَتُهُمْ)))^(۱۱).

واته/نایا نوان نموی خوا حلالی کردوه حرامی ناکمن و نیهوش شونینان ناکمون و بهقسهیان ناکمن و بهحرامی نازانن ؟ وه یان نموی خوا حرامی کردوه نوان حلالی ناکمن و نیهوش بهقسهیان ناکمن و حلالی ناکمن؟))
 روتی:- بهئی.

پیتغمبهر فرموی ((نا نموه عیبادت کردن و بهندایهتی کردنی نموانه)).
 تیمامی (ابن تیمیة) (بهره حمت بی) ده فرموی:-

(فقد بين النبي (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّ عِبَادَتَهُمْ إِيَّاهُمْ كَانَتْ فِي تَحْلِيلِ الْحَرَامِ وَتَحْرِيمِ الْحَلَالِ، لَا أَنَّهُمْ صَلَّوْا لَهُمْ، وَصَامُوا لَهُمْ، وَدَعَوْهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ، فَهَذِهِ عِبَادَةُ الرَّجُلِ، وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ أَنَّ ذَلِكَ مُشْرِكٌ بِقَوْلِهِ (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ))^(۱۲).

واته: پیتغمبهر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پرونی کردۆتوه که عیبادت و بهندایهتی کردنی گارو جولکه بۆ زاناو پیاو چاکه کانیان له حلال کردنی حرام و حرام کردنی حلالدا بووه، نهک له نوێژو پۆژوگرتن بۆیان و پارانهوه لییان، نائهم گوێرایهتی کردنه بریتی یه له عیبادت و په رستۆ به خوای گمروهش باسی کردوه که شیرک و هاریمش دانانه بۆ خوا وه کو ده فرموی ((لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ)).

کهوا بوو:

همر که شیش ههمان کار و پیشمی نوان دووباره کاتوه و به کوێره رتچکمی خوار و خیتچی نمواندا رتیکات و نوان ناسا دهستکاری حوکم و دهقه شرعیه کان بکات و به گوێرهی ههواو نارهزوی خوی و خه لکی بریار له سهر مانموی چه مکه و زارواه شرعیه کان بدا، نوا ههمان حوکم و بریار که به سهر گارو و جولکه دا چه سپی نهمیش لووش ده دات و به ره کو فر و بی باوه ری په لکیشی ده کات.

^{**} رواد الترمذی، والبيهقي في الكبرى ۱۱۶/۱۰، وحسه الالبان في (غاية المرام).

^{***} الفتوى ۶۷/۷.

لهوهوه دهردهكهوئیت :

كه غهیری خوا به فرمانرهوا زانین به جوړنك كه به شیاوی ئموه دابنری جهلال و حرام دیاری كات، وه ئیعتقادبوون بهوی كه غهیری خوا بوی ههیه سهرچاوهی فرمان و نههی و شمریعت و بهرنامه و یاسادانان بی، یان شتیک كهخوا جهلالی کردبی، ئمو بهحرامی دابنی یان بهپنچموانموه ، ئموا به (إله) کردنی ئمو كس و لایهنهیه و عیبادهت و پمرستن نهجام دانه بوئیان .

بویه: نا بهو جوړهی كه وترا خواي پهروهردگار گوپرایهلی کردنی غهیری خوی و پابهندیوون بهدین و بهرنامهیهکی تر جگه لهدین و بهرنامهكهی خوی بهشیرك و هاوبهش بو خودانان ناوبردوهوه.

وهكو دهفرموی :-

﴿وَلَا تَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ (الأعام: ۱۲۱)، واته: نهگمر گوپرایهلی بی باوهپان بن و پابهندی جهلال و حرامی ئوان بن، ئموا ئیوهش وهكو ئوان دهن به موشريك .
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فِرْعَانَ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كُفْرِينَ﴾ (آل عمران: ۱۰۰)، واته: ئمی ئموكسانمی باوهپتان هیئاوه نهگمر گوپرایهلی كۆمهلتك لهگاوو جولهكه بكمن لهجهلال و حرامدا و پابهندی دینی ئوان بن ئمو لهدین و تیمان پاشگمزان دهكهمنوه و كافر دهن .

* خواي پهروهردگار فرمانی بی کردوین كهبی باوهربین به حوكم و بهرنامهو جهلال و حرامی غهیری خوی و غهیری خوی به فرمانرهواي خومان نهزانین، نهگمر نا بهكافر بی باوهر حیساب دهكرتین نهك به موسلمان و باوهردار.

وهك لهم ئایهتدا دهردهكهوی :-

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَمَكَّمُوا إِلَى الظُّلُمَاتِ وَقَدْ أُسْرِوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

﴿٦٠﴾ (النساء: ٦٠) .

واته: تايانا نايینی کسانیک همن گومانی نموه دهبمن و بانگهشمی نموده کممن و لاف و گمزافی نموده لیده دهن که تیمان و باوه پریان ههیه بمر قورئانهی که بو تو دابمزیه و به نموانهش که له پیش تووه دابمزیه ، له گهل نموه شدا دهیانموی داد گمری خویان بمرنموه بو لای تاغوته کان و دهیانموی پابهندی حوکی غهیری خوا بن و غهیری خوا ده کهنه فرمانره ای خویان، له کاتیکدا خوا فرمانی کرده پیمان که کافرین به حوکم و بمرنامهی غهیری خوی و داوای کردوه لیان که حوکم و بمرنامهی غهیری خوی قبول نه کممن ، چونکه شهیتان به هوئی حوکم و بمرنامه دهستکرده کانی مروئمه دهیموی گومریان کات و له ریگی بندهی و خواپرستی که بهشیکی پهیره ویکردنه له حوکی خوا و لیان کات و بمره و شیرک و کوفر که بهشیکی پهیره ویکردنه له حوکی غهیری خوا په لکیشیان کات .

که و ابوو:

هه رکات ئینسان به و شیوازه ژیا که خودا داوای لی کردوه و پابهندی

هه لال و هه رامی دینی خودا بوو، هه به عه قیده و بیروباوو، هه به

کردار و گفتار، نه و نه و کاته عیبادت و بهندهی بو خودا نه نجام داوه.

بو به پیویسته ئینسان هه لال و هه رامی خودا قبول کات و پیی پازی بی و نموهی خودا هه لالی کردوه به هه لالی بزانی و نموهش خودا هه رامی کردوه به هه رامی بزانی، نه گمر نا سمری له کوفر و بی باوه ری و شیرکمه ده رده چی که گاوو جوله کهی لوش دا.

وه هه ره ها پیویسته به کرداریش بو هه لال و هه رامی خودا یه کلابی و نموهی خودا فرمانی پی کردوه جی به جی کات و نموهی و هه رامی کردوه وازی لی بهیینی، نه گمر نا سمری له تاوان و سهریچی و مه عصیه تموه ده رده چی .

بویه مړؤڅ گمر بيمړئ تهنها خودا پمرست و موهچيد بئ و لمشيرك و بئ باوهړي به
دووربي، ئوا پيوسه تهنها خودا به پمرستراو بزاني بهوي تهنها ئو به شياوي ئوه
بزاني كه هلال و حمرام دياري كات و بئ باوهړ بئ به همموو دهستورو ياسا و
بهرنامهيك كه هلال و حمرام دياري دهكات به پيچموانه ديني خودا.

وه همروه ها بؤ ئوهي به تمواوي به ندايهتي بؤ خوا بكات و حق و مافي تموچيدو
يه كهخواپمرستيه كه بدات، ئوا پيويسته هئس و كموتهكاني ژياني به گوږهري ئو
دين و بهرنامو هلال و حمرامه بئ كه خودا بؤ ئينساني دياري كردوه، له ژياني
خيزانيدا، له مامه ئو كرپن و فرؤشتنيدا، له قسه كردن و نان خواردنيدا، له ته عامول
و هئس و كموتيدا، له جل و بهرگ و پؤشاكيدا، له پؤشتن و پنكردنيدا، همره همموو
به گوږهري ئو پنمائيانه بئ كه خودا وه كو ياسا رئسا و شمرع بؤي دياري كردوه.
به لام نه گمر ئينسان به كردار به پيچموانه بهرنامهي خوا جولايموه يان له هنديكا
وابوه كه خودا داواي كردوه، به لام له هنديكي تردا وا نموبو، يان بهشيكي ژياني
به گوږهري شمرع بو، به لام بهشيكي تري بهپي ي هواو تارهزوي خؤي يان خهلكي
تربو، ئوا به تمواوي به ندايهتي بؤ خودا نه كردوه و حق و مافي تموچيده كه
نهداوه و يه كهخواپمرستيه كه نقص و ناتماوه، وه به گوږهري دوري له شمرع و نزيكي
له تاوان تموچيد و يه كهخواپمرستي يه كه لاوازو دهبي، چونكه له همموو بهشهكاني
ژيانيدا بهو شيوازه نمژياوه كه خوا بؤي دياري كردوه داواي لي كردوه.

جا خواي پمرو ردگار ثاين و بهرنامهيه كي بؤ رهوانه كردوين تاوه كو ئيمهش
پهپهروي بكهين و هئس و كموتهكاني ژيانماني پئ رئك بخدين و بيكهينه بهرنامهي
ژيانمان و هلال و حمرامي لي وه ربگرين، بؤ ئوهي ئو مهسته بهدي بهينين كه خواي
پمرو ردگار ئيمي بؤ بهديهيئاني خهلق كردوه، كه به ندايهتي كردن و پمرستنيهتي
بهتاكو تهنها.

وہ تمہا دین و بہرنامہ دیکھ کہ خواہی پڑی پڑی کہ بندہ کانی پہرہوی بکمن
وہ لال و حرامی لی و ہر گرن تائینی پیروزی نیسلامہ جگہ لہو ہیچ بہرنامہ
دینیکی تری پی قبول نی یہ و لیتی پڑی نییہ .
وہ کو دہ فرموی :-

﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ : واتہ : پڑیم کہ دینی نیسلام بہرنامہ و یاسار
پڑسای ژیان تان بی . ﴿(المائدة: ۳)﴾ .

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾ ﴿۸۵﴾
(آل عمران: ۸۵) ، واتہ ہرکس دین و بہرنامہ کی تر جگہ لہ نیسلام قبول کات و
شوینی بکمی و یاسا و دستوری ژیان و حلال و حرامی لیوہ و ہرگری ، ثلوا لیتی
وہرنا گیری و لیتی قبول ناکری و لہ قیامہ تیشدا لہ زہرہ مردان دہی .
وہ کو خوی گہورہ دہ فرموی :

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ
اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ ﴿۱۲۳﴾ ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا
وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى﴾ ﴿۱۲۴﴾
(طہ: ۱۲۳-۱۲۴) .

چاکہ لہ منہوہ پڑنمای و بہرنامہ ژیان تان ہات پیویستہ پہرہوی لہو
بہرنامہ بکمن و شوینی ثلوا دینہ بکمن کہ تہنہا خودا ہشیایو پڑستن دادہ نی،
ثلوسا ثلوی پہرہوی لہ پڑنمای من بکات و ثلوا عیبادہ تہی کہ ہوی دروست بوہ
جی بہجی کات ثلوا نہ لہ دنیا گومرا ثلوی و سرگردان ثلوی، وہ نہ لہ قیامہ تیش
دوچاری بہدہختی و سزا ثلوی.

وههمرکەشیش لەو پێنمایی و بەرنامەی من ڕوو وەرگیرێ وئەو عیببەدەتە ی که بۆی دروست بوو وازی لێ بهێنێ ، ئەو له دنیادا به چاره‌ره‌شی و تال ژینی ژیان به‌سه‌ر ده‌بات ، وه‌له قیامه‌تیش سزاو تازاری به‌تیش چاره‌ری ی ده‌کات و به‌ کویری خودا حمشی ده‌کات .

وه‌کو وتمان ته‌نها دین و به‌رنامه‌یه‌کیش که خودا بێ ی رازی بێ که به‌نده‌کانی په‌یره‌وی بکه‌ن و هه‌لال و هه‌رامی لێ وەرگرن ئاینی پیروزی ئیسلامه جگه له‌و هه‌ج به‌رنامه‌و دینیکی تری بێ قه‌بول نی یه و لینی رازی نییه . ئەمه‌ش له‌به‌ر ئەوه‌یه که خۆی م‌رو‌فی دروست کردووه ته‌نها خ‌و‌یشی مافی ئەوه‌ی هه‌یه‌و ش‌ی‌او‌ی ئەوه‌یه که به‌ هه‌رمانه‌وه‌ا بزانری و به‌رنامه‌ی ژیان دابنی و شه‌ریعه‌ت و یاسا داب‌پ‌ژ‌ێ و هه‌لال و هه‌رام دیاری بکات .
چونکه :

«ئهم بونه‌وه‌ره و گه‌ردونه له‌سه‌ره‌تاوه خ‌و‌ای په‌روه‌ردگار خ‌و‌ی هه‌نایه بون به‌هه‌موو سیفه‌ت و خاسیه‌ته‌کانی یه‌وه (خالق) .

« پاشان مانه‌وه‌ی ئەم بونه‌وه‌ره هه‌ر به‌ده‌ستی خ‌و‌یه‌تی هه‌ر ئەو به‌پ‌ر‌ت‌وه‌ی ده‌بات ، به‌پ‌ێ یاساو پ‌س‌ایه‌ک که‌خ‌و‌ی بۆی داناوه (الم‌د‌ب‌ر) .

که‌وا‌بو‌و : بونه‌وه‌ر بوون و نه‌بونی به‌نده به‌ خواوه ، ئەگه‌ر خوا دروستی نه‌کردایه و خه‌لقی نه‌کردایه نه‌ئهبوو ، هه‌روه‌ها مانه‌وه‌ی بونه‌وه‌ریش به‌نده به‌خواوه ئەگه‌ر ده‌ستی لێ به‌ردا له‌ناو ده‌چێ .

بۆیه :- هه‌روه‌ک چ‌ون بوونی گه‌ردوون و بونه‌وه‌ر پ‌ت‌و‌یستی به‌ خ‌و‌ای په‌روه‌ردگار و ب‌و‌ پ‌د‌ی‌ا‌بو‌ونی په‌کی له‌سه‌ر خوا که‌وت‌وه به‌بێ خوا نابێ :

به‌هه‌مان ش‌ی‌وه :

بهرېټوه چونی ژبانی بونموه ریش و بهر دهوام بونیان پینوړستی به خواي پهره درگاره و بۆ مانموه یان په کیان له سر خوا کموتووه، نه گمر خوا ده ست له بونموه بهر دا نهوا ناتوان له سر ژبان بهر دهوام بن و درېژه به ژبان بهن .

سدرنج دهري هم گمردوونه جگه له تماوای و پوختی نایابی و بڼ خموش و خالی چیت نایینی، ته ناندت بۆ یهك دانه خموش و ناتماوای بگهری نایدوزیتموه .

نه گمر یه کیک له م گمردوونه پامینی تیده گات چند به پوختی و نایابی خولقینراوه و هممو شتیك به نه ندازه ی گونجاوی خوی له شوینی شیایوی خوی دانراوه له دروست بونیدا نهو پهری دانایی و زانایی تیدا ره چاو کراوه.

وه کو خواي پهره درگار خوی ده فرموئ :-

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَفَوُّتٍ فَانْزِجَ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ

مِن فُتُوْرٍ ۚ ثُمَّ اَنْزِجَ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِاْ وَّهُوَ حَسِيْرٌ ﴿١﴾﴾ (الملك: ٣ -

٤)، واته: خاوهنی ټپوه نهو زاتپه كه حوت ناسمانی له سرپهك دروست كړدوه، وه له نار دروست كراوه كانی خوا دا هپچ نارپكی و نا تماوایهك نایینری به لكو لهو پهری تماوای و مه حكیمیدان، جا نه گمر لهو راستی یه گومانیتك هدیه چاو بگیرپه بینه، بزانه هپچ نارپكی یهك دهینی ؟، پاشان جار له دواي جار چاو بگیره وه پروانه سهره نجام چاوت بهزه بونی ده گمړتتموه و هپچ ناتماوایهك له گمردووندا نادوزیتتموه.

جا همدوك چوَن له دروست بوونی بوونموه ردا نارپكی و كړچ و كالی نایینری، به همدان شپوه نهو بهر نامو رپسایه ی كه بوونموه بهرېټوه ده بات و كراوه به سیستهمی ژبانی بوونموه ناتماوای كه م و كوری تیدانی یه.

همره ها همر وهك چوَن گمر له دیارده سروشتی یه كانی هم بونموه ره همر كه م و زیادیهك له نه ندازه و قهباره و خیرایی و چوڼیه تی و چندیتی دا بكری، ژبان و وهزغ تيك ده چتی، به همدان شیواز گمر به نه ندازه ی نوکی ده رزیهك ده ستکاری نهو یاساو

رېسار بېرنامه يه بکړی که خودا بۆ بېرته چونی بونموره دایناوه ، ئموا به تهئکید
نک همر حال و گوزهران تیک دهچو به لکو همر لسمه تاره دروست نده بوو.

که وایو: تیکرای ئهم بوونموره و گمردونه بهجۆرنک دروست کراوه و هه لخواوه و ،
بهشیواژنک هه لده سوړی و بېرته دهچی ، له گهل ژبان و گوزهرانی مرؤفدا گوئینراوه
و سازینراوه ، که نهک ههمو بگره گمر تهنه شتیک له شته کانیشی شیوه و
چونیتیه کمی بگورپی ژبان و گوزهرانی ئینسان تیک دهچی.

جا همرهک چۆن بونموره و گمردون دروست بوون و بېرنامه ی بېرته چونی له لایمن
خواوه یه ، بههمان شیوه مرؤفیش همرایه ، مرؤف دروست بونه کمی له خواوه سمرچاوه ی
گرتوه و بهوی ئموره له نه بونموره هاتوته بوون ، بههمان شیوه بېرنامه ی بېرته
چونی ژبانیشی همره بی له لایمن خوداوه بۆ دیاری کړی.

خوای پهروردگار له چهنده ها شوینی قورئاندا ، ئمو راستی یمی داوه به گوی ی
خه لکیدا که همرهک چۆن دروست بوینان له خواوه سمرچاوه ده گری ، بههمان شیواژ
ده بی هه لال و حیرامیان همر له خواوه بۆ دیاری بکړی ، وه بېرنامه و یاساکانی ژبانیان
تهنه له موره وه بگری . وه کو ده فرموی :

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْآخِرَةُ﴾ (الأعراف: ۵۴) ، واته : ناگادارین دروست بوونی مه خلوقات و
به دیهاتنیا تهنه له لایمن خوداوه ریک خراوه و به دیهینراوه ، بههمان شیواژ
بېرنامه ی ژبان و هه لال و حیرامیشیان همر له لایمن خوداوه بۆ دیاری ده کړی و بوینان
ده نیرری .

جا مرؤف که یه کیکه له دروست کراوه کانی خودا ، وه خوای پهروردگار سروشت و
فیته تیکی له مرؤفدا دروست کردوه ، همر به گوریه ی ئمو سروشت و فیته ته ی که له
مرؤفدا هیه خوای پهروردگار دین و بېرنامه ی بۆ ناردوه .

وه ئمو بفرنامو دینهی کهخوا بۆرێکخستنی ژبانی ئینسان ناردوویهتی هم له گهڵ سروشت و فیهتهی مرۆڤدا گونجینراوه، هم له گهڵ یاساو پێساکانی بهریوهچونی گهردوونیشدا سازینراوه.

جاهمروهك پێشتر وتمان بونهوه بهخۆی و وهزیفهکانی یهوه لهپێناو مرۆڤدا دروست بووه و بهدیهاوه، جا ههركات مرۆڤ ژبان و گوزههانی بهپێی ئمو بفرنامو یاسایه بوو کهخوا بۆی داناوه، ئهوا ئیش و وهزیفهی مرۆڤ له گهڵ یاساو پێساکانی گهردوونیشدا سازگارو تهبا دهبن، بۆیه بونهوه ریش خزمهت کاری مرۆڤ دهکات و لهبههروهندی و سودی مرۆڤدا کار دهکات و ههلهناسوێ.

بهلام گهر مرۆڤ له بهریوهچونی ژبانیدا پهیرهوی بفرنامهیهکی تر بوو، وه لهژبان و گوزههانییدا یاساو پێسایهکی تری بۆخۆی ههلبژارد، ئهوا سههرای ئهوهی له گهڵ سروشتی خۆیدا تێکگیران و بهریهککووتن دروست دهپێ، ئیش و وهزیفهکشی له گهڵ یاساو پێساکانی گهردووندا دژیهیهک و جیا دهپێ، ههر بۆیه بونهوه ریش خزمهت کاری مرۆڤ ناکات و لهبههروهندی مرۆڤدا کارناکات و ههلهناسوێ.

لهقورتاندا ههندێ نمونهی پۆشن ههمن بۆ سهملاندنی ئهم باسو ئمو راستیهمان بهجوانی بۆ باس دهکات.

بۆ نمونه خوای پهروهردگار باسی (نوح)مان بۆ دهکات له سوپهتی (نوح)داو دهفهرمووی:

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠ يُرْسِلَ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝١١ وَيُمْدِدْكُمْ

بِأَمْوَالٍ وَيَبْنِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَسَدًا وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهْرًا ۝١٢﴾ (نوح: ۱۰ - ۱۲)

نوح فهرمووی: ئهێ بهروهردگار بهقهومهکی خۆمم ووت: داوای ئیخۆش بوون لهپهروههگارتان بکهمن و بگهڕێنوهوه دهست له خراپهوه تاوان ههلهگرن.

ئەموجا (نوح) فەرمووی :- ئەگەر ئێشە باوەرپەینن و تەنھا خودا بپەرستن و پەشیمان ببنەوه لەشەریک بۆ خودا بپارەن، ئەموا بارانتان پەیتا پەیتا بەئێزمە بۆ دەبارن، وە دارایی و منداڵی زۆرتان پێ دەبەخشن، وەچەندین باخ و بێستانتان دەداتن ، وەئای پوکاری زۆرتان بۆ بەدی دێنن .

(نوح) ھۆشیاریان ئەکاتەو کە ھۆی بێ رۆزی و بێ پیتی زەوی و قات و قری و کەمی ئاو و باران و بەرەکت ئەو شیرک و بێ باوەرپەیتا یە کە کردوویانە بە بەرنامەیی خویان و لەسەری دەپۆن .

بۆیە : ئەگەر مەرۆڤ بۆ جۆرە ژیا کە خوا داوی لێ کردووە و دین و بەرنامەیی خوای کردە پێساو یاسای بەرپۆوەچونی ژیانی خۆی ئەموا ھەموو بونەوەر (خۆر و مانگ و ئاو و باو و باران) و ئەموا ئێشە شتانەیی کە لە دەورووبەردان ھاوکاری لەگەڵ دەکەن و لەبەرژووەندی مەرۆڤ دەجولێنەو و کار دەکەن.

بەلام ئەگەر بۆ شێوەیە نەبوو کەخودا داوی کردووە و لەسەر پێساو بەرنامەیی یەکخواپەرستی نەجولایەو و شیرک و کوفری پەپرەوکرد ، ئەموا لەبری ئەوەی باران بباریت بەسەریاندا ، بەرد دەباریت و دەبێتە ھۆی مەرگ، وەکو قەومەکی (لوط)، وەلە جیاتنی ئەوەی باران بباریت بێتە مایەیی ژیا بۆ مەرۆڤ و درەخت ، دەباریت و دەبێتە مایەیی غەرق و تیا چوون وەکو قەومەکی(نوح).

کەواتە :-

ئیش و کاری بونەوەر و مەرۆڤ پەپرەندی توندوتۆڵی پێکەو ھەیسە و ناتوانن ئیشەکانیان لێک داپەرنن، بۆیە ئەموا یاسا و پێساوی بۆ بەرپۆوەچونی بونەوەر و ژیا بۆ مەرۆڤ دادەنن پێویستە سازینراو گونجاوبن لەگەڵ یەکتەر و دژبەییەک و جیا نەبن .

جا لەبەر ئەوە :-

پیتویسته ههمو لایه نه کانی ژبانی مرۆڤ به گۆرهی سیستم و یاساو به برنامه یهک
رێبیکهری، که ههم له گهڵ سروشتی مرۆڤ خۆی دا بگونی، ههم له گهڵ یاساو
رێسا کانی گهردونیشدا بسازی .

دیاره ئهمهش که سێک ده توانی رێکی بخت و نهجایمی بدات که سروشتی ههردووکیان
(مرۆڤ و گهردوون) ی له پیش چاوی .

جا ته نهها که سێک که سروشتی (مرۆڤ و گهردوون) ی له پیش چاوی بێ و ئهم سهرو
ئوسهری گرتبی که سێکه که :-

خواهنی عیلم و زانستیک ی سنوری وابی که دهووری ههمو شتیکی گرتبی و
شتیک نهبی له عیلم و زانسته کهی ده رچی، وه خواهنی تواناو ده سه لاتیکی په های وابی
که هیچ شتیک له سنوری ده سه لات و توانای قوتاری نهبی .

چونکه :

عیلم و زانسته بێ سنوره که پیتویسته: بۆ ئهوی ههم عیلم و زانستی به سروشتی
مرۆڤ و گهردوون ههبی، ههم عیلم و زانستی به سه ره ههمو رێگا کانی ژبان دا ههبی،
تاوه کو بزانی که کام به برنامه و رێسا بۆ مرۆڤ گونجاوله بۆ ئهوی ههم له گهڵ سروشتی
مرۆڤ بگونی، ههم له گهڵ سروشتی گهردونیش بسازی، وه تاوه کو بزانی له سه ره ههمی
ههمو ئه رێگایانهی له دونیادا دینه بهرده می مرۆڤ کامیان گونجاوله باره بۆ مرۆڤ و
له گهڵ سه رشتیدا تیک ناگیر .

وه ههروه ها ده سه لات و توانا کهش پیتویسته: تاوه کو به هۆیه وه وابکات ئه سروشتی
که مرۆڤ و گهردوونی له سه ره دروست بوون بهرده وام بیه نه وه و نه گۆرین، تاوه کو له گهڵ
به برنامه و رێسا کاندای گونجایی و سازگاری پاریزن پیتویستی به گۆران نهبی .

جا له به رنه وهی :-

مرۆڤ ئه و عیلم و زانستهی که ههیه تی سنورداره و ناتهاوه، وه ههمو رێگا کانی ژبان
شاره زانی یه و لێ ی شاراوه یه، ته نه ات نزیکترین ساتی داها تویشی له به ره چاوی

یو چمن دین بهر به سستی لمر ږدایه، وه عیلم و زانستی تمواوی به سسر سروشتی مرؤډا
نی یه و لیتی بی ناگایه:

بویه :-

ناتوانیت له سمرجه می ئو همموو ړنگایانمی ژیانیدا ړنگای گونجاو و له بار بدوژیتوه
و ده ست نیشانی بکات که همدماهنگ و گونجاو بی له گڼل سروشتی مرؤډا.
سپرای ئوده ش، مرؤډ عیلم و زانسته کمی ناتوانیت پهی به همموو یاساو ړنساکانی
گمردوون بهریت و درکی سروشتی تاک تاک و سمرجه می گمردوون بکات، بویه
ناتوانی بهرنامه یدک بؤ ژیانمی مرؤډ دابنی له گڼل سیستهم و یاساکانی گمردونیشدا
بیسازینی و بیگونجینی.

که واته مرؤډ زانسته که می ناتواوه چونکه :-

هم پهی بهر ړنگای گونجاو نابات له سمرجه می ړنگاکانی ژیان، وه هم زانستی
به سروشتی خوی و گمردوون نی یه و سروشتی ئو دوانمی له پیش چار نی یه.

که وابهو :- مرؤډ به هیچ شیوه یدک ناتوانی بهرنامه می ژیان بؤ مرؤډ دابنی و ړنگای
گونجاو بؤ مرؤډ دیاری بکات له کاتیکدا خوی هیچ شتیک دهریارمی ئو ړنگایه
نازانی.

جاله بهر نه وه :-

ته نها ړنگه چاره می مرؤډ نه وه یه هر وهک چوون دروست بوون و
سروشتاندنی له خوا وه یه، به هه مان شیوه ده بی دین و بهرنامه می
ژیانیشی هر له خواوه بؤ دیاری کری .

* هر لبر ئمه بو :-

هر له گڼل دابزینی (ناده و حوا) بؤ سمرزه وی، خوی په روره دگار بهرنامه
شریعت و یاساو ړنسا می ژیانیشی بؤ دابزاندن، کده بیټ به پی ئو بهرنامه خوا به
ژیان بهر بکری و ده ستوری ژیان ته نها له خوا وه درگیری.

﴿ قَالَ أَهَيْطًا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَأَمَّا يَا أَيُّكُمْ مَنِي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشَقَّي ۚ ﴾ (۱۳۳) وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ﴾ (ط: ۱۲۳ - ۱۲۴) ،

دوای نموی که خدا فرمانی دا بدهد بزینی (نادهم و حوا)، پاشان فرموی :-
چاکه له منموه ریتنمایی و بهرنامی ژیاانتان بۆ هات پیویسته پهیرهوی لهو
بهرنامه بکمن و شویتهی ئمو دینه بکمن، ئموسا نموی پهیرهوی له ریتنمایی من بکات
و نموی من دیاریم کردوه بهو شیوازه ژیا ئموا نه له دونیا گومرا ئمبی و سهرگردان
ئمبی، وه نه له قیامهتیش دووچاری بدهختی و سزا ئمبی. وه هرکسیش لهو
ریتنمایی و بهرنامی من روو وهرگیرئی و پهیرهوی بهرنامه یه کی تربی، نموه له
دونیادا به چاره رهی و تال ژینی ژیان به سهر ده بات، وه له قیامهتیش سزاو نازاری
بهتیش چاره رهی ده کات و به کویری خودا حشری ده کات.

بویه ده توانین بلین :

هاوسازگاری و هاوگونجای له نیوان بهرنامه ی خواو سروسختی مرؤڤ

شتیکی روون و بی چه ندوو چوونه :

* جا ههروهه ک چۆن :

خوای پهروه دگار له ناو ههموو ههساره کانی گهردوون دا زهوی بۆ مرؤڤ ههلبژاردوه،
کهزهویش به جوړیک سازکراوه و ههلبخراوه، کهههله و مهرجی ژیان و گوزه رانی ئینسان
برهخسینئ و سهرجهم پیداویستی یه کانی بۆ فراههم بهینئ، کههیچ شتیک نی یه
مرؤڤ پیویستی پئی بی و لهزهوی دا دهست نه کموئ و به جوړیک که مرؤڤ پیویستی
بهوه نی یه روو له ههساره یه کی تر بکات، وههر ههساره یه کی تر ههلبژیرئ ئموا ژیان
و گوزه رانی لی تیک دهچئ، چونکه له گهله پیکهاته ی لاشه ی و بدهنیدا ناسازی و
ناگونجی.

همروه‌ها خواى دادگمر و حەكىم زۆر بەپرونى و پاشكاوى پايگەياندووە كه (شەرىعەت و بەرنامەى خوا) و (سروشت و فیتەرتى ئینسان) دوو روى يەك حەقیقەتەن و لەسەداسەد پێكاویێك و گوڭجاوو وەك یەكن .
 وەكو خۆی دەفەرموئ :-

﴿ فَأَقَمَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بَدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰) ،
 واتە: بە جوانی و پاکی پووبكه لەدین و بەرنامەى یەكخواپەرستی ، ئێودینەى كه خوا سروشتی خەلكی لەسەر سروشتاندووە و گوڭجاندووە، دروست كراوەكانی خوا گۆڕانی بەسەردا نایەت بۆیە دین و بەرنامەى ژیانیشی نابێ بگۆڕدرئ ، ئا ئێوەش دین و بەرنامەى راست و دروستە چونكه تەنها خودا بە پەرستراو دەزانئ و حەلال و حەرام لەمێوە وەرەگرئ، بەلام زۆربەى خەلكی نایزانن .

كه‌وا‌بوو :-

(شەرىعەتى خوا) و (سروشتى خەلكى) هەردووکیان لەیەك سەرچاوە هاتوون و یەك خاوەنیان هەیه .

(سروشتى خەلكى) دروست كراو و كەردەوى خوایه، وە (شەرىعەتى خوا) ش فرمان و فەرمايشتى خۆدایه، جاییگومان خۆدای زانا و بەتوانا فەرمايشت و كەرداى كۆك و تەبان و دژبەیهك و جیانین .

كه‌واته :-

حوكمى حەق و دادپەرەرانە تەنها حوكمى خوایه، هەروه‌ها تەنها ئێوە كەشیار بیت شەرىعەت و بەرنامەو حەلال و حەرام دابنئ فەرمانی كەردووە جگە ئێوە نەپەرستین، وە شەرع و دین وەرەگرین تەنها لەمێوە نەبیت .

﴿ذَلِكَ الَّذِي أَلْقَيْتُ﴾ شریعت و بهرنامه‌ی خودا گونجاوه و له‌باره له‌همموو ره‌وانگه‌یه‌کموه، چونکه‌پی‌کارپی‌ک و همماه‌نگه له‌گه‌ل سروشتی مرۆڤ دا، وه‌شریعت و بهرنامه‌کمی له‌لوتکه‌ی هه‌ره به‌رزی راستی و داد‌گه‌ری دایه ﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵).

به‌لام به‌داهمه‌ه ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿٢٠﴾ زۆریه‌ی خه‌لکی ئاوه‌ها دینی خویان نه‌ناسیوه، چونکه نه‌زانن، بۆیه حوکمی خوا - که‌دروست کاربانه - ر‌ه‌ت ده‌که‌نموه و حوکمی مرۆڤتیکی دروست کراوی وه‌کو خویان هه‌لده‌بژێرن.

﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنْ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة: ۵۰)،
واته: ئایا حوکمی جاهیلیه‌تییان گه‌ره‌که؟! و ده‌یانموێ که‌سانی جاهیل و بێ دین بین به‌فرمانه‌یه‌وایان؟! بۆ کێ هه‌یه حوکمی له حوکمی خوا باشتربێ؟! کێ فرمانی له فرمانی خوا حق تره؟! .

بۆیه مه‌رج نی یه هه‌رک‌س راست بویوه پهی به‌و حه‌قیقه‌ته‌ی شریعه‌تی خواببات، هه‌ر وه‌ك چۆن هه‌موو ک‌س سه‌ر له‌نه‌یه‌نی یه‌ک‌انی بوته‌وه‌ر ده‌ناکات، به‌هه‌مان شیوه هه‌موو ک‌سیش هه‌ست به‌وه ناکات که‌شریعه‌تی خوا له‌لوتکه‌ی هه‌ره‌به‌رزی داد‌گه‌ریداو، پهی به‌وه نابات که‌به‌رنامه‌کمی ﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵) بۆیه حوکمی جاهیلیه‌ت هه‌لده‌بژێرن و حوکمی خوا ر‌ه‌ت ده‌که‌نموه.

﴿جَا ثَمُوكَه‌سه‌ی بیسه‌وی شریعه‌ت و یاسایه‌ک بۆ مرۆڤ دابنێ که‌پی‌چوانه‌ی شریعه‌ت و به‌رنامه‌ی خوابی، بۆ ئه‌وه‌ی مرۆڤ به‌ره‌و به‌خته‌وه‌ری و ئۆخ ژینسی به‌ری، پێش هه‌موو شتی‌ک و له هه‌موو شتی‌ک زه‌رووتر و ئاسانه‌تر نه‌بێ له‌بیری ئه‌وه‌دابن

سروشت و فیتړه تی مرؤډ بگورپی ، تاوه کو بتوانی له گهل نمو یاساو بهرنامه دهست کرده دا بیگوغیښی .

دهره غامیش دووشته ، یان نموتا دهوتری دهتوانی سروشت و فیتړه تی مرؤډ بگورپی یان نموتا ناتوانی ، که بویرزی ناتوانی نمو خوی وهلامی خوی داوه نموه . بهلام گور بگوتری دهتوانی سروشتی مرؤډ بگورپی نموهش درویه کی گموره و ناشکرا و ناقولایه ، چونکه تنهها کسی کهبتوانی سروشتی مرؤډ بگورپی ، نموکسهیه که مرؤقی دروست کردبی کهزاتی (الله) یه ، وه خوی پموره دگاریش بهراشکای رایگه یاندوه ، نمو سروشتهی کهخودا مرؤقی لهسر سروشتاندوه گورانی بهسردا نایهت .

﴿ فَأَقْرِبْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰) ،
 واته: به جوانی و پاکی پرووکه لمدین و بهرنامهی یه کهخواپرستی بکه ، نمو دینهی کهخوا سروشتی خهلکی لهسر سروشتاندوه وگونجاندوه ، دروست کراوه کانی خوا گورانی بهسردا نایهت ، کهوابوو دین و بهرنامهی ژبانه کهیشی نابی گورانی بهسردا بیت ، نا نموهش دین و بهرنامهی راست و دروسته چونکه تنهها لهلایهن خواوه داپرژاوه و له گهل سروشتی مرؤډ دا گونجاوو سازینراوه ، بهلام زوربهی خهلکی ثاوهها دینی خویان نه ناسیوه ، چونکه نمرانن .

کهوابوو :-

سروشتی مرؤډ گورانی بهسردا نایهت ، هر لهسره تاوه چون دروست بووه هروا دمیتیتموه .

جامادام نه گوییت : هر دین و بهرنامه یاساو شریعتی کیشی بو دابنری که پیچپخوانی دینی خوی نمو پیچپخوانی سروشت و فیتړه تی مرؤقی شه .

ھەرگىز مەرزايەتى ئەسايەى بەرنامەو ياساۋ شەرىعەتە مەۋۇ كەردەكان نەھەساۋەتەو
و ئۆخەى ئەزىيانى نەكەردوۋەو پەۋى لە بەختەوھەرى نەكەوتوۋەو خۆش بەختى مەسۇگەر
نەكەردوۋە.

بەلگە مەۋۇشان بەرەو ھەلدىرى بەدبەختى و تارىكايى كوفرو گىئراۋى شىرك و
زۆنگاۋى تەۋاندا بەردوۋە و سەرەنجامىش لە ناۋ لىتاۋى چارەپەشى و تال ژىنىدا گىريان
خواردوۋە و فەوتيان كەردوۋە.

لەكۆتاس دا :

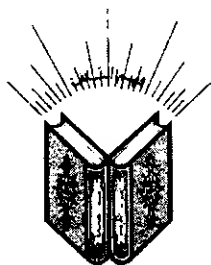
داۋاكارم لە خەۋى بەبەزەيى و بەرەحم كە لەم كەرەماندا بە ئىخلاص و ئەو مەبەست
بەوون بەھەرەمەندمانى كەردەيى و.... بە ئىتبەاع و شوئىنكەوتنى پىغەمبەرەكەى
پەزدارمانى كەردەيى ۋە لە پىسايى پىاۋ غەيرى ئەو مەبەست بەوون خاۋىتمانى
كەردەيى و.... لە كۆپرە پەچكەى بىدەمەو شوئىنكەوتنى غەيرى پىغەمبەرەكەى
پەزدارمانى كەردەيى .

داۋاكارم لە خەۋى بەرزو پەرز بەردەۋامان كات لەسەر تەنھا پەرسەتنى خەۋى و تەنھا
شەرىن كەوتنى پىغەمبەرەكەى و تەنھا پەپرەۋەكەردنى دىنەكەى، ۋەۋامان لىبكات ئەۋەى
ئەو بەھەرامى دانائە بەھەرامى بەزانىن و تەۋخنى نەكەمىن، ۋە ئەۋەى ئەو ھەلەللى
كەردوۋە بەھەلەللى بەناسىن و لىتى بەھەرەمەندىن.

ۋەداۋاكارم لىتى بەان پارىزى و لەۋكەسانەمان نەكات كەبەپى ى ھەۋا ئارەزوى خەۋىيان و
بەگۆپرەى بەرژەۋەندى شەخسى و مەزھەبى و ھەزى دەم لەھەلەل و ھەرام دەكەتن، ۋە
بە بەرژەۋەندى دۇنيائى خەۋىيان ھەرام ھەلەل دەكەن و ھەرامىش ھەلەل دەكەن، ۋە دىن
بەپىتى تەقلىدى كۆپرانەى مەزھەبىيەنە و شوئىنكەوتنى ناھالىيەنەى ھىزىيانە
پىادەدەكەن ، ۋەقورئان و سەننەت بەگۆپرەى بۆچونى پەزا تەپپوى خەۋىيان تەفسىر
دەكەن ... ۋە لىكەدانەۋەيان بەئەو دوانە گۆى بەپىشىنى چاكەى ئومەت نادەن.. خەۋى

گموره له ههناسهى ژههراوى و شوبههى بوگهناوى ئمو جوړه كهسانه بياپاريزى و وامان
لى نهكات وهكو ئهوان بهرژه وهندى دونيايى حق و ناحهقمان لى تىكل بكات و
لهناست وتن و بيستنى حق كهرو كاسمانكات

وصلى الله وسلم على رسوله الامين، وءاله الطاهرين، واصحابه الاكرمين ،
ومن دعى بدعوته ، وعمل بسنته على فهم صحابته إلى يوم الدين.

قورئان و سوننهت
به تيگهيشتنى پيشينى نومهد

وه رگير
كاوه اكرم سه نكاوى

۲۰ى رمضان. بهرامبهه ۲۰/۹/۲۰۰۸

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مِنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مَضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

خوای پەروەردگار کۆمەڵتیک کردارو گفتاری لەسەر بەندگانی پێویست کردووە و فرزی کردووە لەسەریان ، بۆیە نابێ بەکەم تەماشاکرێن و کەمتەرخەمیان تێدا بکەین ، وە کۆمەڵتیک سنوری داناوە بۆ ئەوەی لێی نەترازێن ، بۆیە نابێ بشکێنرێن و سەربێچیان تێدا بکەین ، هەندێ شتی پێویست کردووە و دەبێ جێ بەجێ کرێن ، وە هەندێ شتیشی حەرام کردووە و نابێ دەستیان بۆ بێری .

وہ پیغمبر ﷺ دہ فرموی:

« مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَاقِبَةٌ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ عَاقِبَتَهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ نَسِيًّا » . ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) .

واتە: « ئەوەی کە خودا لە کتابەکەیدا حەلالی کردبێ ، ئەوە حەلالە ، وە ئەوەش کە خودا حەرامی کردبێ ئەوە حەرامە ، وە هەرشتی کە خودا باسی نەکردبێ و لێی بێدەنگ بووبێ ، ئەوە لێ بووراوە و چاوپۆشی لێ کردووە ، جا ئێوەش لێبسوون و چاوپۆشی خودا وەرگیرن و لێی سوودمەندن ، پاشان ئەم نایەتەمی خوێندەوێ کە خودا هیچی لە بیر نەچوووە لە حەلال و حەرام بوونی دیاری کردووە »^(۱) .

(۱) (رواد الحاكم ۳۷۵/۲ وحسه الألبانی فی عایة المرام ص: ۱۴)

وہ حرامکراوہ کانیس بریتین لہ سنورہ قعدہ غہ کراوہ کانی خودا، بوہ پیویستہ لہ سر بہ ندہ کانیس سنورش کیینی نہ کمن و توخنی حرامکراوہ کان نہ کمن .

وہ کو خودا دہ فرمووی: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾ البقرة: ۱۸۷

واتہ: « ئموی کہ حرامکراوہ سنورہ کانی خودایہ و توخنی نہ کمن ».

وہ خودای گمورہ ہرہ شہی سہخت و بہ نیشی کردوہ لہو کسانہی کہ سنورہ کانی خودا دہ شکیئن و نزیکی حرامہ کان دہ کمن .
وہ کو خودا دہ فرمووی:

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ النساء: ۱۴

واتہ: « ہر کس لہ فرمانی خودا و پیغمبرہ کی دہرچی و یاخی بی و، وہ سنورہ کانی خودا ببزینی و نزیکی حرامہ کان بیتموہ، ئموا خودا دہ یخاتہ نار ناگریکموہ بہ ہمیشہ بی تییدا دہ مینیتموہ، وہ لہ نار ئموا ناگرہ دا سزایہ کی ریسواکمری بوہیہ ».
وہ خو پاراستن و دورہ پمیزی لہ حرامکراوہ کان و توخنہ کومتیان پیویستو واجبہ لہ سر موسلمان .

بہ لگش ئمویہ کہ پیغمبر ﷺ دہ فرمووی:

«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».

واتہ: « ہر شتیکم لیٹان قعدہ غہ کرد خوتانی لی پپاریزن، وہ ہر شتیکم لیٹان داواکرد، ئموا بہ گویرہی توانای خوتان جی جی بکن »^(۱).

(۱) رواہ مسلم: کتاب الفصائل حدیث رقم ۱۳۰ ط. عبد السلامی

بهلام بهداخموه هندی جار ههلوستی خراپ و نهگونجاو له ناو خه لکدا دهیینری بهرامبهر به حمرامکراوه کان، هندی کسی دهریون لاوازو همواو نارو پهرست و کم علم و زانست، کاتیک گوی بیستی حمرامکراوه کان دهبنو بیان نهوتری نموه حمرامه، دهست بهجی همراسان و بی تاقهت و جارز دهبی و سکالاده کات و دهلی، هموو شتی حمرامه، هیچیان نهیشتوتنوه همووی حمرامکراوه، ژبانتان لی تالکردوین و دل و دهرونی نیمه تان همراسان کردوه، هیچتان پی نی یه تنهها حمرام نهی، دین ناسانهو بهو شیوه تمسک و تنگبهر نی یه خوداش ﴿أرحم الراحمین﴾.

لهوهلامی نا نمواندا دهلین:

خودا چونی ویستی ناروها فرمان دهره کات و بریارده دات، بو کس نی یه بریاری خودا په دبکاتنوه، وه خودا خوی هکیم و کارلهجی یه و خدیرو شاره زایه، بیه هر شتیکی ویست و نیرادهی لهسهری بی حلالی ده کات و هرچیشی بریت حمرامی ده کات، وه بنه مای بهندایهتی کردنی نیمه بو خوداش نموه یه که رازی بین به هر حوکم و بریاری که خودا دایبنی و باسی کردبی، به تهرای و بی چندو چون قایل بین و گویرایمل بین.

وه بریارو فرمان و حوکمه کانی خودای پهروهر دگار له زانستیکی بی سنورو حکمه تیکی بی نندازه و دادپهروهر یه کی په هاره سهرچاوهی گرتوه، همروا به همونه ته کاری و گالتو گه پ و شلم کویرم ناپاریزم نههاتوه.

وه کو خوی دهفرمووی:

﴿وَمَتَّ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١١٥) ﴿الأنعام﴾

واته: « گشت وته کانی خوای پمروه ردگار له لوتکمی راستیدان و دروی تیدا نی یه، وه ههموو بریار و حوکم و حلال و حرامه کانیشی لهو پمیری دادپوه ریدان و ستمی تیدا نی یه، بویه بریاره کانی گوپانی بهسردانایهت».

وه خوای پمروه ردگار لهو بنهماو چمقو سوپگهیدی بومان پروونکردو تهوه که حلال و حرامه کانی به دهوردا ده سوپتهوه، که ده فرمووی :

﴿وَيَحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ الأعراف: ۱۵۷

واته: « نهوی پاک و سودبهخش بی بویان حلال ده کری، وه نهوی پیس و زیانبهخش بی لیمان حرام ده کری».

کهواته: نهوی پاک و سودبهخش بی حلاله، وه نهوی پیس و زیانبهخش بی حرامه .

وه دیاری کردنی حلال و حرام مافی خوای پمروه ردگار و به تنهناش شایستهی نهوه، جا بویه هرکس نهو مافه به خوئی بدات یان کسیتی تر به شایستهی نهو کاره بزانی و حلال و حرامی لیوه رگری، نهو کافر ده بی له بازندی ئیسلام ده ترازئی.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ الشوری: ۲۱

واته: « ئاخو نهوانه چهند هاوبهشیکیان بو خوا دناوه که شرع و حلال و حرامیان بو دیاری ده کهن، که بههیچ شیوهیهک خودا موآمتی بهشتی وه ها نهداوه که غیری خوئی حلال و حرام دیاری بکات».

پاشان دروست نی یه بو هیچ کسینک که قسه له حلال و حرامدا بکات تنهنا زانای شاره زو بهتوانا نهبی به قورئان و سوننهت . وه

همیشه ترسانک کراوه لهو کهسانی بیعی علم و زانستی شمرعی دهم
له دیاری کردنی حلال و حرام ده کوتن، بیعی بهلگه فتوای حلال و
حرام ددهن .

﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَا نَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنُفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ ﴾ النحل: ۱۱۶

واته: « له خوتانسوه ئهوی بهزماناندا دی به درو بی بهلگه
مه لئن ئهوه حلاله ئهوه حرامه، تا لهو ریگه یهوه بتانهوی بهدرو
بهناوی خوداوه شت حلال و حرام بکهن .»

وه ئهوه حرام کراوانی که حرامیتیان برپنراوه ئهوه باسکراون له
قورئان و سوننهت دا وه کو ئهوی که خودا ده فرمووی:

﴿ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ ﴾ الأنعام: ۱۵۱

واته: « ئهوی پیغمبر ﷺ پێیان بلی: ورن بانو شتانه تان بو
باس بکهم که خودا له قورئان دا حرامی کردوه له سرتان .»

بههمان شیوه له سوننهتیشدا زۆریک له حرام کراوه کان باسکراوه و
ئاماژهی پێدراوه، وه کو ئهوی که پیغمبر ﷺ ده فرمووی:
« إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ ».

واته: « خوای پهروهردگار کرین و فروشتنی عارهق و مردارهوه بوو و
هرازو بتی حرام کردوه »^(۱).

« إِنَّ اللَّهَ إِذَا حَرَّمَ شَيْئًا حَرَّمَ ثَمَنَهُ ». واته: « هر شتی که خوای پهروهردگار
حرامی کردبی، قیمته کهشی حرام کردوه »^(۲).

(۱) (رواد أبوداود ۳۴۸۶ وهو في صحيح أبي داود ۹۷۷)

(۲) (رواد الدارقطني ۷/۳ وهو حديث صحيح)

وه له بهشیکی تری نایته کانی قورئان دا جوژی تایبته
 حرامکراوه کان باس ده کات و بهتایبته نایان دینی، که هندیکیان
 په یوه ندی به خواردن و خواردنمووه هیده، وه هندیکی تریان په یوه ندی
 به ژپانی هوسرگریموه هیده، بهشیکی تریان باس له کرپن و فروشتن
 ده کات .

بو نمونه نموهی دهریاره ی خواردنه حرامکراوه کان ده کات :

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ
 وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا
 بِأَلْأَزَلَمِ ذَلِكَمْ فِسْقٌ﴾ المائدة: ۳

واته: « خواردنی نهو شتانه تان له سمر حرامکراوه گوشتی
 مرداره بوو، وه خوین، وه گوشتی بهراز، وه هر نازه لئ له کاتی
 سمرپین دا ناوی غهیری خودای له سمر هینرا بی، وه نازه لئ خنکار،
 وه نازه لئ لییدرابی و گیانی دهرچووبی، وه نموهی له بهرزایی
 کهوت بیتسه خواره وه مردبی، وه نموهی قوچی لییدرابی و گیانی
 دهرچووبی، وه نموهی درنده په لاماری دابی و لیی خواردبی، مه گبر
 بهر له گیان دهرچوونی فریای چه قو کهوتبی و سهرتان بری بی، وه
 هر هویوانیکیش بو بته کان سمر برابی، ههمووی حرامه و
 قنده غه کراوه لیتان، جا هرکس لییان نریک بیتموه لهو حرامانه
 بخوات نموه بهراستی له فرمانی خودا دهرچووه».

وه خوای بهرزو بی هاوت باسی نهو نافرته تانه شی کرده وه که
 ماره کردنیان حرامه، وه کو ده فرموی:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ ﴾ النساء: ۲۳

واته: « حرام‌مکراوه له‌سمرتان ماره‌کردنی: دایکتان و کچه‌کانتان و خوشکه‌کانتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و کچی براو کچی خوشک و نمر نافرده‌تانه‌ی شیریان پیتان داوه و خوشکی شیری و دایکی خیزانه‌کانتان و کچی خیزانه‌کانتان که له میردیکی تره ».

وه همروده‌ها باسی کرین و فروشتنی حرام‌میشی کردووه، وه‌کو ده‌فرمووی :

﴿ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزَّوْأَ ﴾ البقرة: ۲۷۵

واته: « خودا کرین و فروشتنی بو‌هلال کردوون و پیا خوژی لی حرام‌کردوون ».

خوای پسروده‌گار به‌رحم و به‌به‌زییه به‌رام‌بهر به‌نده‌کانی، همر بو‌یه همر شتیک که پاک و سودبه‌خش بی بو‌مانی هلال کردووه، که نه‌ونده زوزو جوزاوجوزن له ژماره نایسن، همر بو‌یه خوای پسروده‌گار هلاله‌کانی به‌دریژی و ورده‌کارییه به‌اس نه‌کردووه، له‌بهر زوزی و له ژماره نه‌هاتنیان .

به‌لام حرام‌مکراوه‌کان به‌دریژی و ورده‌کاری باس‌کردووه، نه‌مه‌ش له‌بهر کمی و له ژماره هاتنیان، تاوه‌کو نیمه‌ش حرام‌ه‌کان بناسین و توخنی نه‌کوبین .

وه‌کو ده‌فرمووی :

﴿ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَّرْتُمْ إِلَيْهِ ﴾ الأنعام: ۱۱۹

واته: « به دُنیاييښه ئه‌وه‌ی که خودا لِيّی حرام‌کردوون به‌ته‌واوی
 بو‌ی پوون‌کردوونه‌ته‌وه، بو‌یه پي‌ويسته خوتانی لِيّ به‌دووربگرن و
 توخنی نه‌که‌ون، مه‌گهر که‌سې بِيّ ده‌ره‌تان بِيّ و له ناچاری ده‌ستی
 بو‌ به‌ويّ ».

بہلام حلال کراہہ کان بدگشتی حلال کراہن مادام پاک و سود بہ خشن،
وہ کو خدا دہ فرموئی :

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ كُلُّوا مِنَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ البقرة: ١٦٨

واته: « ئه‌ی خه‌لکینه‌ بخۆن له‌و رزق و پۆزیه‌ی خودا دایناوه‌ له‌سه‌ر زه‌ویدا به‌ خه‌لاکی مادام پاک و سوودبه‌خشن ».

جایه کینک له ره حمته کاتی پمروه دگار نموده یه: که نه صل بنه مای هه موو شتی حه لایتی یه و نابی حرام بکری همتا به لگه یه کی شرعی حرامیته که ی نه سملینی. نائمهش له سووزو بهزیی و میهره بانی خوداوه یه، بویه پیویسته له سه رمان گویرایه لی فرمانه کانی بین و سوپاس و شوکری بکه یز .

هه‌ندی کەس کاتیەک کۆمه‌لیک له‌ حه‌رام‌کراوه‌کانی بو‌ ب‌اس ده‌کری و
 حه‌رام‌ه‌کانی به‌ وردی بو‌ پ‌وون ده‌کریتموه‌ د‌لی ته‌نگ ده‌بی و، چاره‌ی گرژ
 ده‌بی ده‌رباره‌ی ئه‌حکامه‌کانی شه‌رع و شه‌ریعت به‌وه‌ تو‌مه‌ت بارده‌کات
 که‌ هیچی نه‌هیشتوتموه‌ له‌ جه‌لال و هه‌مووی حه‌رام‌کردوه‌، جا
 سه‌رچاوه‌ی ئه‌م ق‌سانه‌ لاوازی ئیمان و باوه‌ره‌و، ه‌و‌کاری ئه‌و
 هه‌لو‌ستانه‌ش تینه‌گه‌یشتن و نا‌حالیبوونه‌ ئه‌ شه‌رع .

نہم جوڑہ کہسانہ دہیانہوی ہرچی خودا حہ لاگی کردوہ بہ وردی
 بویان باسکری، تاوہ کو قناعہت بکمن کہ دین ناسانہ. یان دہیانہوی
 ہرشتی پاکو سووہ بہ خشہ بویان ریزکری و بوتری نهمہ پاکہ و ٹوہش
 پاکہ ٹوہش... تاوہ کو دلتیان کہ شمرع ژینی لی تال نہ کردوون !!

ته گمر کهسیک بهم شیوازه بیرکاتموه ئموه نهک همر ههلالو حهرام ناناسی، بهلکو له دینیش زور ناحالیهو ئهلف و بی ی دینیشی نهناسیوه، چونکه وهکو پیشتر ووتمان ههلال کراوه کان ئموهنده زورن له ژماره نایمن و بی سنورنو ئهستمه بتوانری باسکرین و سنوردارکرین، ئموهش لهر ئموه ی همر شتی که لهر زهیدا بوونی ههبی ئهصل و بنهما بوی ئموه یه که ههلاله و حهرام نی یه مه گمر بهلگه یه کی شرعی بیسهلینی که حهرامه .

بهلام حهرام کراوه کان کو مهلی شتی دیاری کراوو ناسراو سنوردارنو ئموهنده زورو له ژماره نه هاتونین که نه توانری باسکرین، بویه حهرام کراوه کان پیوسته به ووردی باسکرین و وردو دپشتی روشنکری، تاوه کو خو پاریزی لی بکری و بزانی چوتیش خو پاریزیان لی بکری .

بهلام ئمو قسه ی وا خه لکی کردویه تیه بنیشته خوشه ی سهرزاری و ده لین «دین ئاسانه»، وتیه کی حقه، بهلام زورجار بو مه بهستی خراب به کارده بری «کلمه الحق یرید بها الباطل»، چونکه ئاسانی به پیتی ههزوو ههوار ئاره زوو بو چوونی خه لکی نی یه، بهلکو به گویره ی ئمو بنهمایانه یه که شرع دیاری کردوه.

پیوسته بزانی که جیاوازیه کی زورگه وه هیه له نیوان نزیک بوونه له حهرامه کان به بیانوی دین ئاسانه، له نیوان ئمو روخسه تانه ی که شرع دایناوه وه کو کار ئاسانی، بو نمونه:

«کو کردنه وه ی نو ئه ژه کانو، کورت کردنه وه یان و به روژوو نه بهوون له کاتی سه فهدا، وه مسح کردن لهر گوره بیو، ته یه موم کردن له کاتی نه بوونی ئاودا، ته ماشا کردنی ئافرهت بو مه بهستی خوازیینیو، خواردنی مرداره وه بوو له کاتی تهنگانه» ئاهمانه پێان دهوتری روخسته ی شرعی، شرع خوی پێگه ی پێان داوه، ئهم حاله تانه جیاوازن

لېږه‌ی که‌سټک حېرامی ته‌نجام بدات و پاشان بېسانووی بئی سېرو سېره
بېټټېته‌وه و بلئی «دین ئاسانه».

ئېږه‌ی که‌ ماوه بوترې ئېږه‌یه: موصلمان پټو‌یسته بزانی ئېو شتانه‌ی
که‌ خودا حېرامی کردوون، کو‌مه‌لټک حېکمه‌ت و کارله‌جئی تېدا‌یه،
لېوانه: ئېږه‌یه که‌ خوای پېرو‌ردگار به‌ هوئی ئېو حېرام‌کراوانه‌وه
به‌نده‌کانی خوئی تا‌قی ده‌کاته‌وه، بو‌ ئېږه‌ی ده‌رکه‌موئی که‌ چو‌ن کارده‌کمن،
به‌پټی ئېوه کارده‌کمن که‌ خودا پټی خو‌شمو لئی رازی‌یه یان به‌
پټچېرانه‌وه.

وه هېرو‌ه‌ها حېرام‌کراوه‌کان یه‌کټکه‌ له‌ نېشانه‌کانی جیا‌کردنه‌وه‌ی
ئېه‌لی به‌هه‌شت و ئېه‌لی دۆزه‌خ، ئېه‌لی دۆزه‌خ ئېو که‌سانن که‌ له‌ناو
ئېو حېرام‌کراوانه‌دا که‌ ده‌وری دۆزه‌خی داوه‌ رو‌چوون و غه‌رق بوون، وه
ئېه‌لی به‌هه‌شت ئېو که‌سانن که‌ ئارامیان گرتووه‌و دانیان به‌ خو‌یان دا
گرتووه‌ له‌سېر ئېو ناخو‌شی و ده‌رده‌سېر یانه‌ی که‌ ده‌وری به‌هه‌شتی داوه‌،
خو‌ نه‌گه‌ر هم تا‌قی کردنه‌وه‌یانه‌ نه‌بو‌ایه، ئېوه چاکه‌کارو خراپه‌کار له‌ یه‌ک
جودا ننده‌کران.

که‌سی بر‌وادارو خاوه‌ن ئېمان فه‌رمانه‌کانی خودا جی به‌جی ده‌کات و
خو‌ی له‌ حېرام‌کراوه‌کان ده‌پار‌تزی، به‌مه‌ستی ئېه‌جرو پادا‌شت و
ره‌زامه‌ندی خودا، بو‌یه‌ ته‌ماشای ئېه‌جرو پادا‌شته‌که‌ی ده‌کات، نه‌ک
ته‌ماشای قورسی و گرانییه‌که‌ی، هېر بو‌یه‌ عېباده‌تی له‌سېر ئاسان ده‌بئی

به‌لام ئېنسان‌ی دل نه‌خو‌ش ته‌ماشای قورس و گرانی و نا‌ره‌حه‌تی
عېباده‌ته‌کان ده‌کات، نه‌ک ته‌ماشای ئېه‌جرو پادا‌شته‌که‌ی، بو‌یه‌ عېباده‌تی
له‌سېر نا‌ره‌حه‌ت ده‌بئی و بو‌ی نا‌کری.

وه بهمهوی وازهینان و دورکتمهوه له ههرا مکراره کان تینسان له زه و شرینی عیادهت و ئیمان دهچیژی، وه ههرا کس لهههرا خاتری خودا واز له ههرا مکرار وک بهینی، خودا به شتیکی باشتی جهلال بو پرده کاتهوه .

خوینده‌ری به‌ریز:

لهم نوسراوه‌دا کومه‌تیک لهو حرام‌کراوانه ده‌بینی که حرام بوونیان له‌شمریعتی نی‌سلام دا سملاره، وه له‌گمل باس‌کردن دا بد‌لگهی حرام بوونیان له قورئان و سوننهت دا باس‌کراوه.

وه ټم حرامکړاونهش کهباسکړاون لمر حرامکړاونهن که زور بللون له نار خه لکيدا و پشستگوي خراون و زوریک له موسلمانان هه لگري ټم تاوانو سهر پټيمانن .

وہ لے باسکردنیشی مہبہستم پونکردنمہوی حق و راستی و ناموژگاری و دلسوزیہ. داواکارم لے خوئی پسروردگار بوّ خوّم و برایان و خوشکانی موسلمانم کہ هیدایہ تمان بدات بوّ حق و راستی و برہدہ و امان کات لہسہری، وہ راگرو دامہزرا و امنکات لے تاست سنورہکانی و لے سنورشکیّنی بمانپساریزی، وہ لے حمرا مکر و ہکان بمانپساریزی و لے خراپہ بہ دوورمانگریّ .

نویسار

محمد صالح المنجد

مكة المكرمة

هاوبهش بۆ خوادانان

هاوبهش بۆ خوادانان بى چەندوچون گەورەترىنى قەدەغە كراوەكانە بەپىتى ئەو «حدیث»ەى «أبو بكر» كە دەفەرمووی: پیغەمبەر ﷺ فەرمووی :

« أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ » قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ».^(۱)

واتە: « ئایە ھەواڵتان پى بدەم و ئاگادارتان كەم لە گەورەترىنى تاوانەكان ». ئىمەش و تمان بە ئى ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ.

فەرموی: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ » واتە: « ھاوبەش دانانە بۆخوا ».

* وەھەمووتوانىك دەشى و نەگەرى ھەيە خودالى ى خوش بى تەنھا ھاوبەش دانان نەبى، كەپتۆستە تەوبەيەكى تايبەتى بۆ بکرى بۆئەوى خودا لى ى خوش بى.

ھەروەك خودا دەفەرموی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ النساء: ۴۸

واتە: « بى گومان ھەرگیز خودا لە ھاوبەش دانان نابورى و خوش نابى، وەھەر گوناھىكى تر لە خوار شیركەوہ بى، پى دەچى خودا لى ى خوش بى، بۆھەر كەس كە خودا خوى بپەوى ».

* وەھاوبەش دانان بۆ خودا ھەيەتى گەورەيەو ھۆكارى دەرچونە لە بازنەى ئىسلام، وەخاوەنە كەى بەھەمیشەى لەناگر دەھىلتەوہ ئەگەر لەسەرى بمریتو تەوبەى لى نەكردبى.

(۱) متفق عليه البخارى / رقم ۲۵۱۱ ط البغا.

وه له ديمه نى ئهم هاوبهش په رستى يهى كه بلاوه
له زور بهى ولاتانى موسلمانان :- نه مانه ن :
يه كه م : په رستنې گوړ :

باوه ربون و قه ناعهت بوون بهوى كه مردووى پياوچاكان تواناي هينانى خيرو
خوشى ولا بر دنى زيان و ناخوشيان ههيو داواى يارمه تى و فرياكه وتن كردن لى
يان هاوبهش بؤ خوا دانانه .

وه خواى په روه ردگار ده فرمووى :-

﴿ وَقَصَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴾ الإسراء: ٢٣

واته: «خودا فەرمانى کردوه كه عیبادهت و په رستن بؤ كه س نه كه ن
ته نها بؤ خوى نه بى، و ته نها نهو په رستن و به نديده تى بؤ نهو بكه ن، چونكه
بيجگه لهو هيچ كه س و شتيكى تر شياوى په رستن نى يه».

* به هه مان شيوه پارانه وه و داوا كردن له مردووى پيغه مبه ران و پياوچاكان و
جگه له و انيش بؤ مه به ستى شه فاعهت و تكا كردن يان بؤ پرزگار بوون له
ناخوشى و دهر دسه رى: شهريك بؤ خوا دانانه.

خودا ده فرمووى :

﴿ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُ لَكُم خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ ﴾ النمل: ٦٢

واته: « ناخو جگه له خودا كى ههيه وه لامى هاوارو نزاي لى قه و ماو
دامار ده داته وه كه بانگى لى بكات .. وه جگه له خودا كى ههيه به لاو
ناخوشى لابتات و خيرو خوشى دابن بكات، وه جگه له خودا كى ههيه بتان
كاتنه جى نشينى سهر زهوى، نايه له گه ل (الله) دا په رستراويكى تر ههيه
بتوانى نهو كارانه بكات؟! بى گومان نه خير».

وه هه‌ندی (له‌م گۆږ په‌رستانه وایان لى هاتووه) ناوی شیخ و وه‌لیه‌کی خۆی کردووه به خوو نه‌ریت بۆ خۆی و، بوته بنیشته خوشمی سه‌ر زاری و، راهاتووه له‌سه‌ر ناوه‌ینانی و هاوارتی‌کردنی هه‌رکات دابنیشی یان هه‌لبسی، یان بکه‌وی و سه‌رمی بدا، یه‌که‌سه‌ر راسته‌و خۆ هاواره‌کاته شیخه‌که‌ی.

هه‌ربۆیه‌ وای لی‌هاتووه نه‌و جوژه‌که‌سه‌نه بکه‌وینه‌ ناوڤرو چلپاویک، یان کاره‌سات و نا‌په‌ه‌تیه‌ک، نه‌وه‌یان هاوار ده‌کات: یا (محمد)، نه‌ویان ده‌لی: یاعلی، نه‌ویان ده‌لی: یاحسین، نه‌ویان ده‌لی: یابدوی، نه‌ویان ده‌لی: یا‌گه‌یلانی، نه‌ویان ده‌لی: یاشازه‌لی، وه نه‌ویان ده‌لی: یار‌فاسی، یه‌کی‌ تریان هاوار ده‌کاته زه‌ینه‌ب، نه‌وی تر هاوار ده‌کاته (ابن علوان)^(۱)

له‌کاتی‌که‌دا خودا ده‌فه‌رموی :-

﴿إِنَّ الَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَلُكُمْ﴾ الأعراف: ۱۹۴

واته «به‌راستی نه‌وانه‌ی ئی‌وه داویان لى ده‌که‌ن و لى یان ده‌پا‌رینه‌وه بی‌جگه له‌خودا نه‌وانیش چه‌ند به‌نده‌یه‌کن وه‌کو ئی‌وه».

وه‌هه‌ندی له‌ گۆږ په‌رسته‌کان به‌ده‌و‌ری قه‌بره‌کاندا ده‌سو‌رینه‌وه‌و ته‌واف ده‌که‌ن، وه‌سه‌لام له‌کی‌لو دارو به‌رده‌که‌ی ده‌که‌ن و، خۆیان به‌دارو دی‌واری قه‌بره‌که‌دا ده‌سا‌ون و، خۆ‌ل و به‌رده‌که‌ی ما‌چ ده‌که‌ن و، ده‌م و چا‌ویان به‌ خۆ‌لی گۆ‌رپه‌که‌ ته‌و‌زا‌وی ده‌که‌ن و، هه‌ر‌که قه‌بره‌که‌ی بی‌ینن سو‌جده‌ی بۆ ده‌به‌ن و، له‌لای گۆ‌رپه‌که‌دا به‌ زه‌لی‌لی و دا‌ما‌وی و ک‌ز‌و‌لی‌ه‌وه ده‌وست‌ن و، به‌و شی‌وا‌زه دا‌وای پ‌ت‌وی‌ستی و دا‌خوا‌زه‌کا‌نیان ده‌که‌ن، له‌ شی‌فا‌دانی نه‌خۆ‌شی، یان ده‌ست که‌وت‌نی من‌دا‌ل، یان نا‌سان کرد‌نی پ‌ت‌وی‌ستی یه‌کان.

(۱) هه‌ر وه‌ک له‌کو‌ردستانی خو‌شان : ده‌رو‌یش و گۆږ په‌رسته‌کان : هاوار ده‌که‌ن له‌ پیا‌و چا‌کان و مه‌رد‌وان: نه‌و ده‌لی یا‌کا‌ک آ‌حه‌دی شیخ ... یه‌کی‌ تریان ده‌لی ه‌و شیخ حه‌سه‌نی قه‌ره‌ چیت‌وار ... یه‌کی‌کی تر ده‌لی: هاوار مه‌سته‌فای پ‌ت‌ن‌جه‌مه‌وس ... نه‌وی تر ده‌لی : ده‌نگم بگه‌یه‌لات شیخ په‌زای دی لی‌وه‌....

وهه ندى جبار هاوارده كاته خاوهن گۆره كهو ده لى: هۆگه و رهو سهيده كهه له
 شاروئاوه دانى دووره وه هاتوم دل شكاو ناتوميدم نه كهى .
 له كاتى كدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْفِئِمَةِ وَهُمْ عَنْ
 دُعَائِهِمْ غَفِلُونَ ﴾ الأحقاف: ٥

واته: « كى لهو كه سه گومر اتره كه هاوار له كه سانتيكى ترده كات بيجگه
 له خوا، كه ناتوان وه لاميان بدنه وه، لهو هاوار كردن و پارانه وه يه لى يان
 كراوه بى ناگان لى تا پۆژى قيامهت». .
 وه پيغه مبه ر عليه السلام ده فەرموى :

« مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نَدَاً دَخَلَ النَّارَ ».

واته « هه كه سيك مرديست و له غه يري خوا پارايسته وه هاناي بو
 فرياد گوزاريكى تر بردى، نه وه چۆته ناگروه». (١)

وه هه ندىكى ترى نهو گۆرپه رستانه له لاي گۆره كان سهريان ده تاشن، وه
 له سه ر گۆره كان وه كو ناو نيشان نوسراوه «مناسك الحج المشاهد» « شويى
 حج و زياره تگا» كه مبه ستیان زياره تگاي قه برو پياو چا كه كانه .

وه هه ندىكى تريان قه ناعه تيان وايه كه پياو چا كان ده ستیان هه يه له
 هه لسا واندنى گه ردوون و مشورلى خواردنى بونه وه، وه زه ره رو زيان ده گه يه نن.
 له كاتى كدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ
 لِفَضْلِهِ ﴾ يونس: ١٠٧ .

(١) رواه البخارى الفتح ٨/١٧٦ .

واته «گەر خودا دووچاری زهرهرو ناخوشیه کت بکات، هیچ کس توانای لابردنی نیه تهنهها خوی نهییت، وه ته گەر خودا بیهوی خیرو خوشیه ک پروت تیّبکات، تهوا هیچ کس ناتوانی تهوخیروخوشیه ت لیّ مهنع بکات».

دوهه م: نه زکردن بۆ غهیری خوا:

بههه مان شیوه نه زکردن بۆ غهیری خوا له هاویشه دانانه بۆخوا، ههروهک تهوکه سانهی مۆم و پوناکی ده که نه نه ز بۆ خاوهن گۆرو قه بهرکان.

سییه م: سه ربړینی هه یوانه بۆ غهیری خوا:

وه ههروه ها یه کیکی تر له دیمه نه کانی شیرکی گه وه ره: سه ربړینی هه یوانه بۆ غهیری خوا: له کاتی که دا خوا ده فره مووی: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾
الکوثر: ۲.

واته: «به تهنهها نویژ بۆ پهروه ردگاری خۆت بکه و به تهنههاش هه یوان بۆ تهو سه ربړه».

واته هه یوان سه ربړه بۆ خواو به ناوی خواوه.

وه پیغه مبه ر ﷺ ده فره مووی:

«لَعْنُ اللَّهِ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ».

واته «به ره له عننه تی خوا بکهوی تهوکه سهی هه یوان سه ربړی بۆ غهیری خوا»^(۱)

هه ندی جار له کاتی سه ربړینی هه یواندا دوو هه رام و قه دهغه کراو یه ک ده گرنو نینسان خوی توشی دوو هه رام ده کات:

۱- سه ربړینی بۆ غهیری خوا.

۲- سه ربړینی به ناوی غهیری خوداوه.

(۱) رواه مسلم رحمه الله في صحيح رقم ۱۹۷۸ ط عبد الباقي.

جا هەر يەك لەم دوانە پێگرن لەخواردنی گۆشتەكەى و ھۆكارن بۆ حەرام بوونی خواردنی گۆشتەكەى.

وہ لەو ئاژەل سەرپرێنانەى جاھیلیەت كە ئەمڕۆ لەم چەرخەدا بەلاو، سەرپرێنە بۆ جنۆكە.

سەرپرێنش بۆ جنۆكە ئەوەيە: خەڵكانیك كاتیك خانوویەك دەكەرن یان دروستی دەكەن، یان بیرێك لێ دەدەن، لەلای خانۆكە یان لەبەردەم دەرگاكەى یان لەسەر خۆلەكەى ئاژەلێك سەر دەپێرێ لەترسى بەلاو زیانی جنۆكە.

چوارەم: حەلال كردنى ئەوێ كەخودا حەرامی كردووە، یان حەرام كردنى ئەوێ كەخودا حەلالی كردووە. نمونەكی ترە لە

جوژەكانی شیركى گەورە كە زۆر باووبەلاو لەم پۆژگاڕەدا:

حەلال كردنى ئەوێ كەخودا حەرامی كردووە، یان حەرام كردنى ئەوێ كەخودا حەلالی كردووە یان باوەربوون و قەناعەت بوون بەوێ كە غەیری خوا كەسێكى تر مافی ئەوێ ھەیە و شیاوی ئەوێ ھەیە كە حەلال و حەرام دیای كات، یان حەكم و دادوەرى بردن بۆ لای دادگا و یاسا و پێسا جاھیلەكان، جوژێكە لە جوژەكانی شیريك بۆ خوا دانان.

بۆیە نەگەر پێى پازى بێت و بەحەلالی بزانی و باوەربى بەدروستی یەتى ئەو حەكمە ھەبێ، ئەوا شیريك و ھاوبەشى بۆ داناوە و لە ئىسلام دەترازێ.

ھەربۆیە خواى پەروەردگار نەم كارەى بەكوفرو شیركى گەورە باس كردووە بە بەوشیوازەى كە باسكرا.

لەو نایەتەى كە دەفەرمووی :

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ التوبة:

واته : « گاورو جو له که کان زانا و عابیده کانی خوئیانیان کردوه به خوا له غه یری خوا، چونکه دیاری کردنی هه لال و هه رامیان له زانا و عابیده کانی خوئیانیان و هه گرت ».

« عَدِيَّ » کوری « حَاتِمِ » پیش شهوی موسلمان بی گاوریوو، که گوئی له پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام سوو شه تابه شهی ده خوینده وه ، پی ی سه یریوو که چون زانا و پیاو چاکان ده کرین به خوا و ده پرستین، بویه وتی :-

« إِنْ لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ » واته « وتی: تیمه عیباده تان بو زانا و پیاو چاکه کانی خویمان نه کردوه تاوه کو بیان کهین به خوا و بیان پرستین . » پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی :-

: « أَجَلٌ وَلَكِنْ يُحِلُّونَ لَهُمْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَسْتَحِلُّونَهُ وَيُحَرِّمُونَ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَيُحَرِّمُونَهُ فَمِنْكَ عِبَادُهُمْ لَهُمْ ».

واته « ئایا شهوان شهوی خوا هه لالی کردوه ههرامی ناکهن و ئیهوش شوئینیان ناکهن و به قسه دیان ناکهن و به ههرامی نازانن ؟ وه یان شهوی خوا ههرامی کردوه شهوان هه لالی ناکهن و ئیهوش به قسه دیان ناکهن و هه لالی ناکهن ؟ »

ووتی :- به ئی.

پیغه مبهتر عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی : « ئا شه عیبادهت کردن و به ندایه تی کردنی شهوانه ».^(۱)

وه خوای پهروه دگار باسی موشریکه کان ده کات به وهی که هه لال و ههرامی خودا قه بول ناکهن:

(۱) رواه الترمذی، والبیهقی فی الکبری ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبانی فی (عایة الحرام).

﴿وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ﴾ التوبه: ٢٩

واته: « کافرو موشریکه کان ئهوهی که خواو پیغمبهره کهی به حهرامیان دانایی ئهمانه به حهرامی نازانن، وه شوین دین و بهرنامه و پرستای حهق ناکهون .»

وه ههروه ها خودا ده فهرمووی :

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ أَللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ﴾ یونس: ۵۹

واته: « ئهی پیغمبهره صلی الله علیه و آله بهو بی باوه پانهی که ئینکاری له شریعت ده کهنو پابهندی هه لال و حهرامی خودا نابن پێان بلی: ئهو پرزق و پوژی که خودا بهو ناردوون و کردوویستی به مایهی برژیوی ژیاقتان و ئیهوش ههندیکیان حهرام کردووه و ههندیکیشتان به هه لال داناهه: پیم بلین ئایا خودا ئیجازهی به ئیهو داوه هه لال و حهرام دیاری بکهن و به ئاره زووی خوتان دهم له هه لال و حهرام بکوتن، یان به ناوی خوداوه درۆده کهن.»

*** پێنجهم: جادوگهری و ئه ستبره گهری و قسه کردن له سه ر**

شیتی نادیار . (السحر، والكهانة ، والعرافة) یه کیکی تره له جوړه کانی شیرک که زۆر بلاوه: .

جادو کرن و سحر خۆی بوخۆی کوفرو بی باوه پیهو، یه کیکی له هه موت تاوانه گه وه ره کان، که ده بیته مایهی تیاچوون و نابوت کردنی خاوه نه کهی له ناگری دۆزه خدا . وه جادو کردن ته نها زه ره رو زیان ده دات و هیچ سود و قازانجیک نابه خشی.

وه کو خودا ده فهرمووی:

﴿وَيَعْلَمُونَ مَا يُصْرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: « فیّری شتیک ئەبن کە سحر و جادوو کړنه، تەنھا زەرەریان پێ
نەگەیەنئ سودیان پێ نابه‌خشی ».

وہ دہ فرموئی :

﴿وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾ طہ: ۶۹.

واته: « جادوگر ھەرچی بکاو لہ ھەرکوی بی سەرە کە وتوو نابێ و سود
وقازاڤی دەست ناکەوی ».

وہ نەو کەسە ی کە خەلکی فیّری سحر و جادوو کړدن بکات کافرو بی باوہر
دەبی، وەکو خوای گەورە دہ فرموئی :

﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ
وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا
إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: « ھەندێ لہ جولە کە کان کەوتنە شوینی ئەو سیحرو جادووی کە
شەیتانە کان لہ دوا ی دەسەلاتی سولیمان دایانھێناو ئەو سیحریان بەسەر
خەلکدا دەخویندەوہ وایان نیشان دەدا کە ئەمە دینی سولیمان بوو، بەلام
سولیمان کافر نەبوو تا خەلکی فیّری سحر بکات، بەلکو شەیتانە کان کافر
بوون، چونکە خەلکیان فیّری جادوو سحر دەکرد ».

وہ بریاری شەرع سەبارەت بە سحرکوشتنەو دەبی بکوژێ،
کارو کەسابەتە کەشی حەرام و پیسە.

وه كه سانی جاهل ونه زان و ستم كارو نيمان لاواز ده چن بۆلای جادوو كه رو
ساحیره كان، بۆ سیحرو جادوو كردن، تاوه كو به هۆی سیحرو جادوه وه زولم و
ستم له خهلكی بكهن، یان تۆلوهو سزایان لیبسیتن .

وه هه ندی له خهلكی تاوانیكي تر ده كه ن ونه نجامی ده دن، نه ویش به وه ی
ده چن بۆلای جادوو گهرو ساحر بۆ نه وه ی نهو جادوه ی لیی كراوه به تالیكات وه
بۆی .

به لām پیتیسته روو له خوا بكری بۆ هه لوه شانده وه ی سحر و جادوو، وه شیفا
له فهرمایشته كانی خوداوه وه ریگری، وه كو خویندنی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ وه سوره ته كانی تریش .

* هه روه ها نه ستیره گره ده كان و نه وانه ی قسه ده رباره ی شتی نادیار ده كه نو
دهم له زانینی غهیب ده كو تن، بی چه ندو چون كافرو بی باوه ریكي ته واون.
چونكه بانگه شه ی زانینی غهیب ده كه ن له كاتیكدا هیه كهس غهیب نازانی
ته نها (الله) نه بی.

وه زۆریك لهم جادوگه رانه، به ناسانی خه لك گیل و بی ناگا ده كه ن بۆ نه وه ی
ده ستیان له سهروه ت و مالی خهلكی گیربی و لوشی بدن.

جا بۆ نه م كاره ی سیحرو جادوو كردنه ریگاو هۆكاری زۆر به كارد هینن، وه كو:
نه خشه و خه ت كیشان له سه ر لم، به كاره ی نانی هیلكه شه ی تانو كهو مورووی شین
و، وه خویندنه وه ی ده ست و قاوه گرته وهو تیروانینی ناوینه و سهیر كردنی.

جا نه م ساحرو فالچیانه گه ر جاریك قسه یه كیان به راست ده رچی، نه وه دونوی
به درۆ ده رده چی، به لām كه سی تی نه گه یشتوو وناحالی ته نها نهو جاره ی له بیره
كه قسه یه كی به راست ده رچووه، به لām نهو نه وه دونۆ درۆیه ی له یادییه و باسی
ناكات، بۆیه ده چن بۆلایان و رویان تی ده كه ن بۆ زانینی كاروباری داهاتیان،

وهـ بۆ زانینی خوشبەختی و بەدبەختیان، لە کاتی ژن هێنان و شوکردنیان، یان لە کاتی بازرگانی و کڕین و فرۆشتنیان، وەهەر وەها دەچن بۆ لایان بۆ دۆزینە وە و گەڕان بەدوای شتی وون بوو دزراودا.

و ئەو کەسە دەچی بۆ لای فالتچی و جادووگەرێک و قسەکانی بەراست بزانێ و باوەڕیشی پێ بکات، ئەو کافر و لەبازنە نەیسلام دەرخووە، بەلگەش بۆ ئەو فەرماشتی پێغەمبەر ﷺ کە دەفرمووی :

« مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ». واتە « هەر کەسێک بچیت بۆ لای جادووگەر و فالتچیە یان بۆ لای ئەوانە دەم لە غەیب دەکەتن، باوەڕیان پێ بکات و قسەکانیان بەراست بزانێ ، ئەو کافر و بێ باوەڕ بەرامبەر بە قورئانە هاتۆتە خوار وە بۆ محمد صلی الله علیه وسلم »^(۱).

بەلام ئەو کەسە دەچی بۆ لایان نەگەر قسەکانیان بەراست نەزانێ و باوەڕی بەو نەبێ کە ئەمانە غەیب دەزانن، بەلکو تەنها رۆشتن و چوێنە کە بۆ تاقیکردنە وە هەلسەنگاندن و شتی لەو جورەبێ، ئەو کافر نابێت، بەلام نوێزی چل رۆژی قبول نابێ و لێی وەرناگیرێ.

بەلگەش فەرماشتی پێغەمبەر ﷺ کە دەفرمووی :

« مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » .

واتە « هەر کەس بچێ بۆ لای فالتچی و جادووگەرێ و پرسیری شتیکی لێ بکات، ئەو نوێزی (۴۰) شەوی لێ وەرناگیرێت »^(۲).

(۱) رواد المام احمد ۲/ ۴۲۹ و هرو صحیح الجامع ۵۹۳۹.

(۲) صحیح مسلم - (۱۱ / ۲۷۳).

شه شه م: باوه رپوون به وهی که هه ساره کان کاریگه ریان

ههیه له روداوه کان و ژبانی خه لکدا جۆریکی تر له جۆره کانی شیرک :

له « زَيْدٍ » ی کورێ « خَالِدٍ » وه ده فهرمووی: پێغه مبه ر ﷺ نوێژی به یانی بۆمان کرد له « الْحُدَيْيَّةِ » - له سه ر زهویه ک - که شوینه واری بارانی شه وه ی پێوه بوو - جا کاتێک که ته و او بوو پرووی کرده خه لکه که و فهرمووی « أَتَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » واته « ده زانن پهروه ردگار تان چی فهرموو؟ » وتیان: خواو پێغه مبه ره که ی زاناتر ن صلی الله علیه وسلم.

فهرمووی « قَالَ اللَّهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِي فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَبِرِزْقِ اللَّهِ وَبِفَضْلِ اللَّهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَجْمٍ كَذَا فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ كَافِرٌ بِي ».

واته « خوا فهرمووی: له بهنده کانم هه بوو باوه رداریبوو بهمن ههشیان بوو کافر بوو به من. جا نهو که سه ی ووتی به فمزله و په جمه تی خوا بارانمان بوو باری نهوا باوه رداره بهمن و کافره به هه ساره کان، چونکه کاریگه ری باران بارینی نه داوه ته پال نه ستیره کان، به لکو باوه ری به کاریگه ری خودا هه بووه، به لام نهو که سه ی ووتی: بارانمان بوو باری به وه ی فلان نه ستیره و هه ساره وه، نهوا کافره به من و ئیمانی به نه ستیره ههیه چونکه گاریگه ریبه که ی داوه ته پال نه ستیره نه که خدا ».^(۱)

* وه فونه ی نه م جۆره شیرکانه:

پوو کهردن و باوه رپوونه به نه ستیره کانی به خت و بورجه کان که له رپوژنامه و گۆفاره کاندایا لوده که ریتسه وه. بۆیه هه ر کهس باوه ری به کاریگه ری نه ستیره کانی به خت هه بی، نهوا موشریکه و شیرکی بوو خوا داناوه.

(۱) رواه البحاری المطرفتح الباری ۳۳۳/۲.

به لām گهر خویندنه وهی بۆ نهو بابه تانه بۆ دلخۆشی و دلدانه وهی بی، نهوا
یاخی بووه و تاوان بارده بی، چونکه دروست نییه کات به سه ربردن
به خویندنه وهی بابه تی شیرک، سه ره رای نه وهش پیی ده چی شهیتان باوه ربوون به
کاریگهری نه ستیره کان بخته دهرونیه وه بیتته ریتچکه یهک به ره و شیرک .

حه وته م: باوه ربوون به بوونی سودوقازانج له هه ندی شتدا له کاتیگدا خودا نه یکردوه به نه سباب و هوکاری نه وه

:یه کتکی تره له جۆره کانی هاوبهش په رستی:

وه کو نه وهی زۆر کهس باوه رپان به نوشته و دوعای شیرک ههیه، وه جۆره ها
شتی تری وه کو موورو یان هیلکه شهیتانۆکه یان نه لقه و بازنی کانزایی که به
بروای خۆیان قازانج و سودیکیان لی و ده ده ست کهوئ، جا به کارهیتان و
هه لواسینی نه م شتانه هه ریکه بۆ به چی به کار دین و چۆن به کاری دین، به پیی
دیاری، کردن و ناماژهی ساحرو فالچیه کهیه.

بۆیه بۆ نه و مه به ستانه له ملی ده کهن، یان له ملی مندالی ده کهن،
به گو مانی خۆیان بۆ نه وهی له چاوپرسی بیپاریزی، یان ده بییچن له خۆیان، یان
به سه یاره و ماله کاند هه لی ده واسن، یان چه نده ها جۆر نه لقه له ده ست ده کهن و
باوه رپان وایه ری له هاتنی به لا ده گری و نایهیلی .

وه هه یچ گو مانی تیدانیه نه م کارانه پیچه وانه ی پشت به ستنه به خوا و ترس و
دلهره وکی زیاتر هه یچ بۆ نینسان به ره م ناهیتی، نه م کارانهش چاره سه رکردنه
به ریتگای هه رام .

وه نه م نوشته و دوعایانه ی که هه لده واسرین له زۆربه یاندا شیرکی ناشکراو
هانا بردنی تیا به بۆ جنۆکه شهیتانه کان، یان نه خشه و نیشانه ی نادیا ری
تیا به، یا نوسراویک که سه ری لی ده رنا کهوئ و درک به مانا و مه به ستکه ی ناگری

وه هندی لهو جادووگهرو دهست برانه له ناو نهو نوشتهو دوعایانهدا
 نایه‌ته‌کانی قورن‌ان دهنوسنو له‌گه‌ل نوسراوی تری شیرکیدا تیکه‌ل و پیکه‌لی
 ده‌کهن به‌یه‌کدا. وه هندی کی تریان نایه‌ته‌کانی قورن‌ان به‌شتی پیس دهنوسن
 یان به‌خوینی بینوژی نافرته دهنوسن.

جا هه‌ل‌واسین وله‌مل کردنی هه‌موو نه‌وانه‌ی که باسکران جه‌رامن .

به‌لگه‌ش پیغه‌مبه‌ره‌علیه‌س‌السلام دفرمووی :

« مَنْ عَلَّقَ كَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ » .

واته « هرکه‌شیک شتیکی هه‌ل‌واسی به‌خویدا بو نه‌وی قازانجیکی بو دابین بکات و
 زهره‌رو زیانیکی له کو‌ل بکاته‌وه، نه‌وا شیریکی بو‌خوا‌ی داناوه »^(۱)

وه نه‌وکه‌سه‌ی که نه‌م کاره ده‌کات، نه‌گه‌ر باوه‌ری وابی که نه‌م شتانه خو‌یان
 بو خو‌یان زهره‌رو زیان و سود و قازانج ده‌گه‌یه‌نن به‌بی ویستی خودا، نه‌وه
 موشریکه و کاره‌که‌شی شیرکی گه‌وره‌یه .

به‌لام نه‌گه‌ر باوه‌ری وابی که نه‌م شتانه خودا کردویه‌تی به‌ته‌سبابی سود و
 زیان، له کاتی‌کدا خودا نه‌یانی کردوه به‌ته‌سبابی نه‌وه، نه‌وا شه‌ریکی بو‌خوا
 داناوه و کاره‌که‌ی شیرکی بچوکه . ئانه‌مه‌یان ده‌چیتته باسی (شرك الاسباب).

(۱) احمد/۴/۱۵۶، وه‌وفی السلسله‌ الص‌حیحه رقم ۴۵۲ .

هه‌ر شتی‌ک هه‌ل‌واسریت یان له‌مل بکری‌ن چاوه‌پیتی سود و قازانجی لی بکری‌ن نه‌وا پیتی نه‌ویژری‌ن شه‌.

غمیری خوا مه به ست بوون له عبادت دا

له مهرجه کانی قبول بوونی کرده وی چاک نه ویه دووربی له ریاو روپامای کردنو، په یوه ست بی به سوننه ته وه .

جا نه وکه سەمی هه لده ستی به کردنی عبادت و پرستنتیک بونه ووی خه لکی بیبینی، نه وه موشریکه به شیرکی بچوک، وه کرده وه که شی به تال د بیتسه وودو سودی، لی ودرناگری. وه کو که سیک نویتز بکات بونه ووی خه لک بیبینن.

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَىٰ يُرَآءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ النساء: ١٤٢

واته: « دووروه کان به خه یالی خو بان ده یانموی فیل له خوا بکمن که تنهابه زمان ئیمانیا ن هیناوه، به لام خودا ئه وان ته فره ده داو به ئاسانی فرو فیله کانیا ن پوچه ل ده کاتمه، ئه م مونا فیکانه هه رکات هه لسن بۆ نویتز به تمه لئو تمه وه لئو یه وه راست ده بنه وودو، نویتزیش ده کمن بۆ ئه ووی خه لکی بیان بینن، وه یادی خوداش نا کمن مه گهر که مینک نه بی»

به هه مان شیوه نه گهر کرده ویه کی چاکی کرد بۆ نه ووی باسه که ی بگاته خه لکی و له ناو خه لکدا باس بکری و ناوبانگی پی در بکا، نه وا به د لئیا یه وه که وتۆته ناو شیر که وه دو چاری هاو به ش پرستی بووه، وه هه ره شه ی توندو به ئیشیش کراوه له و که سەمی نه م کاره بکات .

هه روه کو «عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگرتیته وه که فهرمو ویه تی:

« مَنْ سَمِعَ سَمِعَ اللَّهِ بِهِ وَمَنْ رَأَىٰ رَأَىٰ اللَّهَ بِهِ ».

واته «همرکەس کردەوهی خوێ ئاشکرا بکات بۆ روپامای کردن، ئەوا خودا لە پڕۆژی قیامەتدا شەرمەزار و سوکی دەکات، وەهمرکەس کردەوهکانی خوێ ئاشکرا بکات بۆ ئەوهی لەناو خەڵکدا پێی بەرزبێتەوه، ئەوا خواي گموره لە پڕۆژی قیامەتدا نەهێنێهکانی نیودلێ ئاشکرا دەکات»^(۱)

و هەرکەس عیبادهت و پەرستنیەک و ئەنجام بدات و مەبەستی پێی خوداو خەلکی بێ، ئەوا کردەوهکەمی بەتال دەبێ و بەهە دەردەپوا و لێی وەرناگیری .

هەرودەکو لە «حدیث» هە قودسی یە کەدا هاتووه:

«أَنَا أَعْتَنِي الشُّرَكَاءَ عَنِ الشُّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكُهُ». واته «خودای گموره دەفرموی: من دەوڵەمەندترم لەوهی کە کەس بکری بەشەریک و هاوبەشم لە عیبادهت و پەرستن دا، جا هەرکەس عیبادهت و کرداریک بکات و لەمەبەست و نیهتەکەمی دا کەسیکی تر بکاته شەریکم، ئەوا وازی لێ دینم لە خوێ و هاوتاکەمی»^(۲).

❦ و هەر کەس کرداریکی کردو عیبادهتیکی ئەنجام دا، سەرەتا نیهت و مەبەستەکەمی بۆ خوا بوو، بەلام پاشان رپای تی کەوت و توشی بوو، ئەگەر پێی ناخۆش بوو، و دەهولێ دا نەیهیلتی، ئەوا کردەوهکەمی تەواوو قبولە.

بەلام ئەگەر دلێ پێی خۆش بوو، وەحەزی پێی کرد، ئەوا قسەمی زۆربەیی زانایان لەسەر ئەوهن کە کردەوهکەمی بەتالە .

(۱) رواد مسلم ۴/ ۲۲۸.

(۲) رواد مسلم رقمه ۲۹۸۵.

رہش بینی و بہ شوم زانینی شتہ کان

«الطيرة» برتبه لهرهش بينی کردن و به خراپ و نه گبست ته ماشاگردنی

هه‌ندێك شت .

خواهی یه روهردگار دهفهرموی :

﴿فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ

مَعَهُ إِلَّا إِنَّمَا تَطِيرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ الأعراف: ١٣١

واته: «خوای گموره باسی دارو ده‌ستهی (فیرعون) ده‌کات و ده‌فرموروی»

همرکاتی خوش گوزهرانی و نيعمهت و چاکه يان بۆهاتباله باتي شوکرانه

بژړې دهیان ووت: ټمه لمېر شان و شکوی خوځانه. وده گهر دوو چاری

قات و قرى و به لاو موسيبيہ تيك هاتبان له (موسى) و شوين كهوتوانى

ره‌شبین دهبوون و دهیان گووت: ئهمه له شومی (موسی) و داروده‌سته‌که‌ی

یهتی و نه گبهتی ئهوانه ئیمهش دوو چاری بووینه، جا دواي ئهوه خودا

ده فرموی :

هۆشيارين ئىموى ئە قازانچوزيان بى ھەر بە برىارى خودايە، نەك لەبەر

شومی «موسی» و ئواندی له گه‌لی بوون، به‌لام زۆربه‌یان ته‌م بیرو باوه‌ره

راسته نازانن بۆيه ئاوا رهش بينن» .

* کاتی خوئی (عەرەب)، یه کیکیان ته گهر ویستبای سه فهریک بکات یان

ههركاريكي تر نه نجامدات، دههات باندیهه کی دهگرت وهه لئی ددها، جانه گهر

بالندہ کہ بہ لای راست بفریایہ گہ شبین دہوون و کارہ کہ یان جی بہ جی دہ کردو

سه فہرہ کہ میان دہ کرد. بہ لّام نہ گہر بالّندہ کہ بہ لای چہ پدا بفریایہ رہش بین دہوون و لہ کارہ کہ میان پاش گہزدہ بونہوہ و نہ میان دہ کرد .

وہ پیغہ مبہر ﷺ حوکی نہم کارہی بۆمان پروون کردو تہوہ و دہ فہرمووی :
« الطَّيْرَةُ شَرُّكَ » واتہ « رہش بینی لہ ہمرکارو فہرمانیکدا بی، تہوا شیرک و ہاوبہش دانانہ بۆخوا »^(۱)

وہ تہوہی دہ چی تہ ژیر نہم باس و بیروباوہرہ حہرامہوہ کہ (تہو حید) نابوت دہ کات: تہ مانہن:- رہش بینی لہ مانگہ کاند، وہ کو وازہیتان لہ ژن ہیتان و ژن مارہ کردن لہ مانگی (صفر) دا . وہ رہش بینی لہ پوژہ کاند، وہ کو باوہرہوون بہوہی چوارشہ مہی کو تایی ہہموو مانگیٹک پوژی بہ لّاو نہ گبہ تیہ، وہ رہش بینی لہ ژمارہ دا وہ کو بہ خراب تہ ماشا کردنی ژمارہ (۱۳) . وہیان رہش بینن بوون لہ (ناو) دا، وہیان رہش بینی کردن بہرامبہر ہہندی کہسی خاوەن عہیب، وہ کو کہسیٹک دہروات بۆ تہوہی دوکانہ کہی بکاتہوہ و لہ ریگا کہسیکی کویر دہبینی و دہ گہریتہوہ و لہ چونہ کہی رہش بین دہبی .

جا تہ مانہ ہہمووی حہرامہو شہریک و ہاوبہش دانانہ بۆ خوا .

وہ پیغہ مبہر ﷺ خوی بہ دوور گرتوہ لہو کہسانہی بہم کارہ ہلڈہسن، ہہروہ کو «عمران»ی کوری «حصین» لہ پیغہ مبہرہوہ ﷺ دہی گہریتہوہ کہ فہرموویہ تی:

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ لَهُ ، أَوْ تُطَيِّرَ لَهُ أَوْ تُكْهِّنَ ، أَوْ تُكْهِّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ ، أَوْ سَحَرَ لَهُ » .

(۱) رواد الامام احمد ۱/۳۸۹ و ہو فی صحیح الجامع ۳۹۵۵

واته « له ئيمه نى يه ئموكسهى بالئنده ههلبيدات يان بوى ههلبدن وه له ئيمه نهيه ئموكسهى فالبگريتموه يان بوى بگرنهوه ،يان جادوو بكات يان جادوى بوبكرى»^(۱).

« وههر كهس رهشبينهك كهوتنه دليهوه بهرامبهه ٨- تيك، شهوا كه فاردتهكهى نهوهيه كه لهم (حديث) ههاتوه:

«عبداللله»ى كورپى «عمر» له پيغه مبهه وه عليه السلام دهگيرتتهوه كه فهرمويهتى:

« مَنْ رَدَّتْهُ الطَّيْرَةُ مِنْ حَاجَةٍ فَقَدْ أَشْرَكَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا غَيْرُكَ».

واته « هر كهسيك لهكارىكى خوى واز بهيئى بهموى رهش بينى يهوه، شهوا شهريك وهاوبهشى بو خوا داناوه. وتيان كهفارهتى نهوهچى يه نهى پيغهمبههري خوا عليه السلام ؟

فهرموى، ئهم دوعايه:-

((خوايه هيچ خير وچاكهيك نى يه توشمان بى تهنها ئمو خير وچاكهيه نهبى كه تو دهتموى ، وههيچ زهروزيانيك نى يه كهپى مان لى بگرى تهنها نهوه نهبى كهتو دهتموهى ، وههيچ پهراوىكى شياو بهپهستن نيه تهنها تو نهبى))^(۲).

رهش بينى شتيكى دهرونى يهوه له دلدئا كهمو زياد دهكات، باشتريو گرینگترين چارهسهر پشت بهستنه بهخواى پهروهردگار .

«عبداللله»ى كورپى «مسعود» دهفهرمووى :-

(۱) رواه الطبراني في المعجم ۱۸/۱۶۲ الطر صحيح احامع ۵۴۳

(۲) رواه الامام احمد ۲۲۰/۲ السلسه الصحيحه ۱۰۶۵ [ههنا حديث فيه ضعف].

« وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ ».

واتنه « هیچ کس نهبوو له ئیتمه ئیلا کهم تا زۆر شتیك لهوه لهدلی دا دروست ده‌بوو به‌لام خوای گه‌وره نه‌یده‌ه‌یشت ولای ده‌برد به به‌پشت به‌ستن به خوا »^(۱)

سویند خواردن به غهیری خودا

خوای په‌روه‌ردگار خۆی بۆخۆی سویند ده‌خوات به هر شتیك له مه‌خلوقات و دروست‌کراوه‌کانی خۆی که بیهوی، به‌لام بۆ مخلوقات دروست نی یه سویند بۆن به غهیری خودا.

وهیه‌کین له‌و تاواتانه‌ی که زمانی خه‌لکیکی زۆر له‌سه‌ری راهاتوو‌ه به زمانیان‌دای، سویند خواردنه به غهیری خودا .

سویند‌خواردن خۆی بۆ خۆی جوړیکه له به گه‌وره‌گرتن و شکۆمه‌ندی بۆ نه‌و که‌سه‌ی که سویندی پێ ده‌خوری، بۆیه نه‌و شکۆمه‌ندی و گه‌وره‌یه‌ش شایسته و شیاوی هیچ که‌س نییه ته‌نها (الله) نه‌بی .

«عبداللّٰه»ی کوری «عمر» له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللّٰه علیہ و آله و سلم ده‌یگێرتیه‌وه که

فرمودیه‌تی:

« أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تُخَلِفُوا آبَائَكُمْ مَنْ كَانَ خَالَفًا فَلْيُخَلَفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْنُتْ ».

(۱) رواه ابوداود ۳۹۱۰ و هو في السلسلة الصحيحة 430.

واته «وریابن خوی پمروه دگار حرامی کردوه له سمرتان که سویند به باوک ویا پیرانتان بخون، جا هر یه که له تیوه سویندی خوارد بابه خودا سویند بخوات یا خود بی دهنک بی»^(۱).

«عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه علیه السلام ده یگرتیه وه که فەرموویه تی:

« مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ».

واته « هر کس به غهیری خوا سویندی خوارد ثموا هاوبهشی بو خواداناوه »^(۲). وه ده فەرمووی:

« مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته « هر کس سویند به ئەمانەت بخوات، ثموا له تیمه نی یه »^(۳).

که وایوو: دروست نی یه سویند خواردن نه به که عبه، وه نه به ئەمانەت، وه نه به شەرف، وه نه به بهرە که تی فلان، وه نه به ژیا نی فلان، وه نه به گه وری پیغه مبه رو پیاوچاکان، وه نه به دایک و باوک، وه نه به سەری منداڵ و نه ولاد، هه موئه مانه حه رامن .

وه هه ر که س سویندی کی خوارد به یه کی که له مانه و تی که وت، نهوا که فاره ته که ی نه ویه بلی: « لا إله إلا الله ».

ههروه کو له (حدیث) ی (صحیح) داها توه:

« مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيُقْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ».

واته « هر کس سویندی کی خواردو له سوینده کهیدا وتی به (لات) و (عوزا). با پەشیمان بیهته وه و بلی « لا إله إلا الله »^(۱).

(۱) البخاري انظر الفتحة ۵۳۰/۱۱.

(۲) رواه الامام احمد ۱۲۵/۲ النظر صحيح الجامع ۶۲۰۴

(۳) رواه ابو داود ۳۲۵۳ وهو في السلسلة الصحيحة رقمه ۹۴

ههروهه ها له وینهی نهم باسه کۆمهڵێک ووتەو گوشتاری شیرکی و حەرام هەیه
 کە بەزاری هەندی له موسلماناندا دی ، لهوانه : (پەناده‌گرم به‌خواو به‌تۆ،
 پشتم نه‌ستۆره به‌خواو به‌تۆ ، نه‌مه له خواو له تۆوه‌وه بوو ، که‌سم نی یه
 ته‌نها خوا و تۆ نه‌بی، خوام هەیه له تاسمان و تۆش له زه‌وی، ته‌گەر خواو فلان
 که‌س نه‌بوايه ، بی ئیمان یم ته‌گەر وانەبی، (خەریکه‌ ئیمانم نامیڤی) ، تۆ سالی
 نانومیڤدی و نه‌گه‌تی (هه‌روهه ها هەر وشه‌یه‌ک جینیو و قسه‌ی خراپی تیابی
 به‌رامبه‌ر کات و زه‌مانه وه‌کو ده‌وتری نه‌مه زه‌مانیکی خراپه ، نهم سه‌عاته
 نه‌گه‌تی بوو، پووی زه‌مانه ره‌ش، نه‌مانه هه‌مووی حه‌رامن چونکه جینیودان
 به زه‌مانه ده‌گه‌رپته‌وه بۆ خوا که زه‌مانه‌ی دروست کردوه) .

وه هەر ناویک «عبد» ی تیابی بۆ غه‌یری خوا حه‌رامه وه‌کو «عبدالمسیح،
 عبدالنبي ، عبدالحسين » .

هه‌روهه ها لهو زاراوه و ده‌سته‌واژه و ده‌رپرینانه‌ی که پێچه‌وانه‌ی (ته‌وحید)ه
 هه‌لوه‌شینه‌ره‌وه‌یه‌تی و حه‌رامن له‌وانه :- نیشتراکیه‌تی ئیسلام ، دیموکراتی
 ئیسلامی، ویستی گه‌ل له ویستی خواوه‌یه، دین بۆ خواو نیشتمانیش بۆ
 کۆمه‌لگا، به‌ناوی گه‌له‌وه، به‌ ناوی شۆڕشه‌وه .

وه هه‌روهه ها له زاراوه و ده‌رپرینه حه‌رامه‌کانه به‌کار هێنانی وشه‌ی (ملك
 الملوك) وه نه‌وه‌ی نه‌و مانایه به‌ه خشی وه‌کو (قاضي القضاة) که بۆ مرۆڤ
 به‌کاربرێ .

هه‌روهه ها به‌کار هێنانی ووشه‌ی «سید» و هاوماناکانی که به‌کارده‌برێ بۆ
 که‌سانی (منافق و کافر) نیتر جیاوازی نی یه نه‌و وشه‌ی (سید)ه به‌عه‌ره‌بی

بگوتري (وهكو دهوترى سيد فلان) يا به زمانىكى تر بوتري (وهكو دهوترى گه وروم).

ههروهه به كارهيئنانى ووشه (نه گهر) حه رامه، كاتيك ماناي ناره زايى و په شيمانى و خفەت و مهراق ببه خشى (وهكو دهوترى نه گهر نه وروم بكر دايه نساواده بوو، نه گهر نه رويشتايه نه ده مرد). نهم قسه به ده رگايه كه بوشه يتان و ليئوهى گوزه رده كاته نيؤ دل .

ههروهه ووتنى « اللهم اغفر لي إن شئت » خوايه لسم خوش به نه گهر بتهوى .

دانيشتن له گهل دوو روه كان يان خراپه كاران و هوگر بوون بياوه نه وه

زۆريك لهو كه سانهى كه نيمان و باوه ر له دلياندا جيگير نه بووه، روو له كۆرو دانيشتگاي تاوان باران و خراپ كاران ده كهن، بهلكو زۆر جار له گهل هه ندى كه سى وا داده نيشن كه قسهى ناشيرين به ديسنى خوا ده كهن و په خنه له شهريعه تى خوا ده گرن و گالته به دين و شويتن كه وتوانى دين ده كهن.
جا گومانى تيدا نى يه دانيشتن له گهل نهم جوړه كه سانه حه رامه و عه قيدو بيو باوه ر له كه دار ده كات و ده پيو كيئته وه .

خوای گه وره ده فەرمووی :

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿١٨﴾ الأنعام: ٦٨

واته «همركات ئمو موشيرك و خراپه كارانهت دى خمرىكن له باره ئايهت و دىنى خواوه خراپ ده دوتن و گالته نه كمن، ئموا تو پرويان لى وهرچهرخيته و به جيان بهيئه، تاقسه كه يان نه گوزن و واژدينن له خراپ ووتن. جا نه گهر شهيتان ئهم ئاموزگاريمى له بىرت برده وه و له گه ليان دانىشتى، ئموا همركات و بىرت هاتمه نابى له گه ل ئمو خه لكه ستم كاره دابنيشى».

له بهر نه وه له م حالته دا دروست نى يه دانىشن له گه ليان ههر چه نده زور نزيك بن له پرووى خزميهتى يه و تيكه لى يه كتر بن له پرووى خيزانيه وه، وه زمان پاراوو شيرين بن. ته نها بو كه سانيك دروسته له گه ليان دانىشى كه بيه وى قسه ي خيزيان بو بكات، يان بهر بهرچى قسه به تاله كانيان بداته وه، يان نكو ليان لى بكات و ده مكوتيان بكات، به لام پازى بوون و بى دهنگى له شوينه نه دروست نى يه .

خوئى پهروه ردگار ده فرموئى :-

﴿فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ (١١) ﴿التوبة:

٩٦

واته «خو نه گهر ئيه لىيان پازى بن، ئموا به دلتيايمه خودا له خه لكانى تاوانبار پازى نابى».

په له کړدن له نویژدا

گه موره ترین تاوانی دزی بریتیه له دزی کړدن له نویژدا، هه روه کو پیغه مبهړ ﷺ ده فرمووی :

« إِنَّ أَسْوَأَ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ صَلَاتَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُهَا؟ قَالَ « لَا يَتِمُّ رُكُوعُهَا وَلَا سُجُودُهَا ».

واته « خراپترینی خه لکانی دز ئو که سیه که دزی له نویژه کمی بکات ». و تیان: نهی پیغه مبهړی خوا ﷺ چوڼ دزی له نویژ ده کړئ؟ فرمووی: « دزی کړدنه که بموه ده بی رکوع و سوجه کانی به تمواری نابات و په لده دکات »^(۱)

جا نویژ کړدن به په له و نه پاراستنی هیمنی تیداو جیگیر نه بونی پشت له (رکوع و سوجه) داو ریک نه بونه و هی پشت له دواى هه ستانه وه له (رکوع و سوجه) داو دانه نشتن له نیوان هه ردو و سوجه که دا، هه مو و نه مانه نه و هه له و ناتو او یانه نه که زور دیارو بهر چاون له ناو زور بهی نویژ خوینانداو، مزگه و تیک نی یه غونه ی نه م جوړه نویژ خوینانه ی تیدا نه بی.

وه هیمنی و له سهړ خوایی روکنو پاییه که له پاییه کانی نویژ، بهی نه م پاییه نویژ دانامه زری و هه راگیری و جی هیچ ناگری، هه بر بویه نه م کاره زور ترسناکه وه کو پیغه مبهړ ﷺ ده فرمووی:-

« لَا تُجْزَى صَلَاةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

(۱) رواه الامام احمد ۳۱۰/۵، وهو في صحيح الجامع ۹۹۷

واته « نوښږى هيچ كسليك دانامهزى و تهاو نابى و جىي هيچ ناگرى،
 تاه كو پشتى ريك نه كاتمه له ركوع وسوجه دا». (۱)

گومانى تيدا نى يه كه هم كاره كاريكى خراب و قيزه ونه و همركه س بيكات
 شياوى نهويه رپى لى بگرييت و لهو كاره قهده غه بگرييت و بترسيږى كه
 كاريكى خرابى كړدوه .

له (أبو عبد الله الأشعري) هوه ده فهرمووى : پيغه مبه رعليه نوښږى
 جه ماعه تى له گهل هاو له كانى كړدو پاشان له گهل كومه ليك دانيسټ، پياويك
 هاته ژوره وه نوښږى دابه ست، جا له نوښږه كهيدا ركوع و سوجه دى دهر د وكو
 دنوك بدات له زهوى، پيغه مبه رعليه فهرمووى :-

« تَرَوْنَ هَذَا لَوْ مَاتَ عَلَى هَذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُضُ صَلَاتَهُ
 كَمَا يَنْقُضُ الْغَرَابُ الدَّمَ ، إِنَّمَا مِثْلُ الَّذِي يُصَلِّي وَلَا يَرْكَعُ وَيَنْقُضُ فِي سُجُودِهِ
 كَالْجَائِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا ثَمْرَةً أَوْ ثَمَرَتَيْنِ ، مَاذَا يُغْنِيَانِ عَنْهُ » .

واته « تائمه نه بينن ؟ همركه س بمري له سمر تمو حاله، تموا له سمر غه يري
 دينى (محمد) مردوه، له نوښږه كهيدا دنوك ددهات و كو قه له ريش دنوك له
 خوين ددهات، جا نمودهى تمو كه سى پشت ده چميينى له ركوع وده دنوك ددها
 له زهوى له سوجه كاندا، و كو كسيكى برسى وايه كه تهنها خورمايه ك يان
 دووخورما بخوات و هه لسيتموه، كه بهوه هيچ سودمهند نابى» (۲).

وله (زيدى كورپى (وهب) هوه ده فهرمووى :- (حذيفه) پياويكى بينى ركوع
 و سوجه دى به تهاوى نه دهر د، (حذيفه) فهرمووى :

« وَلَوْ مِتَّ وَهَذِهِ صَلَاتُكَ مِتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فُطِرَ عَلَيْهَا مُحَمَّدٌ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » .

(۱) رواه ابو داود ۵۳۳/۱، وهوفي صحيح اجماع ۷۲۲۴.

(۲) رواه ابن خزيمة في صحيحه ۳۳۲/۱ وانظر صفة صلاة النبي للألباني ۱۳۱.

واته «نویژت نه کرد، وه ته گمر بهم کاره وه بمری، ئهوا له سهر غهیری ئهو فیتزه تو دینه ده مری که خوا (محمد) له سهری داناوه»^(۱).

وه هه رکهس نویژه که ی به په له کرد و هیمنی تیدا نه پاراست کاتی که نه مهی زانو، پتویسته له سهری نویژه که ی دووباره بکاته وه، مسادام کاتی نویژه که ی مابیی، وه نهوش که رۆیشتوو وه رابردوو پتویسته تهویه بکات و په شیمان بیته وه، بویه پتویست ناکات نویژه که ی رابردوو بگپێتیه وه.

به لگهش نه وهیه که پیغه مبه ره ﷺ فرموی:

«ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ». واته «برۆ نویژه که ت بکروه چونکه تو نویژت

نه کرد»^(۲).

کاری بێ هوده و جوڵه ی زۆر له نویژدا

ئهم به لایهش زۆری که له نویژ خوێنان لێی ده رباز نابن، له بهر نه وهی ئهو فرمانه ی خویان به جی نه هیناوه که ده فرموی:-

﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ البقرة: ۲۳۸ واته «ههستن نویژ بکهن بۆ

خوا به ترس و هیمنی یه وه».

وه نهو فرمانیشتیهی خودا تینه گه یشتون که ده فرموی:-

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ (۱) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (۲) المؤمنون: ۱-۲

واته «به راستی خه لکانی خاوهن ئیمان و باوهی سهرفرازو پرزگاریون، ئهو کهسانه ی که له نویژه کانیاندا خشوعیان ههیه و به دل ناگیان له

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲/۲۷۴.

(۲) سنن أبي داود - (۳ / ۲۵).

نویژه کانیانو به لاشهش لاسمر خو به هیمنیه نویتز ده کهن و جموجوئی و
حمده کمتی بی هۆ ناکمن له نویژه کانیاندا».

وه کاتیك پرسیارکرا له پیغه مبر عليه السلام سهبارت بهرین کردنه وه و پاکردنه وی
شوینی سوجه له کاتی سوجه بردندا که دروسته یان نا ؟

نمایش فرموی:

« لَا تَمْسَحْ وَأَنْتَ تَصَلِّي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَأَعْلًا فَوَاحِدَةً تَسْوِيَةَ الْحَصَى ».

واته « نه که می شوینی سوجهت رین بجهی له کاتیك دا له ناو نویژدا بوی .
به لام گهر ههر ناچار بوی یه جار دهستی پیدابهینه»^(۱).

وه زانیان (بهرحمت بن) باسی نهو دیان کردوه که جموجوئی زۆ و یه که له
دوای یه که، نه گهر پیویست و ناچاری نه بی نویژ به تال ده کاته وه. نه گهر حالی نه
که سه وابسی، نهی نه بی حالی نهو که سانه چون بی که له بهر دهستی خودا دا
راوه ستاون و جموجوئی بی هوده ده کهن و یه کیک سهیری سهعاته که یه ده کات و
نهو یه تر جله که یه رین ده خات، یان په بجه به لوتی ده کات، وه چاوه کانی بو لای
پاست و چهپ دا ده سورینی و سهیری ناسمان ده کات، دیاره ناترسی لهو یه
چاوه کانی کویر بی و شهیتان له نویژه که یه بدزی بهم کاره .

(۱) رواه أبو داود ۵۸۱/۱ وهو في صحيح الجامع ۷۴۵۲.

پیش که وتنی ئیمام له نویژدا به نه نقه ست

په له کردن یه کیکه له ره فتارو سروشتی مروژ .

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ ﴿١١﴾ الإسراء: ١١. واته « مروژ هه میسه
په له کارو هه له شهیه ».

وه پیغه مبهه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده فهر موی :

« الثَّانِي مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ».

واته « نهرم و نیانی و له سهر خوی له خوداوهیه، وه هه لپه هه لپه و په له کردن
له شهیتانوهیه ».^(١)

شهوی که زور تیبینی ده کری له نویژی جه ماعه تدا له لای راست و چه په وه
نویژ خوی نیکی زور ده بینری پیش ئیمام ده که ون، به تاییه ت له رکوع و سوجدده
بردندا، وه له ((الله اکبر)) هکاندا به گشتی، وه ته نانه ت له کاتی سه لام دانوههش
دا .

ئه م کاره هه رچه نده له ناو خه لکدا گرنگی پی نادری، به ئام هه ره شهی توندی
ده باره ی هاتوه له پیغه مبهه وه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« أَمَّا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ
حِمَارٍ ».

واته: « ئایا ئهوکه سهی سهی له پیش سهی ئیمامه بهرز ده کاته وه
ناترسی خوی گموره سهی بکات به سهی گوی دریژ ».^(٢)

(١) رواه البيهقي في السنن الكبرى ١٠٤/١٠ وهو في السلسلة ١٧٩٥

(٢) رواه مسلم ٣٢٠/١

نویژ خوین پتویسته له سهری که به هیمنی و له سهر خوییه وه بیست بهره و نویژ،
جا نه مه ته گهر بۆهاتنه که ی بی، نه ی نه بی بۆنویژه که چون بی .

وه هه ندی خه لکی تر مه سه له که یان وا لی تیکه ل و پیکه ل بووه، بۆنه وه ی
پیش نیمام نه که ون که چی زۆر له نیمام دوا ده که ون و به جی ده مینن .

پتویسته بزانی که شه رعناسان (به ره حمه ت بن) بنه مایه کی جوانیان
باسکردوه و داناره بۆ نه وه ی نویژ خوین نه پیش تمام بکه و ی و نه له
نیمامیش جی بمینی، نه ویش نه وه یه: کاتیك که نیمام «الله اکبر» ی ته واکرد
تینجا نویژ خوین بچو لی، که وایو هه رکات نیمام له وشه ی (راء) ی «الله
اکبر» ته وایو تینجا دروسته بۆ نویژ خوین بچو لی و هه ره که بکات. نه پیش
نه وه بکه و ی نه دواش بکه و ی. بۆیه به م شیوه یه کاره که پیک ده خرئ .

وه هاره له کانی پیغه مبه ره ﷺ زۆر سوربوون له سهر نه وه ی که پیشی
پیغه مبه ره ﷺ نه که ون، گرنگیان به و کاره زۆر ده دا.

بۆ نه یه کیک له وان که (براء) ی کوری (عازب) ه ده فه رموی: سه حابه له
پشتی پیغه مبه ره وه نویژیان ده کرد، کاتیك که پیغه مبه ره ﷺ سهری له رکوع
به رز بکر دایه ته وه پرۆشتایه به ره و سوجده که س نه ده بینرا بچه میته وه به ره و
سوجده هه تا وه کو پیغه مبه ره ﷺ ناوچه وانی دانه نایه له سهر زه و ی، پاشان
هه موی له دوا وه لار ده بونه وه و به ره و سوجده ده چه مینه وه .

وه کاتیك پیغه مبه ره ﷺ که وته ته مه نه وه و هه ره که و جموجو لی جوړیک له
خاوبونه وه ی تیکه وت، نویژ خوینانی پشته وه ی ناگادار کرده وه فه رموی:
«أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ بَدَلْتُ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ».

واته « ئه‌ی خه‌لکینه من کهوتومه‌ته ته‌مه‌نه‌وه قورس بووم، بۆیه وریابن له نوێژدا په‌لمه‌که‌ن و پێشم نه‌که‌ون له رکوع و سوجه بردندا». (۱)

وه پێویسته ئه‌وه‌که‌سه‌ی که نیمام و پێش نوێژه، کاتی‌ک که نوێژ ده‌کات و تنی (الله اکبر) ده‌کانی به‌گوێره‌ی سونه‌تی پێغه‌مبه‌ر بێ، به‌و شیوه‌یه‌ی که‌له (حدیث) که‌ی (أبو هريرة) دا هاته‌وه ده‌فه‌رمووی :

« كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرُكْعُ ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمَشْيِ بَعْدَ الْجُلُوسِ ».

واته « پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رکات هه‌ستایه بۆ نوێژ، «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک نوێژی دابه‌ستایه، پاشان «الله اکبر» ده‌کرد کاتی‌ک رکوعی بێدایه، پاشان له رکوع به‌رز ده‌بویه‌وه ده‌یفه‌رموو: « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » وه‌کاتی‌ک ته‌واو راست ده‌بویه‌وه ده‌یفه‌رموو « رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » ، پاشان «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک دابه‌زایه بۆ سوجه، پاشان «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک سه‌ری به‌رز بکه‌ردایه‌تمه‌وه، پاشان «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک سوجه‌ی بێدایه، پاشان «الله اکبر» ده‌کرد که سه‌ری به‌رز بکه‌ردایه، ئیجا ئه‌مه‌ی به‌رده‌وام ده‌کرد له هه‌موو نوێژه‌که‌ی دا تاره‌کو ته‌واو ده‌بوو. وه‌کاتی‌کیش له دوا‌ی دانێشتنی یه‌که‌م هه‌لبه‌سایه‌تمه‌وه «الله اکبر» ده‌کرد. (۲)

(۱) رواه البيهقي ۹۳/۲ وحسه في إرواء العليل ۲/ ۲۹۰

(۲) رواه البحاري رقم ۷۵۶ ط. المع

جا بۆيە ھەركات پېش نوپۇش «اللہ أكبر» ھەكەنى كۆك و تەبابوون لەگەل جۆلە و ھەركەكەى، وەنوپۇش خوينەكانىش بەو چۆنىەتەى كە باسكراوہ جولانەوہ، نەوا كاروبارى نوپۇش جامەعەتەكەى رېك و پېك و باش دەبى.

ھاتنى كەسېك بۆمزگەوت كەسېر وپىازى خواردى، يان بۆنىكى ناخۇشى پېوہى

خوای گەورە دەفەرمووی :-

﴿يَبْنَىْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ الأعراف: ٣١.

واتە « ئەى نەوہكانى ئادەم ھەركە دەچنە مزگەوت بۆنوپۇش، جل و بەرگى پاك و خاوپن پېوشن».

لە «جائز» كورى «عبداللہ» ەوہ دەفەرمووی، پېغەمبەر ﷺ فەموویەتى:

« مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ ».

واتە « ھەركەس سېرو پىازى خوارد بالیمان دوركەوتەوہ، يان فەرمووی: با لە مزگەوتمان دوركەوتەوہ و لەمالەكەى خۆيدا بېنیتەوہ »^(۱).

وہ لە رېوايەتەكەى «مسلم» داھاترد:

« مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالْثُومَ وَالْكَرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ ».

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۹/۲

واته « همرکەس پیازو سیر و کەوهری خوارد با نزیکى مزگەوتمان نە کەوێ، چونکە ملاتیکیە توشی ئازار دەبن بەو شتانەى کە مەروڤ پێ ئازارمەند دەبێ»^(١).

و «عمر»ى کورپى «خطاب»وتارى دەخوێند لە پڕۆژى جومعه‌دا، لەناو وتارە کەیدا فەرمووی:

« تُمْ إِنَّكُمْ أَنْتُمُ النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَيْشَتَيْنِ هَذَا الْبَصَلُ وَالثُّومُ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَجَدَ رِجْلَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَمَنْ أَكَلَهُمَا فَلَيْمَتْهُمَا طَبِخًا».

واته « ئەى خەڵکینە ئێوە ئەم دوو پڕووە کە دەخۆن و من بە پیسیان دەبینم: کە ئەمۆش سیرو پیازە، دلتیان پێغەمبەرم ﷺ دەبینی هەمکات لە مزگەوتدا بۆنى ئەو دوانەى لە هەر پیاویک بەکرایه ، ئەوا فەرمانى پێ دەکرد کە دەریچى ئە مزگەوت و دورکەوتەوه بەرهو بەقیع، جا هەر کەس سیرو پیازی خوارد با جوان لە چێشتدا سورى بکاتەوه و بۆنەکەى بمێنێ»^(٢).

و ئەوەى پەيوەندى بەم باسەوه هەیه: ئەو کەسانەش دەگریتەوه کە راستەوخۆ لە دواى ئیش کردن دەچنە مزگەوتەوه بە بۆنى ناخۆشى عەرەقى بن بال و گۆرەبیه‌کانیان .

لەره‌ش خراب تر جگەرە خۆرەکانن، ئەوانەى کە جگەرەى حەرام دەکیشن و پاشان دەچنە مزگەوتەکانەوه و ئازارى بەندەکانى خوا دەدەن لە ملانکە و نوێژ خوێنان.

(١)رواه مسلم رواد ٣٩٥/١

(٢)رواه مسلم ٣٩٦/١

زینا کردن

یہ کینک لہ مہ بہ ستو ناما نجہ کانی شہریعتی نیسلام پاراستنی ناموس و
وہ چہو نہ سہ بی خہ لکی یہ، بڑیہ زینای حہرام کردوہ .
خوای پەرہ ردگار دہ فہرمووی :-

﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴾ (الإسراء: ۳۲)

واتہ « وریابن بہ ہیچ شیوہ یہک توخنی زینا نہ کەون، چونکہ بہ راستی زینا و
داوێن پیسی تاوان و کردوہ یہکی زۆر خراپہ و ڕیگایہکی زۆر ناپسەند و
قێژەونہ ».

شہریعتی پیڑزی نیسلام نہک ہەر زینای حہرام کردوہ، بہ لکو ہەموو
نەو کون و کەلەبەر و ڕیگا و ڕیچکانہشی داخستوہ کە مرۆڤ پەلکش دەکەن
بەر و زینا، لەوانہش فەرمانی کردوہ بہ داپۆشیننی ئافەتان و، فەرمانی
کردوہ بہ پاراستنی چا و لہ تیروانینی حەرەم، تاک بونہو دی پیار و ئافەت و
زۆر شتی تریشی لەو پیناوەدا حەرەم کردوہ .

پیای زیناکاری خێزاندار و ئافەتی زیناکاری میژدەر، تۆلەمی لێ
دەسێنرێتەوہ بہ ترسناکترین و قورس ترین سزا، ئەویش بریتی یە لە بەردە باران
کردنی تا دەمریت، تا تۆلەمی گوناھەکی بجێژیت ، بۆئەوہی ہەموو لاشە
نازار بجێژیت، وەک چۆن گشت لاشە تیژ کردوہ لە حەرەم .

و، پیای زیناکار و ئافەتی زیناکار گەر ھاوسەردار نەبوون بہ ڕیگایہکی
شەریعی، نەوا تۆلەمی لێ دەسێنرێتەوہ بہ فەلاقە کردن و جەلەد لێدان ، کە
لەسنورہ شەریعەکاندا دیاری کراوہ ئەویش بریتییە لە (۱۰۰) جەلەد . لەگەڵ

نمونهش دا کومه لیک له بروداران ناماده بن له کاتې جه لیده لیدانه کې تاوه کو
شهرمه زارو ناشیرین بې له ناو خه لکدا، وه ده بیټ له شاره کې خوی
دور بخړیته وه و دوچارې غریبې بې بوم او هی سالیک تاوه کو سوکی خوی بو
دهرکه وې .

وه سزای پیاو و شافره تی زیناکار له بهرزه خدا: نمونه به پوتی ده خرینه ناو
ته نوریکه وه که سهره وه ته سکه و خواره وه فراوانه و له خواره وه ش ناگر
ده درې، جا هرکات ناگره که بلنسه بدات و زیاد بکات هاوارد ه کهن و ده قیژین و
بهرزه بنه وه، هه تاوه کو نزیکی ده رچون ده بنه وه، به لام بلنسه ی ناگره که
دانه به زیت و نه و انیش ده گریښه وه بوناو ته نوره که ، نابم شیوازه سزاده درین تا
روژی قیامت .

له مهش ناشیرین و ناقولتر نمونه پیاو له گم نه وه ته مه نی که وره بووې و
له مردن نزیک بوویته وه و چوبیته ساله وه و خوداش نه ونده موله تی دابی و
تهویه نه کات و هر بهر ده وام بې له سر زینا .
که و ابو و ناشیرین تر و چه په لترین زیناکار نه و که سیه که چوبیته ساله وه و
ته مه نی که وره بې و زینا بکات .

له «أبو هريرة» وه، له پیغه مبره وه ﷺ ده فرموی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ» .

واته « سې کومه له خه لک خوی گوره قسه یان له گه لدا ناکات و له گوناو
پاکیان ناکاته وه، به چاوی ره حمت تماشایان ناکات و، سزایه کی

سەختیشى بۆ داناون ، پىاويىكى بە تەمەنى زىناكار ، پاشايەكى درۆزن ،
هەژارنىكى خۆ بەزلزان »^(۱).

وہ خراپترین و پىستىرین کاسبى ئەو پارەيەيە کە بەرامبەر زىنا وەر دەگىرى. وە
ئەو ئافرەتەي بەھۆى داوین پىسى يەوہ کاسبى بکات و بژيوى پەيدابکات ،
بېبەش و مەحرۇمە لە قەبۇل بوونى دوعا و پارانەود ، کاتىك کە لە نيوەشەودا
دەرگاگانى ئاسمان دەکریتەوہ (بۆ قەبۇل بوونى دوعا و پارانەوہ)^(۲).

وہ ھەرگىز فەقيرى و ھەژارى بيانوى شەرعى نىن بۆ شکاندن سنوروگانى
خووان گەورەو ئەتککردنى ناموسى يەکتر ، وەکو پيشينان رتويانە : برسېبەو
سەربەرزبە ، وە بەھۆى شىرى مەمكى خۆتەوہ نەلەوہ پىتى.

وہ لەم چەرخەدا ھەموو دەرگاگان خراونەتە سەر پىشت بۆ ئەنجام دانى کارى
خراپ ، وە شەيتان گشت پىگاو پىچکەگانى خراپەکارى ئاسان کردوہ بە ھۆى
فروفيئەلەگانى خۆى و دۆستەگانى ، وە کەسانى تاوانبارو خراپەکار شوينى
تەلەگانى شەيتان کەوتوون و بوونەتە دەسکەلای دەستى شەيتان بۆ
بلاوکەنەوہى فەساد و بى ئەخلاقى ، ئەويش بە بلاوېرنەوہى سفورى و
خۆدەرخست و خۆجوان کردنى ئافرەتان ، وە بەرەلەکردنى چا و تىپروانينى ھەرامو ،
بلاوېرنەوہى تىکەلئى پىاو و ئافرەتو ، گۆفارى خراپ و فلىمى نابەجى و
نابەسەندو ، گەشت و گوزارى زۆر بۆ ولات و جىگای بەدپەرەشتانو ، دروستکردنى
بازارى تىجارى بۆ داوین پىسى و بى ئاپروىو ، زۆربوونى ھەتککردنى ناموسو ،
زۆر بزونى مندالئى ھەرام و کوشتنى گۆرپەلەي بى تاوان .

(۱) رواذ مسلم ۱۰۲/۱-۱۰۳

(۲) الحديث في صحيح الجامع ۲۹۷۱

خودایه داوات لسیّ ده کهین بهر همت و لوتفو پارێزگاری خۆت بمانپارێزی له
 داوین پیسی، داوات لسیّ ده کهین دلّه کافان پاک بکهیتهوه و داوینمان پاک
 رابگری، له نیوان ئیمه و حهرام دا بهر بهستییکی گهوره دروستبکهی

نێربازی

تاوانه کهی قهومی «لُوط» نهوه بوو له گهڵ نێرینه کانه دا جوت ده بوون و
 نێربازیان ده کرد.

وه کو خوی گهوره ده فهرمووی :-

﴿وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

﴿٨٠﴾ الاعراف: ٨٠

واته «لُوط» مان عليه السلام کرده پیغمبهرو به گه له کهی خۆی ووت: بهراستی
 ئیوه تاوانییکی خراپ و ناشیرینی و نه نجام ده ده ن له پروی داوین پیسیوه که
 هیچ کهسیک له خه لکانی جیهان پیش ئیوه کاری و هه ها شهرمهزارانهی
 نه کردوه، ئه ویش ئه ویه ئیوه ده چنه لای پیاوان و نێربازی ده کهن».

وه له بهر ناشیرینی و ناقۆلایی و ترسناکی ئه م تاوان و خراپیه خوی
 په روهردگار سزای نه و که سانهی داوه که نه نجامی ده ده ن به چوارچۆر له سزاو
 تۆله، که ئه م چوارچۆره به سه ر هیچ گه لیکێ تر دا کۆنه بۆته وه، نه وانیش بریتین
 له کوێر بوونی چاوه کانیان و، ژێروبان بوونیان و، به رده باران کردنیان له ئاسمانه وه
 به به ردی سوره وه بوو، وه ناردنی هاوار و قیژه یه کی سامناک به سه ریاندا.

وه له شهريعتی نيسلاميش دا ههر كه سيك نهو كاره شه نجام بدات يان شهو
 كارهی له سهر بکړی به پرازی بوونی خوۍ و زوری لی نه کرابی ، شهو توله و
 سزا که يان شهويه که ده بی به شمشیر بکوژيږن.

«عبداللہ» ی کورۍ «عباس» له پیغه مېر وه ده ﷺ دهی گیریته وه که
 فرمویه تی:

« مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَفْعَلُ عَمَلٍ قَوْمٍ لُّوطٍ فَأَقْتُلُوا الْقَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ ».

واته «هر که سيکتان بينی کاری قوم که ی «لوط» ی ده کرد (واته نيربازی، شهو
 همدو وکیان بکوژن، شهوی کاره که ده کات و شهوش وا کاره که ی له سهر ده کړی»^(۱).
 وه شهو نه خوښی و تعاونه ی که شه مړې له م سهر ده مه دا ده رکه و تون و له
 سهر ده مانی پيشوودا نه بوون، هه مووی هوکاري داوین پيسيه، وه کو نه خوښی
 نایدزی کوشنده . نه مانه هه مووی به لگن له سهر کار له جی شریعت که شهو
 جوړه سزاو تولانه ی داناه.

نه هاتنی نافرته بو سهر جی پیاو ده که ی به بی هیچ عوز ریکی

شهرعی

«أبوهريرة» له پیغه مېر وه ده ﷺ دهی گیریته وه که فرمویه تی:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضَبَانَ عَلَيْهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

واته: «هر کات پیاو داوای سهر جی له خیزانه که ی کرد و شهوش پشستی
 تیکر دو و له می نه دایمه، وه شهو پیاو شهوشمه به تورپی سهر بنیتمه

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۰۰/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۵۶۵

بهرامبهر به خیزانی، ئەوا (ملائكە) لەعنەت لەو ئافرەتە دەكەن تا بەیانی
«(۱)».

زۆریك لە ئافرەتان كاتیك كیشەیهك لە نیوان خۆی و میژدەكەیدا دروست
دەبێ، بە گومانى خۆی دەیهوى تۆلەى خۆی بكاتەوه، بۆیه خۆی دەگریتهوه
لەسەر جییى كردن لەگەڵ پیاوێكەى، جا ئەم كارەى كە ئافرەتان دەیکەن
مەفسەدەو خراپەى زۆرى لى دەكەویتەوه، لەوانە پى دەچى پیاوێكەى بكەویتە
هەرامەوه، زۆرجار لەوانە نیشەكە بە خراپتر بەسەر ئافرەتەكەدا بشكێتەوه،
كە پیاوێكەى بىر لە خیزانیكى تر بكاتەوه و بەسەر ئەم دایهینى .

وێ پێویستە لەسەر ئافرەت گورج بى لە وەلام دانەوهى داراكارى میژدەكەى
هەركات داواى لى كرد، تاوێكو ئەم فەرمانى پێغەمبەر ﷺ جیبەجى بكات
كە دەفەرمووى:

« إذا دعا الرجل امرأته إلى فراشه فليجب وإن كانت على ظهر قتب ».

واتە: « هەركات پیاو داواى سەر جییى لە خیزانەكەى كرد، ئەوا با دەست
بەجى وەلامى بداتەوه، ئەنانهت ئەگەر لەسەر كوچ و بارى حوشترەكەشى بى با
دایهینى » (۲).

وێ پێویستیشە لەسەر پیاو بەتەنگ خیزانیەوهى بى و ڕەچاوى حالى خیزانى
بكات، كاتیك نەخۆشە یان دووگیانە یان بى تاقەتەو خەفەتبارو دلتەنگە،
بۆنەوهى كۆك و تەبابى و خۆشەویستیان بەردەوام بى و دزایەتى و تیگیان
لەنیوانیان دروست نەبى .

(۱) رواه البخاري انظر المنح ۳۱۴/۶

(۲) انظر رواة البرار ۱۸۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۴۷

داواى ئافرهت بۆتەلاق لەمىردەكەى بەبى ھىج ھۆيەكى شەرى

زۆرىك لە ئافرهتەن پەلەوھەتەشەن لە داواکردنى تەلاق لە مەردەکانیان و مەرد ناچار دەکەن کە خەزانیان بە تەلاق دا بدەن .

بۆ مۆنە کاتیک کیشەیهکی بچوک دروست دەبێ، یان کاتیک نەو پارەو مائەى کە دەیموێ پیاوێ پێى نەداو بۆى دابین نەکات، ئەوا دەست بەجێ داواى تەلاق دەکات. وە زۆرجار پێى دەچێ لە لایەن کەسوکارى ئافرهتەکەو یان دراوسێ یەکانیەو هاندەری و پالى پێوەنەری .

وە زۆرجار ئافرهت لە پرووى پیاویدا دەوێستێ و بەرامبەرى لێ دەگرێ لێى راست دەبێتەو بە کۆمەلیک ووتەو قسەى کاریگەر و هەستیار کە دەماری پیاو دەگرێ و تورپى دەکات وەکو دەلێ نەگەر پیاو تەلاقم بدە.

وە شتێکی زانراوە کە تەلاق و جیابونەو و لێکداپرانى پیاو و ئافرهت بەلاق نەگبەتى زۆرى لێ دەکەوێتەو، شیرازەى خەزان دەپچرێ و ئەتە دەبێو، وە مەندال پەرتەوازەو بێ سەرۆبەر دەبێ، وە زۆر جار پەشیمانى لەدوادى، بەلام پەشیمانى سودیک نابەخشێ .

ئەمانەو چەندەهەى تەرش حیکمەت و کار لەجێى شەرى دەردەخات، کاتیک کە داواکردنى تەلاقى حەرام کردووە.

«ئوبان» لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێرێتەو کە فەرموویەتى:

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَأْيُ الْجَنَّةِ ».

واته: « همر ئافرهتێك داوای تهلاق له میردهكهی خۆی بكات بهبی بیانویهکی شرعی، ئەوا بۆنی بهههشتی لهسهر حهرامه »^(۱).

«عقبة»ی كۆری «عامر» له پێغه مبه ره وه ﷺ دهیگێرتته وه كه فرموویه تی: « إِنَّ الْمُخْتَلِعَاتِ الْمُتَنَزِعَاتِ هُنَّ الْمُنَافِقَاتُ ».

واته: « ئەو ئافره تانه ی داوای (خلع) جیابونه وه ده كهن بهبی بیانوی شرعی ئەوانه مونا فقه »^(۲).

هه لām نه گهر هۆكاریكی شرعی هه بوو بۆ نه وه ی ئافره ته كه داوای تهلاق و جیابونه وه بكات، وه كو نه وه ی پیا وه كه ی وازی له نوێژ هێنابی، یان عاره ق خۆری، یان بیهوی به زۆر خێزان ه كه ی توشی كاری حه رام بكات، یان زۆلم و سته می لی بكات به لێدان و تازاردان یان ئافره ته كه له مافه شرعیه كانی خۆی بپه شه بكات، وه نه سیحه ت و نامۆژگاریش سودی نه بوو، وه هیه ق رێگه یه ك نه نه یینرا بۆ چاك بوونی، ئەوا ئافره ته كه هیه ق تاوانی له سهر نی یه و گونا هبار نابێ كه داوای تهلاق له میرده كه ی بكات، بۆ نه وی خۆی و دینه كه ی سه لامه ت بێ و دو چاری تاوان و خرا په نه بی .

شوبهاندنی خێزان به دایك و خوشك (الظهار)

«ظهار» یه كێكه له و ووته و ده برینانه ی سه رده می نه فامی كه نه مپۆ په یرو ده كری و له نا و موسلماناندا بلا وه، وه كو نه وه ی پیا و به خێزانی خۆی بلی «تۆ و ده كو دایك وای، یان تۆ حه رام بی له سهر م وه كو چۆن دایك م لیم حه رامه » .

(۱) رواه أحمد ۲۷۷/۵ وهو في صحيح الجامع ۲۷۰۳

(۲) رواه الطبراني في الكبير ۳۳۹/۱۷ وهو في صحيح الجامع ۱۹۳۴

نهم ووشه و دهرپرینه ناشرینانه و هاوشیوهی نهمانهن شهریهت به قیزهون و نابوتی داناوه، چونکه زولم و ستهمی تیداده ده کهوی بهرامبر به نافرته.

و ده خوی گهوره نهم کارهی بهوه و ده صف کردوه که ده فهرموی :

﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مَنْ نَسَاهُمْ مَا هُمْ أُمَّهَاتُهُمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ﴾ (المجادلة: ۲)

واته: « نهمانهتان له خیزانه کانیان «ظهار» نه کن و بیان ده تین: نیوه وه کو دایکمانن، نهمان دایکیان نین، دایکی نهمان نهم نافرته تانمن که نهمانیان لی بووه، وه بهراستی نهمی به خیزانه کهی خوی بلی (وه کو دایکم وای) نهم قسه یه کی نابه جی و درزیه کی ناپه سندی کردوه ».

وه شهریهتی پیروزی نسلا م که فاره تیکی قوسی بزنه و حالته داناوه، که فاره ته کهی وه کو که فاره تی کوشتنی که سیکه به ده له، هاوشیوهی که فاره تی جوت بوونه له گهل خیزان له مانگی په مه زاندا .

جانبزه نهم که سهی «ظهار» له خیزانه کهی بکات و نهم قسانه ی بهرامبر بکات، نایت نزیکی خیزانی بکهوی تاوه کو که فاره ت و باجه کهی ده دات .

خوداش خزی باسی که فاره ته کهی کردوه و ده فهرموی :

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَلِكَ ثَوْعَطُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (۳) ﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (المجادلة: ۳ - ۴) .

واته: « ئومانى لەخيزانه كانيان «ظهار» ئەكەن، لە پاشان دەگەرتنمەو
پەشيمان دەبنەو لەقسەى خويان و دەيانمەو بيا نكەنمەو بە خيزانى خويان،
ئەو پيش ئەو بچەن لايان دەبى يەكيت ئەم سى شتە بگەن بۆ ئەو ببيتە
كەفارتى كارەكەيان»:

بەكەم:

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۳.

واته: « بەندەيەك ئازاد بگەن، پيش ئەو بگەن بەيەك و تىكەلى ژن
وميردى بگەن».

دووم:

﴿فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۴

واته: « ئەگەر ئەو كەسە كۆيلەى دەست نەكەوت ئازادى بكات، ئەو دەبى
دوو مانگ لەسەريەك بەرژوو بى. بەرلەو بگەن بەيەك».

سىيەم:

﴿فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾ المجادلة: ۴

واته: « جائمەو نەيتوانى دوومانگ بەرژوو بى، با شەست هەزار لە
ژەمىك خواردن تيرىكات».

جوتبوهون له گهل خيزان له کاتي بينويژي دا

خوای گه وره ده فهرمووی :

﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ البقرة: ۲۲۲

واته: « نهي پيغمبري خوا ﷺ سبهاره به جوت بون له گهل نافرته تي هيزدار پرسيارت لي ده کمن، توش بلې : جوت بون له گهل خيزاندا له کاتي بينويژي دا مايه زهره زيانه، بويه له ماوه بينويژياندا ليسان دوربنو تيکله لي سرجي ژنو ميړديان له گهل مه کمن و، نابي به مېهستي سرجي نزيکيان بکمون و بچنه لايان هتاوه کو پاک ده بنه وه خويان ده شون ».

که و ابو دروست ني يه بو پياو سرجي له گهل خيزاني خويدا بکات تاوه کر خوي ده شوات له دواي پاک بوونه وه کي. وه کو خوای گه وره ده فهرمووی:

﴿فَإِذَا نَظَّهَرْنَ فَأَتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ۲۲۲

واته: « هرکات پاک بوونه وه خويان شوست، نهو جا بوتان هيو دروسته بوتان بچنه لايان و سرجييان له گهل بکمن لهو شوينه وه که خودا پي پي داوون که پيشه ويه ».

وه نه وه که ناپه سېندي و قيزه ونسي نه م تاوانه درده خات فهرمووده کي پيغمبر ﷺ که ده فهرمي:

« مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » واته: « هرکس بچيته لاي نافرته تيکي

هەیزدار یان لە دواوە بچیتە لای یان بچیت بۆ لای فالتچیەك، ئەو کافر دەبێ
بە قورئانی بۆ محمد ﷺ دابزیو «^(۱)».

و هەرکەس ئەم کارەبکات بەهەڵە و بەبێ قەسە و نهزانی، ئەوا هیچی لەسەر
نی یە. بەلام هەرکەس ئەم کارەبکات بە نهتقەست و بشزانی خیزانی لە
بینۆژی دایە، ئەوا کەفارهتی دەکویتە سەر و دەبێ باجە کەمی بدات، لەسەر
بۆچونی هەندی لێ زانیانی کە «حەدیث» ی کەفارهتە کەمی
بە «صحیح» دەزانن.

کەفارهتە کەشی بریتیه: لە دیناریك، یان نیو دینار «ئالتون».

جا هەندی لە زانیان فرموویانە: ئەو کەسە خوێ سەرپشکە لەوێ
دیناریك دەدات یان نیو دینار .

و هەندیکی تریان فرموویانە: گەر پیاو کە لەسەرەتای کاتی بینۆژیە کەدا
چوو لای خیزانی کە خوێنی زۆری لێ دی، ئەو دەبێت دیناریك بدات، وە
ئەگەر لە کۆتایی کاتی بینۆژیە کەدا چوو لای کە خوێنە کەمی کەمە یان پیش
خۆشۆردن بچیتە لای ئەو نیو دینار دەدا.

و دینارە کەش بە ئەندازەی نیستا ۲۵، ۴ گرام ئالتون، کە مسقالتیک
ئالتونی عیارە (۲۴) ه، کە پێویستە بیکاتە خێر، یان نرخێ ئەو ئالتونە بە
پارە دەرکات.

(۱) رواه الترمذي عن أبي هريرة ۲۴/۱ وهو في صحيح إمام ۵۹۱۸

جووتبون له گهل دواوهی خیزان

هه‌ندی که‌سی شازو نامۆو ره‌وشتو نه‌خلاق شیتواو به‌هۆی لاوازی باوه‌رو نیمانیانه‌وه گۆی به‌وه ناده‌ن له کویتوه له‌گهل خیزانی خویان جووت ده‌بن، بۆیه سل ناکه‌نه‌وه له‌وهی له‌گهل دواوهی خیزانیان جووت ده‌بنو خویانی لی ناپاریزن

جووت بوون له‌گهل ئافره‌ت له‌کۆمه‌وه به‌کیکه له‌گونا‌هه گه‌وره‌کان.

«أبوهريرة» له پیغه‌مبه‌ره‌وه عَلَيْهِ السَّلَام ده‌یگیژیته‌وه که فهرموویه‌تی:

«مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا».

واته: «مه‌لعونه‌و به‌رله‌عنه‌ت که‌وتوه، ئهو که‌سه‌ی به‌چیته‌ لای ئافره‌ت له‌کۆمه‌وه»^(۱).

نه‌ک هه‌رئهمه به‌لکو پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام ده‌فهرمووی:

«مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».

واته: «هه‌رک‌س به‌چیته‌ لای ئافره‌تیکی هه‌یزدار یان له‌دواوه به‌چیته‌ لای یان به‌چیت بۆلای فالت‌چیه‌ک، ئهو کافر ده‌بی به‌و قورئانه‌ی بو محمد عَلَيْهِ السَّلَام دا‌به‌زیوه»^(۲).

وه زۆر ئافره‌تی خاوه‌ن سروشتو ته‌بیعه‌ت پاک لهم کاره‌ پشتیان هه‌لک‌ردوه‌و وه‌لامی می‌ردیان نه‌داوه‌ته‌وه هه‌رچه‌نده زۆریان لی کراوه‌ ته‌نگیان

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۷۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۸۶۵

(۲) رواه الترمذي برقم ۲۴۳/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۹۱۸

پئی هه لچنراوه، ته نانهت له لایه نه هندی میږده وه هه پښه ته لاق کراوه نه گهر
خیزانه کمې به قسمی نه کات .

وه هندی له نافرته تانمې که شهرم ده کهن پرسیار له زانایان بکهن
سه بارت بهم کاره، میږده کانیاں گومان و دوو دلی وایان بۆ دروست ده کهن که
نه و کاره ده لاله نه و نایه ته بۆ خیزانه کانیاں ده که نه به لگه که خودا
ده فهرمووی :

﴿نَسَاؤُكُمْ حَرْتُ لَكُمْ فَأَتُوا حَرَّتُكُمْ أَنِّي شِئْتُ﴾ البقرة: ۲۲۳

واته: « خیزانه کانتان کیلگهن بۆ نیوه، که و ابو به هر شیوه یه پیتان
خوښه بچنه لایان و له گه لایان جووت بن، به هر جیک له شوینی شهر عیوه
بی» .

وه شتیکی زانرايشه که « سوننهت » پروونکه ره وهی ماناو مه به سته کانی
قورنانه .

جا له سوننهت دا هاتوه که پیغه مېهر ﷺ ناگاداری کردوین دروسته
چونه لای نافرته و هر جی له گه ل کردنی به هر شیوه یه که خوی ناره زووی
لیی بی له پیشه وه بی یان له دواوه بی، به لام به هر جیک جووتبونه که له
شوینی مندا ل بوونه وه بی. وه شاراوه ش نی یه که کۆم جیگای پیسه یه نه که
شوینی مندا ل بوون .

وه شتیکی زانراو به لگه نه ویستیشه که نه م کاره حرام و قه ده غه کراوه
ته نانهت نه گهر هر دوو لا پیتی قایل بن و په سندی شی بکهن، چونکه رازی بوون
له هر حرام حرامه که ده لال ناکات .

دادپهروهه نه بوونی میړد له نیون خیزانه کانیدا

له و شتانه ی که خوا له قورنانه کې دا فەرمانی پی کردووه و ناموژگاری کردوین، دادپهروهه میړده له نیون خیزانه کانیدا.

﴿وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا﴾
النساء: ۱۲۹

واته: «هرگیز ناتوان له خوښویشتی نیو دلتان دا داپهروهه ښه له نیون خیزانه کانتان دا، هرچنده هویش بدنه، جا کوابوو: به تداوی خواره ښه له یه کیک له هاسره کانتان، به هویمه وازبهینن لهوی تریان وه که تداوی لی بکن نه تهمیه میړدی هبی، نه تهمه شه نازاد کرابی، جا نه گمر له گه لیان چاک ښو خوتان له ناعده الهی پواله تی پباریزن، تهاو خوداش لیږوده و بهرحم و میهره بانه تهمی نیو دلتان لی ناگری».

تو دادپهروهه یی که شرع داوی کردووه له نیون خیزانه کاندا په چاو بکری و پباریزی بریتیه له مال و خانو و جیگای نوستو، هیه که مافی خوی پی بدری له خه رجی و بژیوی ژیانو، جل و بهرگ و پزاشک، تهمیه تهاو دادپهروهه یی که خودافه رزی کردووه، نه که دادپهروهه بوون له خوښویشتی نیو دل، چونکه تهمه یان کهس توانای به سهردا ناشکی تا بتوانی دهسلانی به سهردا بگیری.

وه هندئ له پیاوان کاتیک له خیزانیک زیاتریان هبی، تهاو زیاتر به لای یه کیکیاندا لاده دان و تهاونی تریش پشت گوئ دهخن، شوینی نوستنیان زیاتر

له‌لای یه‌کینکانه یان خه‌رجی و بژیوی بۆ یه‌کینکیان زیاتره‌و شه‌وانی تر واز لی دینن، نا نه‌مانه هه‌مووی هه‌رامن و، نه‌م جوړه که‌سانه له‌ پۆژی قیامه‌تدا ده‌هیرین بۆ مه‌حشر به‌حال و شیواژیک که وه‌سفه‌کی له «حدیث» ه‌کی «أبو مريرة» دا هاتوه له پیغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام که ده‌فهرمووی:

« مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقَّةٌ مَائِلٌ ».

واته: «هه‌ر که‌سیک دوو خیزانی هه‌بی و مه‌یلی بۆ یه‌کینکیان زیاتر بی له‌وی تر، ئه‌وا له‌ پۆژی قیامه‌تدا دیت لایه‌کی خواره‌و لاسه‌نگه»^(۱).

به‌ته‌ن‌ها مانه‌وه له‌گه‌ل نامه‌هه‌مدا

شه‌یتان سووره له‌سه‌ر فریودان و له‌ خشته‌ بردنی خه‌لکی و توش کردنیان به‌تاوان و تیه‌گلاندنیان به‌ هه‌رام، جا له‌به‌ر نه‌وه خ‌وای گه‌وره وریای کردوینه‌ته‌وه ده‌فهرمووی :-

﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهُۥ يٰۤاْمُرٌۢ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ۚ النُّوْر: ۲۱ ﴾

واته: « ئه‌ی ئه‌وانه‌ و باوه‌رتان هه‌ناوه به‌د‌وای نه‌خشه‌و هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان دا مه‌پۆن، چونکه شه‌یتان هه‌میشه‌ فه‌رمان ده‌کات به‌کاری زۆر خراپ له‌ زینا و تاوان ».

وه شه‌یتان به‌ناو ده‌مارو مووله‌کانی خ‌وینی مرۆژدا هاتوچۆده‌کات بۆ نه‌وه‌ی توشی تاوان و خراپه‌ی بکات، جا یه‌کێک له‌و پێگا و پێچکا‌نه‌ی که شه‌یتان به‌

(۱) رواه أبو داود ۶۰۱/۲ وهو فی صحیح الجامع ۶۴۹۱

هؤیهوه مروؤ دهخاته تاوانهوه له داوین پیسی دا دهیگهوزیتنی، بریتیه له به
تهنهامانهوه له گهل نافرتهی نامه حره مدا .

جا له بهر نهوه شه ریعتی نیسلام شه ریگایه شی داخستوه وه به
تهنهامانهوهی له گهل نافرتهی نامه حره مدا حرام و قه دهغه کردوه .

وه کو پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام ده فهرمووی :

« لَا يَخْلُونَ رَجُلًا بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ تَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ » .

واته: « هیچ پیاوانفره تیک به تهنها کۆنابنهوه نیلا شه یتان سی یمیانه
» ^(۱).

«ی کوری» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیریتته وه که فهرموویتهی:

« لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ بَعْدَ يَوْمِي هَذَا عَلَى مُغِيبَةٍ إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ » .

واته: « له شه مرۆ به دواوه، با هیچ پیاویک نه چیتته مالتی نافرته تیکوه که
پیاوه کهی له مال نبی، مه گهر کسیتی تر یان دوانی له گهل بی » ^(۲).

جا بۆیه دروست نی به بو پیاو به تهنها له گهل نافرتهی نامه حره مدا بمینیتته وه
له مالتیکدا، یان له ژوریکدا، یان له سه یاره یه کدا، وه کو مانه وهی له گهل برا
ژنی یان خزم به تکاری، یان تهنها بونه وهی نه خوشیکی نافرته له گهل
دکتوریکدا .

زۆر کهس کهم ته رخه من لهم کاره داو به ناسان و عجاده ته ماشای ده کهن و گوئی
پی نادهن، نه ویش له بهر نه وهی سیقه و متمانه ی به خوی هیه یان به
به رامبه ره کهی، که چنی تَاوَانْ و خراپه ی زۆری لی ده که ویتته وه و ده که ونه
ناولیشاوی داوین پیسی و پیشه کیه کانیه وه .

(۱) برواه الترمذی ۴/۷۷۴ انظر مشکاة المصابیح ۳/۱۱۸

(۲) برواه مسلم ۴/۱۷۱۱

مهینه تی و دهرده سهری زیاتر له وه دایه که ده بیته هوی تی که و پیکه
بوونی نه ژادو په چه له کی یه کترو په دابوونی مندالی حهرام و ناشه رعی.

تهوقه کردن له گهل نافرتهی نامه حهرام

یه کی که لهو دابو نه ریته کومه لایه تیانه ی که بی شه رعیه و سنوری
شه رعیه تی خودای تیدا ده شکیتری تهوقه کردنه له گهل نافرتهی نامه حهرام،
خه لکی نه م دابو نه ریته ناره او پوچانه ی که خویان پیوه گرتوو به به رزترو
باشتری داده نیی له حکم و شه رعیه تی خوا، بویه ناماده ن شه رعیه خوا به زین
به لام ناماده نین که دابو نه ریتی کومه لگا بشکیتن.

ته نانه ت نه گهر یه کی که له وانه بدوینی و حوکمی شه رعیه بو باس بکه ی
دهرباره ی تهوقه کردن و به لگه ی بو بهینیته وه و بوی به سه لمینی که تهوقه کردن بی
شه رعیه و تاوان و حهرام و سه ری پیچه، نه و به دوا که وتوو ووشک و دل پیس
تاوانبارت ده کات و بو هتان و دروو ده له سه ت بو هله ده به ستی.

ته نانه ت له کومه لگه دا وای لی هاتوو تهوقه کردن له گهل پورزاو ناموژاو
خالوژاو براژن و ماموژن و خالوژن ساده ترو ناسان تر بووه له خواردنه وه ی ناو.

خو نه گهر به چاوی دل ته ماشای تر سناکی و سامناکی نه م تاوانه یان بکر دایه
له شعر دا، نه و هه رگیز کاری وایان نه ده کردو توخنی نه ده که وتن.

پیغه مبه رعلیه ده فهرموی:

«لأن يطعن في رأس أحدكم بمخيط من حديد خير له من أن يمسه امرأة لا تحل له»

واته: « همدك له ٿيو ته گمر نه قيزه يه کي ناسن دابکو ترئ بسمریدا زور باشته

بوی لموی دهستی بهر نافرته ټيک بکمر ټ که بوی حلال نمي»^(۱).

وه گومانی ټيدانی يه تموقه کردن له گمل نافرته نامهره م زینای دهسته .

همروه کو پیغه مبه رعليه^ص ده فمر موي :

« الْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْيَدَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالرَّجُلَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْفَرْجُ يَزْنِي ».

واته: « همدوو چاو زیناده کمن که ټیروانی نی حرامه، وه دهسته کانی ش زیناده کمن

که دهست بردن و تموقه کردنه، وه قاچه کایش زیناده کمن که همدگاو نانه بوی، وه

عموره تیش زیناده کات»^(۲).

همدئ نموه ده کمنه بیانوو ده ټین دلسمان پاکه، به لام نایا هیچ دلک هدی له

دلی پیغه مبه رعليه^ص پاکترو پیوژتربوو بی، له گمل نموه شدا ده فمر موي :

« إِنِّي لَأُصَافِحُ النِّسَاءَ ». واته: « من تموقه له گمل نافرته دناکم »^(۳)

وه همروه ها ده فمر موي :-

« إِنِّي لَا أَمْسُ أَيْدِيَ النِّسَاءِ » واته: « من دهست له دهستی نافرته

ناده م»^(۴).

وه عاتشه ده فمر موي:

« وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ

غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ ».

(۱) رواه الطبراني ۲۱۲/۲۰ وهو في صحيح الجامع ۴۹۲۱

(۲) رواه الإمام أحمد ۴۱۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۴۱۲۶

(۳) رواه الإمام أحمد ۳۵۷/۶ وهو في صحيح الجامع ۲۵۰۹

(۴) رواه الطبراني في الكبير ۳۴۲/۲۴ وهو في صحيح الجامع ۷۰۵۴ وانظر الإصابة ۳۵۴/۴ ط. ۳۴۲.

واته: « نه‌خیر سویند به‌خوا هرگیز ده‌ستی پیغهمبهر علیه‌السلام نه‌کوتوه به ده‌ستی هیچ نافرته‌تیک به‌لام به‌یعتی لی وهرده‌گرتن تمنها به قسموگفتوگو ^(۱)».

بویه شو پیاوانه‌ی که خیزانی دینداری خیزان ده‌ترسینن و هرپشه و گورپشه‌ی ته‌لاتیان لی ده‌کمن به بیانوی شه‌وی که له‌گهل برای می‌رده‌کانیان ته‌وقه‌ناکمن، با له خوا بترسنو خیزانیان به‌رو تاوان و سه‌ریچی په‌لکیش نه‌کمن.

وه پیویسته شه‌وش بزاندري ته‌وقه‌کردنی نیوان پیاو نافرته‌ی نامه‌هرم حه‌رامه نه‌گمر به‌ریه‌ست و په‌رده‌ش له نیوان ده‌ستان دا ه‌بی، بویه دانانی به‌ریه‌ست و په‌رده‌یه‌ک یان ته‌وقه‌کردن له‌سه‌ر جله‌وه بی سوده‌و هیچ له مه‌سه‌له‌که ناگزی و له ه‌ردوو حالته‌که‌دا هر حه‌رامه .

غو بو‌نخوش کردنی نافرته له کاتی له‌مال ده‌رچونی و تیبه‌رینی به‌لای پیاواندا

نه‌مه‌ش یه‌کیکه له‌و کارو کرداره بلاوانه‌ی سه‌رده‌می نیمه‌ که پیغهمبهر علیه‌السلام زور به توندی ووریای کردینه‌ته‌وه لی و بو شه‌وی توخنی نه‌کوهین.

وه‌کو ده‌فه‌رمووی :

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ ثُمَّ مَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ ».

(۱) رواه مسلم ۱۴۸۹/۳.

واته: «همر ئافره تىڭ خۇي بۆن خۇش بىكات، پاشان تىپىرپى بەلای
كۆمەلنىڭ دا بۆ ئىمەي ھەست بە بۆنە كەي بىكەن، ئىمە ئىمە ئافره تە زىناكارو
داۋىن پىسە»^(۱).

بى ئاگايى و خۇگىل كىردن واى لە ھەندى ئافره تان كىردوۋە كە گوى بەم
كارەنە دەن و بەسادە ئاسان تە ماشاى بىكەن، لە ناو پاسدا بى يان لە بازارو
شۈينى قەرە باغى دابى، يان لە قوتابخانە و فېرگە كاندا بى .

نەك ھەرنە ۋەندە بەلگو شەرىعتى نىسلام ترسناكى خۇ بۇغۇش كىردنى
ئافره تى زۆر بە توندى گىرتوۋە، بۆيە ئافره تى نەگەر لە مالىدا بۆنى خوشى لە
خۇي دا بوو ويستى لە مال دەرچى پىويستە خۇي بشوات، تاۋەكو ئىمە بۆنەي
پىۋە نەمىنى، ۋەك چۆن بۆ لەش گرانى خۇي دەرچى، تەننەت گەر
دەرچونە كەيشى بۆ مزگەوت بى .

پىغە مېرەئىللا ۋە فەرموۋى :

« أَيُّهَا امْرَأَةُ طَيِّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ لِيُوجَدَ رِيحُهَا لَمْ يُقْبَلْ مِنْهَا
صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ اغْتَسَلَهَا مِنَ الْجَنَابَةِ ».

واته: « ھىركات ئافره ت خۇي بۆن خۇش بىكات و دەرچى بۆ مزگەوت بۆ
ئىمەي بۆن كرى، نۆيژە كەي لى ۋەرنەگىرى، ھەتاۋەكو خۇي نەشوات، ۋەكو
خۇشۇردنى بۆ لەش گرانى»^(۲).

سكالاى خۇمان دەبەينەۋە بۇلاى خودا لە دەست ئىمە ھەموو بۆنەي كە لە
كاتى ئاھەنگ گىپران و بوك گواستەۋە دا بەكار دەھىنرى، ۋە لە دەست
بەكار ھىننى ئىمە ھەموو بۆنە تىژو كارىگەرەنەي كە ھەستى پى دەكرى لە

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/ ۴۱۸ انظر صحيح الجامع ۱۰۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۲/ ۴۴۴ وانظر صحيح الجامع ۲۷۰۳

نافره نانهوه، له بازارو ناو ئوتۆمبیل و شوینه گشتیه کان و تهنانهت له مزگهوتداو له شهوانی پرههه زاندا .

له خودا داواده کهین که سزامان نه دات، وه پیاوانو نافره تانی چاک دوو چاری تۆلهی خۆی نه کات به هۆی کارو پرهفتاری پیاو نافره تانی به دره وشت و نه توار خراپ. وه هه موومان پیتمونی بکات بۆ رینگای راست و رینگای سه لالمان نیشان بدات.

سه فهرکردنی نافرهت به بی مه حرهم

«عبداللّٰه»ی کورپی «عباس» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیریتته وه که فهرموویه تی:

«لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ».

واته: «نابی نافرهت سه فهریکات مه گهر له گهل مه حرهمی خۆیدا بی»^(۱).

ته مهش هه موو سه فهر و گه شتی که ده گریته وه تهنانهت سه فهری حه ج کردنیش.

سه فهرکردنی نافرهت به بی مه حرهم هۆکاره بۆ ئالوده بون و نه چالکهوتنی به داری کهسانی دلپیس و خراپه کارو، نهو نافره تهش ده بیته نیشانه و جیگای تیروانی نهو جوړه که سانه، چونکه نافرهت خۆی بۆ خۆی لاوازو کهم توانایه، که مترین حاله تی که دوو چاری بیته نهو یه شه ره فو ناموسه کهی ده که ویتته مه ترسی یه وه.

به هه مان شیوه هه رامه نافرهت به بی مه حرهم سواری فرۆکه بی، هه رچه نه ده نه گهر مه حره می کشی له گهل بی تا سواری فرۆکه که ده بی و لهو جی یهش پی ی

(۱) صحیح البخاری (۱۷۲۹)

دهگات مهحره ميكي تر چاره پي بكات هر حرامه مادام له ناو فرۆكه كه مهحره مي له گه لدا نه بئ .

نه بئ بزائري كي له گه لدا سواريووه له پالي كي دا دانيشته، خو نه گهر ناتمه واوي و خه له ليك له فرۆكه كه دا دروست بي، نهوا له فرۆكه خانه يه كي تر دهنيشيتموه، يان له كاتي دياري كراوي خوييدا دوا ده كه وي، كاتي يه كترينينه كه نارينكي تيده كه ي، نهو جا حال چي ده بئ ؟! چي رۆك و به سه رهاتي سامناك و دلته زيني لهو جوړه زۆرن.

له گه لدا نهو هاشدا نهو مهحره مه ي كه شهرع دي اي كردووه، پتويسته چوار مهرجي تيدابي نه گهر نا سه فهر كردن له گه لي دروست ني يه، ده بئ موسلمانينكي بلغ ي عاقل ي كوړ بيت .

وه كو پيغه مبه ر ﷺ ده فهر موي :

« لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا أَبُوْهَا أَوْ ابْنُهَا أَوْ زَوْجُهَا أَوْ أَخُوْهَا أَوْ ذُوْ مَحْرَمٍ مِنْهَا ».

واته: « دروست ني يه بو ئافره تيك كه باوه ري به خواو پوژي دواي هه بي درچي بو سه فهر تيك كه سي پوژي يان زياتري پي بچي، مه گهر باوكي يان كوړي يان براي يان مهحره ميكي له گه لدا بي»^(۱).

(۱) رواه مسلم ۹۷۷/۲

تېروانینی ئافرهتی نامەحرەم

خوای گەوره دەفەرمووی :

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴾ (النور: ۳۰)

واتە: « ئەمى پېنەمبەر ﷺ بە پیاوانى باوەردا بفرموو : چاوەکانیان داخەن لە ئاست ئافرهتانی نامەحرەم دا بۆیان نەراون، وە داوێنو عەورەتى خۆیان بپارێزن لەحرەم، بى گومان ئەوە باشتر و پاکترە بۆیان، وەخوداش ئاگادارە بەهەموو ئەوکارانەى کە دەیکەن».

وہ پېنەمبەر ﷺ دەفەرمووی:

« فَرِّكَا الْعَيْنَ الظُّرُ » واتە: « زینای چا و تېروانینە »^(۱).

واتە تېروانین بۆ ئەو شتانەى کە خواحرەمى کردووە لى ی بپوانیت .

بەلام تېروانین ئەگەر بۆ پتووستیەکی شەرعى بێت وەکو تېروانین لەکاتى خوازیینی کردندا، یان تېروانینی دکتۆریک بۆ نەخۆش ئەوێ جیساوێ لەم حالەتە جیادەکرێتەو .

هەرەها لەسەر ئافرهتیش حەرامە بپوانى بۆ پیاوی نامەحرەم ، پوانینیک کەجینگای فیتنە بى و مەترسى بى .
وہ کوخوای گەوره دەفەرمووی :

﴿ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ﴾ النور: —

۳۱ =

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۶/۱۱

واته: « نهی پیغمه مبهری خوا ﷺ به نافرتهانی برودار بلی: باچاویان داخه ن له ناست تیروانیان بۆ پیاوانی نامه حره و داوینی خۆیان بیاریزن له حه رام ». ههروهها حه رامه تیروانین به شه هوه ته وه بۆ کهسانی بی مووی جوان، وه حه رامه پیاو له عه ورهت و شه رمینگای پیاو پروانی، وه نافرتهیش له عه ورهت و شه رمینگای نافرته پروانی. وه ههروهها عه ورهت و شه رمینگایه که تیروانین بۆی دروست نه بی، دهست لیدانیشی دروست نییه.

وه له و گالته و سوکایهتی و فرۆفیلانهی که شهیتان به عه قلی هه ندی کهسی ده کات و هه ندی کهسی پتوه گیرداوه نه وهیه که هه ندی کهس له وینه و په سمی گۆنارو فلیمه کان ده پروانن و ته ماشای ده کهن به بیانوی نه وهی نه مانه حه قیقی نین و ته منها په سم و ینهن، نه م جوړه بروییان و به هانانه ته منها چاوبه ستهی شهیتانه و بهس، نه گهر نا شتیکی رۆن و نا شکر او بی چه ندو چوون و حاشاهه نه گره که نه م وینه و په سمانه سه رچاوه ن بۆ خراپه و بی نابرویی و کاری ناقولا و به در په وشتی و وروژاندنی شه هوهت و ناره زووبازی.

بئ دەنگ بوونی پیاو له ناست داوین پیسی خیزان و مندالی

«عبداللہ» ی کورپی «عمر» له پیغه مبره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگریته وه که
 فەرمرویه تی: « ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُذِمِّنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُ وَالِدِيُّوْثُ الَّذِي يُقِرُّ
 فِي أَهْلِهِ الْخَبْثَ » .
 واته: « سئ کۆمەل خەلک خودا بهەشتی لەسەر حەرام کردوون ،
 ئەوکەسە لەسەر ئارەق خواردنەوه بمردهوام بئ ، وه ئەوهی ئازاردەری دایک
 و باوکی بئ ، وه گەوادیک که بئ دەنگ بئ له داوین پیسی خیزان
 و مندالی»^(۱).

لەشیوه کانی ((الدیووت)) ی ئەم سەر دهمه ئەویه:
 چاوپۆشی کردو و بئ دەنگ بوون له ناست کچ و ئافەرت له ماله وه
 که پەییوهندی ده کەن به پیاوی بیگانه وه و گفتوگۆ ده کەن به ناوی خۆشهویستی و
 دلداری و عیشق بازیه وه .

وه ههروهها رازی بوون و قەبول کردنی مانه وهی ئافەرتیک به تهنها له ماله وه
 له گەل پیاویکی بیگانه، وه ههروهها به جی هیشتنی ئافەرت به تهنها له گەل
 بیگانهیهک سواری سهیاره بئ، وه کو تهنها بونی له گەل شوڤیر.

وه ههروهها رازی بئ که خیزان و مندالی به بئ پۆشاکێ شه رعی له ماله وه
 ده رچن، به وهش رینگه ی خرابه سی بۆیان کردۆته وه و ده رگای به دره و شتی بۆ
 خستونه ته سه رپشت ، ههروهها هینانه ماله وهی ئەو فەلیم و گۆفارانە ی که
 خرابه و به دره و شتی و بئ ئابروی تیدا بلاو ده کریته وه. ئەمانه نمونه ن له ده یوسی.

(۱) رواه الإمام أحمد ۶۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۰۴۷ .

تەزۋىر كەردنى نەسەبى مىندال ۋە باۋك

بە پىتى شەرىع دروست نى يە بۆ ھىچ مۇسلىمانىڭ پەچەلەك ۋە نەسەبى بىداتە لاي ھىچ كەسنىڭ جگە لە باۋكى خۆى .يان خۆى بە قەۋم ۋە گەلىك بىناسىنى ۋە لەۋان نەبى .

جا ھەندى كەس نەم كارە دەكەن بۆ مەبەستە ۋە مەرامىكى مادى، بۆ نەۋ مەبەستەش نەسەب ۋە پەچەلەكىكى ساختە ۋە تەزۋىر دەسەلىتى لە كاغەز ۋە رەقەيەكى ياسايدى .

ھەندى كەس نەم كارە دەكەن زۆر جار لە پقى باۋكىيان، چونكە بە مىندالى ۋازى لى ھىناۋە دەرى كەردۈۋە .

ھەموو نەمانە ھەرام ۋە قەدەغە كراۋن، ۋە نەم كارە خراپە ۋە بەللى گەۋرە ۋە گرانى لىدە كەۋىتەۋە لە زۆر بۋارى جۆراۋ جۆردا، ۋە كۈ مەھرە مەكان ۋە نىكاح ۋە مىرات ۋە زۆر شتى تىرىش .

«سعد» ۋە «أبو بكر» لە پىغەمبەر ۋە ﷺ دەيگىرىنەۋە كە فەر مۇۋىيەتى:

« مَنْ ادَّعى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ » .

ۋاتە: « ھەركەس بانگەشەى كۈپىتى خۆى بىكات بۆكەسىكى تر جگە لە باۋكى خۆى نەسەبى خۆى بىداتە لاي ۋە بزانى ئەۋە باۋكى نى يە، ئەۋا بەھەشتى لەسەر ھەرامە»^(۱).

لە شەرىعەتى پىرۋى نىسلاۋ دا ھەر شتىك كەمايەى گالتە ۋە لاقرتى كەردن بى بە پەچەلەك ۋە نەسەبى خەلكى ھەرامە، ۋە يان تەزۋىر ۋە ساختە كەردنى بى ھەر ھەرامە .

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴۵/۸ .

بویسه هندی کهس لهم بوارهدا دووچاری هه‌له‌ی زهق دینر ووشه‌و ده‌پرینیک له زاریان ده‌ده‌چی که به‌ره‌و نهم تاوانه په‌لکیشیان ده‌کات، بۆ نمونه کاتیک پیاو له‌گه‌ل خیزانه‌که‌یدا به‌ شه‌ردیت و ده‌مه‌قاله‌ دروست ده‌بی زیاده‌ره‌وی ده‌کات له به‌رامبه‌ر خیزانی و به‌داوین پیس تاوان باری ده‌کات و حاشای خۆی له‌منداله‌کانی ده‌کات و به‌مندالی خۆی نازانی به‌بی نسه‌وی به‌لگه‌یه‌کی پروون وناشکرای به‌ده‌سته‌وه بی، له کاتیکدا نه‌و مندالانه به‌هۆی سه‌رجی ی کردنی نهم له‌گه‌ل خیزانی دروست بوون.

وه هندی ئافره‌تانیش خیانه‌ت و ناپاکی له می‌رده‌کانیان ده‌که‌ن و له‌پرێگه‌ی کاری ناشه‌رعی و داوین پیسییه‌وه دوگیان ده‌بن و، مندال و ده‌چه‌ی ئا‌ره‌سه‌ن تیکه‌ل به‌ره‌چه‌له‌کی پیاوه‌که‌ی ده‌کات که له پیاوه‌که‌ی نی یه .

وه هه‌ره‌شه‌ی زۆرتوند و گران له‌سه‌ر نهم کارانه هاتوه له شه‌ریعه‌تا :

«أبوهريرة» له پیغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام ده‌یگیریته‌وه که فه‌رمویه‌تی:

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَقَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ».

واته: «هه‌ر ئافره‌تیک مندالیک بخاته ئا‌و بنه‌مائه‌یه‌که‌و: که له می‌ردی خۆی نه‌بی، ئه‌وا نه‌و ئافره‌ته‌ له‌لای خودا به‌شی نی یه‌ و خوداش ئایخاته به‌هه‌شته‌وه، وه هه‌ پیاویکی‌ش نکۆلی مندالی خۆی بکات و حاشای لی بکات و بزانی مندالی خۆسته‌تی، ئه‌وا خودا په‌حم و به‌زی خۆی لی ده‌بری و شه‌رمزاریشی ده‌کات له پیش چاری سه‌رجه‌م خه‌لکان دا»^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۶۹۵/۲ انظر مشکاة المصابيح ۳۳۱۶.

سوو خواردن ((رببا))

خوای پهروهردگار له قورناندا جهنگو شه پرکردنی خوئی له گهل هيچ كه سو
تاقميك رانه گهيانده تهنه سوخوره كان نه بی .
وه كو ده فرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ (٢٧٨) فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ البقرة: ٢٧٨ - ٢٧٩

واته: «ئهی ئموكسانهی باوه پرتان هیئاوه له خوا بترسو و دهست هه لگرن لهو
پیباو سووهی كه ماوتانه له سهر خه لکی نه گهر ئیمان و باوه پدارن، خو نه گهر
دهست هه لنه گرن و ازنه هیتن له سوو خوئی، ئهوا جهنگی کی گهوه رابگه یه نن
له گهل خوداو پیغه مبه ره کی».

نهم نایه ته به سه بو ده رختنی خراپی و ناله باری نهم تاوانه له لای خوای بهرزو بی
هاوتا .

نه گهر ته ماشایه ك بكری له سهر ناستی تاك و دهوله تان، ئهوا ویرانکاری و
فموتان و له ناو چوونیکي زور ده بیئری له پشت مامه له كردن به پیباهه، ههر
له مایه پوچ بوون و له دهست دانی مال و پاره و بی بازپاری بی توان بوون له
دانه وهی قهرزو افلیح بوونی باری نابووری و بهرزو نه وهی بی کاری تاده گاته
ههرهس هیئانی زوریهی کۆمپانیای کارگه كان.. وه ههروه ها له نه غجای پیباو
بلازبونسه وهی سوو خوئی ئیشكه رو کریکار وای لسی هاتوه پرژانه هه ولبدات و
هه لپه بکات بو پرکردنه وهی نهو قهرزانهی كه به هوئی پیباهه هاتوته سهری و
تهواو بوونی بۆنیه، نا نه مهش ده بیته هوئی دروست بوونی چینیایه تی له ناو

گۆمه‌لگه‌دا، چونکه‌ رېبا هوکارى سهره‌کيه‌ بڼو کوږونه‌وه‌ى مالو سهره‌وتو سامانى زور له‌ ده‌ستى پيژده‌يه‌کى که‌مى خه‌لک‌داو چينه‌کانى تريش هه‌زارو نه‌دار ده‌ميننه‌وه‌، پى ده‌چى نه‌مه‌ ديمه‌نيکى نه‌و شه‌رو جه‌نگه‌ بى که‌ خودا به‌ئينى داوه‌ به‌رامبهر به‌وکه‌سانى مامه‌له‌ به‌رېباوه‌ ده‌کمن .

جا هه‌رکه‌سيک به‌شدارى بکات له‌ مامه‌له‌کردن به‌رېباوه‌، نه‌وا له‌عنه‌تى لى‌ کراوه‌ له‌سهر زمانى پيغه‌مبه‌ر ﷺ ، نيتر جياوازي نى يه‌ نه‌وکه‌سه‌ خوى لايهنو، سهره‌کيه‌ له‌ خواردنى رېباکه‌، يان يارمه‌تى ده‌ربى ، يان تهاکاريى.

«جابر»ى کوږى «عبداللّٰه» له‌ پيغه‌مبه‌ر وه‌ ﷺ ده‌يگيرتته‌وه‌ که‌ فهرموويه‌تى:

« لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ ».

واته‌: « پيغه‌مبه‌ر ﷺ له‌عنه‌تى کردوه‌ له‌ رېباخوږ، له‌ وه‌ى که‌ ده‌يداتى، له‌ نه‌سهره‌کى، له‌ شاهيده‌کانى، وه‌ فهرمووى هه‌ر هه‌مويان له‌ تاواندا وه‌ک يه‌کن»^(۱).

که‌وابوو دروست نى يه‌ نيش کردن له‌ نوسينه‌وه‌ى کارى رېبا، وه‌ گوڤانندن و رېنک‌خه‌ستن و قسه‌ تيدا کردنى و، وه‌رگرتن و بردنه‌وه‌ى و، هه‌لگرتنى وه‌کوسپاردهو، پاراستنى، نه‌مانه‌ هه‌مووى هه‌رامن .

به‌شيوه‌يه‌کى گه‌شتى به‌شدارى کردن له‌ کارى رېبا و هاوکارى کردن تيدا به‌هه‌ر شي‌وه‌يه‌کى هه‌رامه‌و قه‌ده‌غه‌کراوه‌.

(۱) رواه مسلم ۱۲۱۹/۳.

وہ پیغمبر ﷺ سو ربوہ لہ سہر پونکردنہ وہی گندہ لی و ناقولای نہم
تاوانہ گہورہ یہ ہر وہک «عبداللہ» کی کوری «مسعود» لہ پیغمبر وہ ﷺ
دہی گیتہ وہ کہ فرمویہ تی:

«الرَّبُّا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرَّبِّا عَرَضُ
الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واتہ: «رببا ہفتا و سببہ تاوانی ناساترینیان وہ کو نمویہ پیاریک دایکی
خوی مارہ کات، وہ سوترینی سوہ کان ناموسی پیاری موسلمانہ»^(۱).

وہ ہر وہا «عبداللہ» کی کوری «حنظلہ» لہ پیغمبر وہ ﷺ دہی گیتہ وہ
کہ فرمویہ تی:

«دِرْهَمٌ رَبًّا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَيْتَةً».

واتہ: «درہمیک رببا گہر پیاریک بیخوات و بزانی ربایہ نموا
لہ شست و سببہ زینا قورستہ و تاوانترہ»^(۲).

وہ رببا تاوانیکی گشتیہ و تایہ نمندی یہ بہ حالی فقیری و دولہ مہندی
یہ وہ، ہر وہک ہندی و اگومان دہن، بہ لکو گشتیہ و ہموو حالتیک و
ہموو کہ سیک دہ گیتہ وہ، چہندہا دولہ مندو بازرگانی گہورہ مایہ پوچ
دہرچون بہ ہوی ربباہ، واقعیش بہ لگیہ بؤ نہ مہ .

کہ مترین بیتخیریک کہ لہ ربباہ سہرچاہ بگری نمویہ کہ فرمویہ بہرہ کہت
لہ ماتیدا ہلدہ گری و ناپہلی ہرچہندہ لہ ژمارہ و پتوانہ شدا مالہ کہ زور بی.

ہر وہک پیغمبر ﷺ فرموی :

«الرَّبُّا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ».

(۱) رواہ الحاکم فی المستدرک / ۳۷ و هو فی صحیح الجامع ۳۵۳۳

(۲) رواہ الإمام أحمد ۲۲۵/۵ انظر صحیح الجامع ۳۳۷۵

واته: « پياو سوو هرچه نده له سهره تاره مال زور ده کات، به لام سهره نجامه کمي هر بهر و کمي و له ناوچون ده روات »^(۱).

به هه مان شپوه پياو سوو تايست مهند ني يه به بهر زور نرمي يان کم و زوري ريژه کيموه، هر هه موي حرامو قه ده غه کراوه .

پياوي سوو خوړ له روژي قيامه تدا وه کو مروځي په ربه تي و شپي لي دي و، کاتيک له گور دهردين و زيندو دهرينه وه و راست دهنه ره ده لي شهيان ده ستي لي و ه شان دوون و توشي شپي و په رکه مي دهن.

له گهل ناشريني و نابه جيبي و خراپي هم تاوانه دا هيشتا خرداي گوره پنگاي به ته و بهو په شيماني داوه، خبهري داوه که ته و بهي لي بکري و وزي لي بهير و چوتتي په شيمان بونه وه کشي رو نکر دوتوه :

خوای گوره به سوو خوړه کان دهره موي :-

﴿وَإِنْ تُبْتَغُوا فَلَإِنَّكُمْ رُءُوسَ أَمْوَالِكُمْ لَا تَغْلُمُونَ وَلَا تَغْلُمُونَ﴾ البقرة: ۲۷

۲۷

واته: « نه گهر ده ست له سوو خوړي هه لگرن و په شيمان بنه و لي، نه و سهرمايه کاني خوستان بسينوه بهي سوو، نيتر نه نيوه له قهرزاره کان سته کم، نه نه و انيش له نيوه سته بکن ».

وه پيوسته له سهر مروځي باوه ردار خو لي هم تاوانه گوره يه بهاري و لي پراکات و پوي تي نه کات و، هه ست به خراپي و نابه جيبي هم تاوانه بکات.

وه ته ناهت نه و که سانه ش که مال و پاره يان له بانقه کاني سوودا داده نين له بهر ناچاري و له ترسي له ناوچوون و دزني مال که يان پيوسته له سهر يان هه ست بکن، که نه مه له بهر ناچاري و بي دهره تانيه و، حال و باريان وه کو که سيک وايه

(۱) رواه الحاكم ۳۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۵۴۲

که له برسیټی و ناچاری دا گوشتی مرداره و بهو بخوات، له گهل نموه شدا
پټویسته داوای لی خوڅ بوون له خوا بکه نو هه ولی به دیلیک بده نو جیگا و
شوینټکی تر بدوژنمه گهر بکری .

وه دروست نی یه بویان داوای زیاده ی سووه که بکه نموه له بانقه کان، ته نانه ت
نه گهر رپاوسو و چوره سهر حسابات و پاره که یان، پټویسته خوینی لی رزگار
بکه نو له کولی خوینی بکه نموه به ریکا و شتوازیکی دروست، نه که بیگاته خپرو
صده ده، چونکه خودا پاکه و خپرو صده ده قیه کیش گهر له مائی پاکه وه
دهر نه جی و هری ناگری و قه بولی ناکات.

وه هه روه ها به هیچ شپوه یه که دروست نی یه نه و زیاده یه ی چوته
سهر پاره که یان بوی خوینی به کاری به ینن و لی ی سوود مهن دین نه بوی خواردن ، نه
بوی خوار دن وه، نه بوی ویرگ، نه بوی سهر یاره، نه بوی خانوو، نه بوی خهرجی
کیشانی ژن و مندال و دایک ویاوک، وه نه له بری زه کات دهر ده چی، وه نه بوی کریی
خانوو سهرانه ی زه وی به کار ده بری ، وه نه بوی پاراستنی گیانش له سته میک
به کار دی . بویه پټویسته خو ی لی قوتارکات و له کولی خو ی بکاته وه له ترسی
توله و تورپی خودا.

دهر نه خستنی عیب و ناته و اوای که له و په لی فرو شراوو شار دنه وه ی له کاتی فرو شتندا

پیغه مبه ر ﷺ تیپه بری به لای خوار دنیکی وشکدا، دهستی کرد به نا و
خوار دنه که دا په نجه کانی بهر ته ری که وتن ، پیغه مبه ر ﷺ فهر مووی :-
« يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ مَا هَذَا؟ ». واته: « فروشیار نمده چی یه ؟ »
وتی باران بهری که و توه و ته ری کرد وه .

پیغمبر ﷺ فرمودی:

« قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ ثُمَّ قَالَ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته: « ثَمَى بَوِّ تَمْرِيه كَهَيْت نَهْخَسْتَوْتَه سَمَرَه وَه تَا خَه لَكِي يَبِينَن، هَمْرَكَس غَمَش وَخِيَانَه ت بَكَات لَه ئِيْمَه نِي يَه »^(۱).

زۆرئِك لَه و فروشیارانہی نہ مپڑ کہ ترسی خودا لہ دلیاندا نییہ ہول دہ دہن ناتہ واوی و عہیی شہ کہ کہیان بشارنہ و، یان خراپہ کہ دہ خاتہ بہشی ژیرہ وہی سندوقہ کہ و جوانہ کہی دہ خاتہ سمرہ و، یان منادہی کیمیاو شتی لہ و جزوہ بہ کار دینی بونہ وہی بہ دیمہ نیکی جوانتر دہر کہ و، یان ہندی جار ناتہ واوی و کہم و کورپی لہ دہنگی فروشاوہ کہدا ہئیہ و دیشاریتہ و، و باسی ناکات و سمرہ تا ناتہ واویہ کہ دہرنا کہ و، پاشان تا کرپارہ کہ ہستی پی دہ کات و دہ گہریتہ و، فروشیار لہ و شوینہ نہ ماوہ و خوی دہ شاریتہ و.

وہ ہندی لہ و فروشیارانہ کاتی بہ سمر چوونی شہ کہ کہ دہ گزین یان ریگہ نادہن بہ کرئکار سہیری شہ کہ کہ بکات و بپیشکنی و تاقی بکاتہ و.

وہ زۆرئِك لہ وانہی کپین و فروشتنی سہیارہ و نامیرہ کان دہ کن ناتہ واوی یہ کانی دہرناخن و دیشارنہ و، تہ مہش حرامہ و قہ دہ غہ کراوہ.

پیغمبر ﷺ فرمودی:

« الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ يَبْعَا فِيهِ عَيْبٌ إِلَّا يَبْنَهُ لَهُ ».

واته: « موسلمان برای موسلمانو دروست نی یہ بَوِّ موسلمانئیک شتیک بفروشی بہ برا کہی عہییکی تیداییت و بوی باس نہ کات و ناشکرای نہ کات »^(۲).

(۱) رواہ مسلم ۹۹/۱،

(۲) رواہ ابن ماجہ ۷۵۴/۲ و ہر فی صحیح الجامع ۶۷۰۵

وه هندی کس و اگومان دهن که بهر سیاریتی له سهر شانی خوی لاداو
 نه گهر به کریار بلی به ههراج ... یان به شهرتی قور دهیفرۆشم، ناته مه کرین و
 فروشتنیکه که فهره بهر که تییدا نی به .

هوه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمووی :-

« الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكُ لَهُمَا فِي يَبْعُهُمَا وَإِنْ
 كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا ».

واته: « له کرین و فروشتن دا ههردوولا سهریشکن مادام جیانبوونهتموه،
 جا نه گهر راستیان کردو و عیب و ناتواوی یه که یان روون کرده وه، نهوا
 بهر که ده کویتمه کرین و فروشتنه که یانمه، به لام نه گهر درۆیان له گه
 یه کتردا کردو ناتواویه که یان دهر نه خست، نهوا کرین و فروشتنه که یان بی
 بهر که ده بی » ^(۱).

زیادکردنی نرخ ((النجش))

«النجش»: بریتی یه له زیادکردنی نرخى شه کیك نهك بۆمه به سستی کرینى
 به لکه بۆ فیل کردن له که سیکى تر تاوه کو فریوى بدات و رایکیشیت بۆنه وهى
 نرخه که ی پی زیاد بکات.

پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمووی :

«... لَأَتَنَاجَشُوا...».

واته: «... وه نرخى شه که به سهر یه کدا زیاد مه که له کاتى کرین و
 فروشتندا...» ^(۲).

(۱) رواه البخاري أنظر الفتح ۳۲۸/۴

(۲) رواه البخاري أنظر فتح الباري ۴۸۴/۱۰

نەمەش جۆرىكە لە فروفیل و فریودان و هەڵخەڵەتاندن، وەگومانیشی تێدا نی
 یە پێغه مەبر ﷺ دەفرمووی:
 « المکر والخديعة في النار ».

واتە: « فیل کردن و هەڵخەڵەتاندنی خەلکی هۆکاریکە بۆ چوێ ناگر »^(۱).

وێ کاسبێ و مامەڵە ی زۆریک لەو دەڵالانە ی لە هەرا جگاو ناییشگا کاندای کرین
 و فروشتنی ئۆتۆمبیل دەکەن پسیس و خراپە، چونکە حەرامیکی زۆریان تسووش
 دەبێ، هەیانە بەم کرین و فروشتنە دوچاری «نجش» دەبێ، وێ دەستی کرپاریان
 فروش سیارە کە دەبرن و فریوی دەدەن و هەڵی دەخەڵەتێنن بەهوی داشکەندنی
 شەمە کەمێ و سوککردنی، بەلام ئەگەر شەمە کە مەالی خۆیان بێ یان مەالی
 یەکیکیان، ئەوا بەپێچەوانە و نرخە کە قورس و گران دەکەن لەسەر کرپارە کە
 خۆیان لەناو خۆیان دا دەبن بە کرپارو بە درۆ بۆ ئەوێ کرپارە کە فریو و بدەن
 بەو نرخە ی کە ئەمان پیتی دەدەن.

ئەم دەڵالانە دەچنە نێوان کرپارەکانە و نرخێ شتەکانی بەرز دەکەنە وێ لە
 بازارو کەدا، بۆ مەبەستی فروفیل کردن و داو نانە وێ تا وێ کو کرپاریکی
 تێوگەلی و دەستی پێیدا بجزی و دوچاری زەرەری بکەن.

(۱) انظر سلسلة الأحاديث الصحيحة ١٠٥٧

کپږن و فروشتن له دواى بانگى دووهمى پوژى جمعه

خوای بهرزو کار له جی د هفرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾﴾ الجمعة: ٩

واته: « ئهى ئموكسانمى باوهړتان هيڼاوه كاتى پوژى هينى بانگ درا بو نوټر، ئموا بسچن به پيى نوټر هوهو دهست هه لگرن له ههموو كپږن و فروشتنيك، چوونتان بو نوټرى جمعو وازهيڼانتان له كپږن و فروشتن باشترو چاكتره بوټيوه، نهگه بزانو و دركى ئمو راستى بكمن».

له گهل نه مهش دا ههندي فروشياري له دواى بانگى دووهمى نوټرى هينى له دوكانه كانياندا له بهردهم مزگهوته كان بهرده وامن له سهر كپږن و فروشتن.

وه ههر كس له وكاته دا شتيكيان لى بگريټ، ئموا به شدلر دهبي له تاوان نهگه سىواكيكيش بى، وه نم كپږن و فروشتنه به تال و دانه مه زراوه به پيى پاسترين و پسهند ترين بريارى فقهي .

وه ههندي له خاوهن چيشت خانمو نانه واکانو کارگه كان شاگردو کړيکاره کاني خويان ناچار ده کهن له سهر نيش کردن له کاتي نوټرى جومعه دا، نا نم نهمانه همرچه نده له پواله تدا سوودو قازانچ و دهستگهوتيان زياتر دهبي، به لام له راستيدا تنها په نجه پوړى و مال ويرانيان دهست ده کهرى و زهره رو زيانيان بو ده مينى .

به لام ههرچى کړيکارو شاگردو خزمهت کاره کاني هيه پيوسته بهم فرمايشتهى پيغه مېر عليه السلام کاريکمن که د هفرمووی :

« لَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ».

واته: «گورپایه‌لی بۆقسه‌ی هیچ کس نی یه له بی فرمانی خودا دا»^(۱).

قومارو یانسیب

خوای بی هاوتا ده‌فرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخِطْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (٩٠) المائدة: ٩٠

واته: « ئه‌ی ئه‌و کسانه‌ی باوه‌رتان هیناوه باش بزنان که عه‌رق و قوما‌رو یانسیب و فالگرتنه‌وه بۆ ده‌رکه‌وتنی باریکی خراپ یان چاک، هه‌مووی پیسن و کار و کرداری شه‌یتانه، بۆیه ئیه‌و پتیه‌سته له‌سه‌ره‌تان خۆتانی لێ بپاریزن، تاوه‌کو له‌ دنیاو قیامه‌تدا پزگاره‌و به‌خته‌وه‌رین».

سه‌رده‌می جاهیلیه‌تی پیش ئه‌سلام خه‌لکی قوما‌رو یانسیبان ده‌کرد، دیارترینیان به‌ ناوبانگرتنیان نه‌وه بوو ده‌ پیاو وه‌کو یه‌ک له‌ حوشتی‌که‌دا شه‌ریک ده‌بوونه‌وه، پاشان جوژه‌ قورعه‌یه‌کیان بۆ ده‌کرد به‌ به‌رد هه‌ل‌دان (حه‌وت جار ده‌یان کرد) جا نه‌و هه‌وته به‌ یانسیب به‌شی جیا‌جیان به‌رده‌که‌وت (به‌پیتی یه‌که‌م و دووهم و...) سیانی کۆتایی (که‌ناویان ده‌رنه‌ده‌چوو) هه‌چیان به‌ر نه‌ده‌که‌وت .

به‌لام له‌سه‌رده‌می ئیمه‌دا قوما‌رو یانسیب چه‌نده‌ها شی‌وا‌زو جو‌زی هه‌یه، له‌وانه :

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۱۲۹ وقال أحمد شاكر إسناده صحيح رقم ۱۰۶۵

نموی نه مړې پټی دهوتری یانسیب شیوازو جوړی زوره، سادهترین جوړی کړینی بلیتی ژماره یسه بهپاره، که له دوایدا راکیشانی بڼه ده کړی، براو هی یه کم خه لاتیکی پی ده دری و دوو هم خه لاتیکی تر نابو شیوه یه خه لات ته کان ده گورپت و جیوازن به پټی یه کم و دوو همی، نا نه مه حرامو قه ده غه کراوه هه رچه نده ناویشی بنین کاری خه یری .

شیوازیکی تر نهو یسه شه کیلک بکړیت له پیناو شتیکی نادیاردا، که نهو شته نه زانراوه له ناو شه که دایه، یان ژماره یه کی پی ده دری له کاتی کړینی شه که که داو راکیشانی بڼه ده کړی بڼه دیاری کردنی خه لاتی براو کان، نه هم هه موو جوړه شیوازی قومار ده چیته ژیر نهو (المیسر) که خودا له نایه ته که دا باسی لیتوه کردوه .

دزی کردن

خوای بهرزو بی هاوتا ده فرمووی :

﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

المائدة: ۳۸ ﴿۳۸﴾

واته: « پیاو نافرته دز دهستیان بڼه له تولهی دزی کردنه که دا، نهو ش بریارو حوکیکه له خوداوه، خوای گموره بالا ده ست و کار به جی یه .»

ترسناکترین تاوانی دزی کردنی حاجیه کانه له که عبهی پیوژدا، ناشم جوړه دزانه که دزی له پیوژترین به شی سهرزه وی و له ده ورو بهری که عبه دا ده کن هیچ سدهنگ و قورسایه کیان بڼه سنوره کانی خوا دانه ناوه و هیچی تیدا نه هیشتوته وه .

پیغمبر ﷺ له به سهرهاتی نوژی خورگیراندا فرموی :

« لَقَدْ جِئَءَ بِاتَّارٍ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمْوَنِي تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمِخْجَنِ يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَّ بِمِخْجَنِهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعْلَقُ بِمِخْجَنِي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ ».

واته: « که منتان بینی هاتمه دواوه، نهو ناگریان هیئا له ترسی نهوی نسو کو هه لئو گرو بلیسه کی بمگاتی، وه تهنانهت خاوهن گوچانه کم بینی له نار ناگردها که ریخوالی خوئی راده کیشا لئو ناگره کدا، چونکه گوچانه کی به کارده هیئاو دزی له حاجیه کان ده کرد پیی، جا نه گمر کسهی که دزی لیده کرد ناگمدار ببوایه تموه، نئو دهیووت نوساوه به گوچانه کممدهو من ناگدار نمبووم، خو نه گمر بی ناگابونایه نئو ده دزی»^(۱).

وه له گه وره ترین جوژی دزیه کان دزی کردنه له مالی گشتی، وه هندی لهو که سانهی نه م دزیه نه کمن نهوه ده که نه بیانوو ده لئین دزی کردنه کی نیمهش وه کو دزی کردنی خه لکانی تر، دزی نه کهین وه کو دزی کردنی نهو خه لکه (بوخه لک بیخواتو نیمه نه یخوین)، به لام نازانو ههست ناکه نهوه دزی کردنه له هه موو موسلمانان، چونکه مالی گشتی مولکی هه موو موسلمانانه، وه دزی کردنی که سانیکی له خوا نه ترسن نابیتته به لگه و به هانه بو شوین که و تنو چاولی کردنیان.

وه هندی خه لک مالی کافر ده دزنو دزی له مالی کافران ده که نه به بیانوی نهوهی که نهوانه کافرو بی باوه رن، نه مهش بیانویه کی ناراسته و رهوانی یه به هانه که شیان گونجاو نیه و ناته و اووه، چونکه نهو کافرو بی باوه رانهی که

(۱) رواه مسلم رقم ۹۰۴

دروسته مال و سامانیان بریت، بریتین لهو کهسانه ی که شه پوجهنگ به ریاده کهن بهرام بهر موسلمانان له بهره ی جهنگ دا مال و سامانی به بی ماویان دهیتته مالتی موسلمان و دروسته بردنیان، نه که هه موو کۆمپانیای کافران و تاک تکیان بچیتته ژیر نه م باسه وه.

وه یه کیتک له ریگا گانی دزی کردن دهست بردنه بو گیرفانی خه لکی و بردن و پفاند زییه تی له نا کاو.

وه هه ندیک به نیازی سه ردانی ده چن بو مال خه لکی و دزیان لی ده کهن، وه هه ندی کهس دزی له جانتاو که لو پهل میوانه که ی خوی ده کات .

وه هه ندی کهسی تر ده چنه بازار و فروشگا گانه وه و شه که و که لو پهل ده شار نه وه له گیرفانیاندا یان له ژیر جله کانیانه وه، یان هه ندی جار هه ندی نافره تان نه م کاره ده کهن و له ژیر جله کانیانه وه شت ده شار نه وه و ده ی دزن.

وه هه ندی خه لکی دزی شتی بچوک و کهم و هه رزان و کهم بایه خ به ناسایی ده زانی، له کاتی که دا پیغه م بهر ﷺ فهرموویه تی :-

« لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقَطُّ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقَطُّ يَدُهُ ».

واته: « له عنمتی خودا له دزیک بی که هیلکه یه که ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه، وه له عنمتی خودا له دزیک بی که گورسیک ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه »^(۱).

بۆیه پتویسته له سه ره هه موو که سی که شتیکی دزی، بی گپرتته وه بو خاوه نه که ی خوی، دوا ی نه وه ی په شیمان بۆیه وه و تهویه ی کرد و گه رایه وه بۆلای خوا، نیتر به ناشکرا بۆی ده گپرتته وه و ده ی داته وه یان به نه یی و په نهانی یان به هو ی که سیکی تره وه بۆی ده گپرتته وه.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۱/۱۲

به لّام نه گهر ههولّی زۆری داو کۆششی کرد بۆ دۆزینهوهی خاوهن ماله که و دهستی پینه گه یشت یان به میرات گره کانی خاوهن ماله که، نهوا دروسته بیکاته خێر به مه بهستی نهوهی پاداشتی خێره که ی بۆ خاوهن ماله که بی.

وهه رگرتنی به رتیل و ده مه چه ورکردنی خه لک

به رتیل دان به قازی و حاکم و ده مه چه ورکردنیان بۆ به تان کردنهوهی هه ق و مافیک یان جی به جی کردنی ناره وایی و سته میک تاوانه و هه رامه، چونکه نه مه سه رده کیشی بۆ سته مکاری و بی داد په روه ریبون له حوکم داو زۆرداری و ماف خواردن و چه وسانه وهی خاوهن هه ق و ده بیته مایه ی بلا و بونه وهی فساد و خراپه کاری و بشیووی .

خوا ی پاک و بهرز ده فهرمووی:

﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذَلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (البقرة: ۱۸۸)

واته: « سامان و دارایی یه کتر به ناره و او نادرست له نیوان خۆتان مه خۆن و، پاره و سامان مه ده ن به حاکم و کار به ده ستان تا به ناره و به شیک له مال و دارای خه لکی بخۆن، بۆیه خۆشتان باش ده زانن که ئه و جوړه کارانه نادروسته و ناره وان ».

«أبوهريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریته وه که فهرموویه تی:

« لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ ».

واته: « لهعنمتی خوا لهبەرتیل دەرو بەرتیل خۆزەکان لەکاری حوکم و دادوەریدا»^(۱).

بەلام بەرتیل دان بۆنەوی کەسیک حەقیکی خۆی دەست کەوی یان ستممیک لەکۆل خۆی بکاتنەو، هیچ پێگە چارەکی تر نەبوو تەنھا بەم پێگەیە نەبی، ئەوا ئەوکەسە توشی ئەم ھەرەشانە نایەت.

لەم سەردەم و چەرخە ئێمە بەرتیل دان و دەم چەورکردن زۆر بە ناشرکا دەبینرێ و بەجۆریکی وەھا تەشەنە کێشێکی کردووە و بلاووتنەو کە زۆر شویتنی تەنیوەتەو، تەنانەت وای لێ ھاتووە لەلای ھەندێ لە فەرمانبەرانی ئەو پارەو سامانە لە پێگەی بەرتیلەو وەری دەگرن زۆر زۆر تەسەر لەو موچەییە خۆی کە وەری دەگرێ، وە وای لێ ھاتووە زۆریک لە نیش و مەعمەلاتەکان بە بەرتیل نەبی نەدەست پێدەکات و نەکۆتایش دیت، وە ئەوێ توشی زەرەو زیانی گەورە دەبی ئەم کارەو تەنھا فەقیر و ھەژار و کەم دەستەکانە.

وہوای لێھاتوو نیش و کاری هیچ کەسیک پێش ناخرێ ھەتا بەرتیل نەدات، وە ھەرکەس بەرتیل نەداو دەمی خەلکی چەور نەکات ئەو نیش وکارەکی دوا دەخرێ و پەشت گۆی دەخرێ، وە ئەوکەسێ کە بەرتیلی داو نیش وکارەکانی زۆر زوو تر و لە پێش ھەموو کەسێکەو بۆ ئەواو دەکری.

وہ ھەروەھا بەرتیل دان ھۆکاریکە بۆ ئەوێ مال و پارە خەلکی بە ناحق بچیتە گیرفانی نوێنەری کۆماری و فرۆشیارەکانەو.

جا لەبەرنەو و چەندەھا ھۆکاری تر، سەیرنی یە کە پێغەمبەر ﷺ دوعای کردبێ لەو کەسانە بەشداری ئەم تاوانە دەکەن بەوێ لە پەچەمتی خوا بەدوورین.

(۱) رواہ الإمام أحمد ۳۸۷/۲ وهو فی صحیح الجامع ۵۰۶۹

«عبداللہ»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتته وه که
فهرموویه تی:

«لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي».

واته: «له عننت لمبرتیل دهر و لو کسمش و وری ده گری»^(۱).

داگیر کردنی زهوی

ههركات ترسی مورقه بهی خودا نه ما، نهوا هیزی فروفیل له مرؤفدا
دهرده که ویت و هانی ده دات بۆ زولم و ستم کردن، وه کو ده ست به سه راگرتنی
مالی خه لکی و داگیر کردنی.

داگیر کردنی زهوی و زاروده ست به سه راگرتنی یه کی که له و جوړه ستم و
ناحه قیانهی که بهرامبر به یه کتر ده کری، خوی گه ورهش توله ی سهخت و
تونو به نیشی داناوه بۆ نهم جوړه تاوانانه.

«عبداللہ»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتته وه که
فهرموویه تی:

«مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ
أَرْضِينَ».

واته: «ههركسمی شتیك له زهوی یهك بۆخوی داگیركات و بهی نهوی
مافی خوی بی، نهوا له قیامهتدا به محوت چینی زهوی دا روډه چی»^(۲).

«یعلی»ی کوری «مرة» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتته وه که فهرموویه تی:

(۱) رواه ابن ماجة ۲۳۱۳ وهو في صحيح الجامع ۵۱۱۴

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۰۳/۵.

« أَيُّمَا رَجُلٍ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ، كَلَفَهُ اللَّهُ أَنْ يَحْفَرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ أَرْضِينَ ، ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ».

واته: « هر کس یک چیز را از زمین ظلم کند، خداوند او را بکند تا آنکه به آخر هفت زمین برسد، و او را تا روز قیامت با زنجیر بگردانی تا محاسبه‌ی خدای تعالی در حق او باشد»^(۱).

همیشه گوییم نشان و سنوری زهوی به جوئی که سی سنوری زهوی به کی خوی زیاد بکات له سر حسابی دراوسی که، نهوا نهویش ده چیته ژیر نه باسهو و بریتی به لهو هی که پیغمبر ﷺ ناماژهی پی کردوه که ده فرمودی:

« لَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ ».

واته: « لعنتی خوا لهو کسهی سنوری زهوی و نیشانه کانی زهوی ده گوی»^(۲).

وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوئی تکا کردنه وه

بوونی پله و پایه و دهسلات و شکو مهندی لهنا و خه لکی دا به کی که له نیعمه و به خشه کانی خوی گه وه له سر بهنده کان نه گه سوپاسی خودای له سر بکن، و سوپاس کردنی خوداش له سر نهو نیعمه و به خشه به ده دهی که هه و توانای خوی سهر کات و بخته کار بو سود گیاندن به موستمانان.

(۱) رواه الطبرانی فی المعجم ۲۷۰/۲۲ وهو فی صحیح الجامع ۲۷۱۹.

(۲) رواه مسلم بشرح النووي ۱۴۱/۱۳.

نه‌مه‌ش ده‌چیته ژنر نه‌و فه‌رمووده گشتگیره‌ی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ
ده‌فه‌رمووی:

« مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ ».

واته: « هه‌رکسێک له‌ ئێره‌ توانی سودێک به‌ بڕاکه‌ی خۆی بگه‌یه‌نیت و
کارێکی بۆ ئاسان بکات و هه‌رکارێ بکات، نه‌وا با بیکات و کم‌ ته‌رخم
نهبێ له‌ هه‌رکارێ کردنی»^(۱).

هه‌رکسێک به‌هۆی پله‌و پایه‌و ریزه‌که‌یه‌وه‌ که‌ هه‌یه‌تی به‌توانی سودی به‌
موسلمانێ بگه‌یه‌نی و کاری بۆ ئاسان بکات له‌ لابرده‌و دو‌خسته‌نه‌وی زوڵم و
سته‌مێک لیتی یان خێرو خۆشیه‌کی بۆدابه‌ین کات، به‌بێ نه‌وه‌ی کاری هه‌رامێک
ته‌غامدا یان ده‌ست درێژی و زوڵم بێ بۆسه‌ر حه‌قی که‌سیکی تر، نه‌وا پاداشتی
خۆی وهرده‌گرێ له‌لای خوای په‌روه‌ردگار نه‌گه‌ر نیه‌ت و مه‌به‌سته‌که‌ی پاک و
خاوێن کردبیت بۆ خوا.

هه‌روه‌ک پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌رباره‌ی نه‌وه‌ ناگاداری کردوین و ده‌فه‌رمووی:
« اشفعوا لئَوْجَرُوا ».

واته: « تکه‌ بۆ یه‌کتری بکه‌ن پاداشت ده‌درێنه‌وه‌ له‌سه‌ری »^(۲).

به‌لام دروست نی یه‌ هه‌یج شتێک وهرگیرێ له‌به‌رامبه‌ر نه‌وتکه‌کردن و واسیتیه‌
که‌ کردویه‌تی .

به‌لگه‌ش نه‌وه‌یه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی :-

« مَنْ شَفَعَ لِأَخٍ شَفَاعَةً فَأَهْدَى لَهُ هَدِيَّةً فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمٍ مِنَ
الرُّبَا ».

(۱) رواه مسلم ۱۷۲۶/۴

(۲) رواه أبو داود ۵۱۳۲ والحديث في الصحيحين فتح الباري ۴۵۰/۱۰ كتاب الأدب باب تعاون المؤمنين بعضهم بعضا .

واته: « همرکسیڼک تکاکاری بږیه کیڼک بکات و کارڼکی بو ړتک بخت، پاشان همدیهی بو بهیننر نیمیش وهری بگری، نهوا دهرگایه کی گموره له دهرگاکانی رپیاو سووڅواردنی بو څوی کردوتوهو بهشیکی گمورهی رپیاوی څواردوه»^(۱).

وه له ناو خه لکاندا کهسی واهیه همر و تواناو هولو و تکانو واسیتیه کی څوی ده خاته کار بهرامبر بری پاره و مال بو دامه زانندی کهسیک له وه زیفه کدا، یان گواستنوهی کهسیک له دائره یه کهوه یان له جیگه یه کهوه بو شویتیکي تر، به پی پی په سندرین و ته و او ترین فته و او پاره یه حرامه لبر «حدیث» کهی پی شوی «أبي أمامة»، ته نانه ت «حدیث» که نه و حال ته ش ده گرتتوه که وهر گرتنی پاره که سهره تا به مهر جیش دانه نرابی. همر کهسی چاکه کارو خیر ویست بی پاداشتی څوی ده ست ده کهوی له لای څواو له قیامه تدا ده یی نیته وه.

پیاوړتک هاته لای «حسن» کوری «سهل» داوای لی کرد که کارڼکی هیه، به لکو نه م تکایه کی بو بکات، نه ویش بو نه نجامدا و کاره کهی جی به جی بوو، پاشان پیاوه که روی کرده «حسن» و سوپاسی کرد.

«حسن» یش پی ووت :

له بهرچی سوپاسم ده کهی ؟ نیمه قناعه تان وایه همر و هک چو ن مال زه کاتی هیه، ناوه هاش پله و پایده و قسه رژیشتن زه کاتی هیه .

خا لیکي گرنګ هیه پیویسته لیږده دا ناماږه ی پی بدری: نه ویش نه ویه نه گمر کهسیک به کری بگری بهرامبر بری پاره بو جی به جی کردن و

(۱) رواه الإمام أحمد ۵/ ۲۶۱ وهو في صحيح الجامع ۶۲۹۲

پاڤه راندنی نیش و کارو معامله یه ک و به دوا یدابچی دروسته و ناکه ویتسه ژیر نه م
 باسه وه، به لکو ده چیتسه ژیر باری به کری گرتنی شرعییه وه.
 به لام نه وهی تاوان بی و سهر پیچی بی نه وهیه که سیک هه و ل و پله و پایسه و
 قسه و زیشتنی خوی به کاریه یینی ب و واسیته کردن به رام بهر بری پاره.

نیش کردن به کریکار و پینه دانی کریکهی

پیته مبه ره علیه السلام هانی خه لکی داوه که په له بکه ن له به خشین و دانه وهی مافی
 کریکارو شاگرد.

ده فهرمووی :-

« أَغْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرْقُهُ ».

واته: « کرینی کریکار بدهن پیش نه وهی عمره قه کهی وشک بییتنه وه »^(۱).

له و زو لئو سته مانه ی له ناو گو مه لگا نیسلامیه کانداهاتوته ناراو رویداوه،
 نه دانی کری و مافی کریکارو شاگرد و فهرمان به رانه، نه مانه ش چند شیوازو
 دیمه نیکی جوړاو جوړی هیه، له وانه:

❁ نه وهیه به ته و او ی به یه کجاری نکو لئ له حق و مافی کری کاره که
 ده کات و کریکاریش به لگه یه کی روشنی پی نی یه ب و سه لماندنی مافه کهی خوی
 نا له م حالته هه چنده مافی کریکاره که ده فوتی له دونیادا به لام له لای خوی
 گه و ره وون نابی و نافه فوتی له قیامه تدا، له روژی قیامه تدا زائو سته مکار
 ده هیترئ که مالی سستم لی کرای خواردوه، بزیه له چاکه کانی سته مکاره که
 ده دریتسه سستم لی کرارو ماف خوارده که، جا نه گهر چاکه کانی نه ما نه و جا له

(۱) واه ابن ماجة ۸۱۷/۲ و هرو فی صحیح الجامع ۱۴۹۳.

خراپى ستم لىكراوه كه ده خرىته سهرشانى ستمه مكاره كه و پاشان فېره ده درېته
دۆزه خه وه.

✽ جۆرىكى تر له و ستمه مانه نه وه يه:

نرخه كى كه ده كاته وه و لى ي داده شكېنى و مافه كى خوى به ته واوى پى
نادات و به بى هېچ حقيك لىي كه ده كاته وه.

خوای گه ورهش له باره ي كه ده كاته وه ي مافى خاوهن حق ده فهرمووى:

﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ (١)﴾ المطففين: ١

نومه ي نهم جوړهش: نه وه يه كه هه ندى له خاوهن كارگه كان ده يكه ن كاتيك
هه ندى كړىكارو شاگرد پرووده كنه و لات و شاره كىان له سهر برىكى ديارى كراو
به لىنامه و عه قديك به يه ك ده دن، جا كه په يوه ندى كرد به كارگه كه وه و پىوه ي
په يوه ست بو و ده ستى كرد به كار كړدن و نيش كړدن، نه و جا خاوهن كارگه كه
ده چىت ده ست له په يان نامه كه ده دات و ده يگورپىت بى كرىه كى كه متر، جا نه و
كړىكارانهش به دلشكاوى و ناپه زايى و ناچارى ده مینه وه، زور جار ناتوان
حق و مافى خويان بسه لىتن، بويه دامواوى خويان به رز ده كنه وه بى لای خودا،
نهم كاره حرامه هه رچه نده خاوهن كارگه زالمه كه موسلمانيش بى و
كړىكاره كهش كافى.

جا نهم داشكاندن و كه مكر د نه وه ي حق و مافى كړىكار جوړىكه له پىگرى له
پىگای خوای گه وره و تاوانى كړىكاره كهش دىته سهر شانى خاوهنكار.

✽ جۆرىكى تر له و وزولمانه ي له كړىكارو فهرمانبهر ده كړى نه وه يه:

نیشى نيزافى بى زياد بكات يان ماوه ي نيش كړدن و ده وامكر د نه وه كى بى
زياد ده كات، وه ته نها كړىكه ي خويشى پى بدرى به بى نه وه ي كړى نيشه
زياده كى بى دابنرى.

✽ جۆزیککی تر لهو سته‌مانه نه‌وه‌یه:

مافه‌که‌ی دوای ده‌خات و ده‌ست به‌ده‌ستی پێ ده‌کات و به‌ نه‌م‌پۆ ناسبه‌ی مافه‌که‌ی ده‌خوات، نه‌وجا مافه‌که‌ی پێنادات مه‌گه‌ر دوای هه‌ول و تیکۆشان و ته‌قه‌لاکردنیککی زۆرو شکات و سکالا کردن و مه‌حکه‌مه‌ پێ گرتن نه‌بی.

زۆر جار مه‌به‌ستی خاوه‌ن نیش له‌ دواخستنی مافه‌که‌ بێزارکردن و وه‌رزکردنی کرێکاره‌که‌یه، تاوه‌کو واز له‌ مافه‌که‌ی خۆی به‌یئێ و داوای نه‌کاته‌وه، یان مه‌به‌ستی نه‌وه‌بی سود له‌ پارو و ده‌قی کرێکاره‌که‌ وه‌رگری به‌وه‌ی ده‌یخاته نیشه‌وه‌ و هه‌لی ده‌سورپێئێ.

له‌ کاتی‌که‌دا کرێکاره‌ هه‌زاره‌که‌ ژمه‌خواردنی پۆژانه‌ی خۆی ده‌ست ناکه‌وێ و ناشتوانی و هه‌کو خه‌رجی کێشان بۆ ماڵ و مندالی خۆشی بینیریته‌وه‌ که‌ پێویستیانه‌و نه‌م له‌ پێناویاندا دووچاری غه‌ریبی و ده‌ریه‌ده‌ری بووه. جا دۆزه‌خ و ماڵ و وێرانی و سزای سه‌ختی پۆژی قیامه‌ت بۆ نه‌و زالم و سته‌مکارانه‌ی مافی کرێکارو شاگرد و فه‌رمانبه‌ران ده‌خۆن.

«أبوهريرة» له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگیریته‌وه‌ که‌ فه‌رموویه‌تی:

«قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أُعْطِيَ بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ».

واته: «خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمووی: دوژمنی سی کۆمه‌ل له‌ خه‌لکیم له‌ پۆژی قیامه‌تدا و خۆم یه‌خه‌یان ده‌گرم: که‌سی‌ک له‌به‌ر من شتیکی پێ بدری و پاشان ناپاک‌ی بکات له‌و شته‌ی وای پێی دراوه، و هه‌ پیاوی‌ک که‌سی‌کی نازاد بفروشی و پارکه‌ی بخوات، و هه‌ که‌سی‌ک کرێکارێک بگری، ئه‌ویش به‌باشی کاری خۆی بکات، به‌لام کرێکه‌ی خۆی به‌ جوانی پێنده‌!»^(۱).

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤/٤٤٧

دادپەروره نه بوون له نښان منداڼ دا

هه ندي كس به نه نه ست هه ندي له منداڼه كانيان تايهت مهنده كهن به به خشينو هه ديه و شت كړين بويان و نه واني تر پشت گوي ده خپه به پي شمع نهم كار هه رامه و دروست نى يه نه گهر هوكاريكي شمع نه بيت بو نه و تايه ته ندر دنه.

به لام نه گهر هوكاريكي شمع هه بو نه و دروسته، بو غونه پيداويستي - يه كين له منداڼه كاني جي به جي بكات و خه رجي زيادي بكيشي له چاو نه واني تر له بهر نه وې منداڼه كهي نه خو شه يان قه رزاره يان خو ښكاره و يان نيشو كاري ده ست ناكه وي يان خاوه نى منداڼي زوره له و حاله تانه دا تاوان بار نابي، نه گهر نيه تي نه وې هه بي هه ركات منداڼيكي تري هوكاري شمع هه بو بو خه رجي كيشان خه رجي نه وېش بكيشي و ه كو چو بو نه مي ده كيشي . به لگيه كي گشتي نه وېه كه خودا ده فرموي :

﴿اعْدِلُوا هُوَ اقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة: ٨

واته: « دادپه روره بن، چونكه داد په روره نزيكتره له ته ټواو له خواترسان .»

وه به لگي تايه تيش له بهر نهم باسه نه وېه:

«نعمان» ي كوري «شير» باسي ده كات كه باوكي هات بو لاي پيغه مېهر

ﷺ ووتی: نهم به نده يم به هه ديه داوه ته كوره كهم.

پيغه مېهر ﷺ فرموي:

« أَكُلْ وَلَدَكَ تَحَلَّتْ مِثْلَهُ؟ » واته: « نایا به هه موو کورده کانت شهو هه دیه ت داوه؟ ».

ووتی: نه خیر.

پیغه مبهه سَلَامَةُ فهرمووی:

« فَارْجِعْهُ » واته: « لئی بستی نه وه و مهیده ری »^(۱).

له روایه تیکی تر دا هاتوه که پیغه مبهه سَلَامَةُ پیی فهرموو:

« فَأَقْبُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ ». واته: « له خوابتر سنو دادپهروه رین له نیوان منداله کانتاندا ». بویه گه پران دیه وه و شهوی دابووی به کورده که ی لئی سهنده وه^(۲).

وه پیغه مبهه سَلَامَةُ فهرمووی :

« فَلَا تُشْهِدْنِي إِذَا قَاتَيْ لِيَ أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ ». واته: « من مه که نه شاهد چونکه ناجه شاهد له سر زولم و ستم »^(۳).

وه ده توانی کور دوو نه وهنده ی کچی پی بدری ههروه ک میرات چونکه کور نه رکی سه رسانی زیاتره، ته مهش قسه ی نیما می (ته حمده) به ره حمه ت بی^(۴).

ته گهر ته ماشایه ک بکری له زیان و حالی ههندی له خیزانه کان، شهوا زور باوک ده بینری که له خوا ناترسی و پیزی ههندی مندالی داوه به سر شهوانی تر دا له به خشین و هه دیه کردنی و له پوشاک و جلو بهرگ، بویه ههندی له منداله کان سنگیان پر ده بی له ر قوقین بهرام بهر شهوانی ترو دژایه تی و دژمنایه تی له نیوانیاندا سر ده کیشی و ده پوی .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲۱۱/۵

(۲) الفتح ۲۱۱/۵

(۳) صحيح مسلم ۱۲۴۳/۳

(۴) مسائل الإمام أحمد لأبي داود ۲۰۴ وقد حقق الإمام ابن القيم في حاشيته على أبي داود المسألة تحقيقاً

بيناً.

هه‌ندی له باوكان شتى تاييه‌تى داوه به منداڵىكى له‌بهر نه‌وى له‌ديمه‌ن دا له باواني ده‌كات، نه‌وه‌كه‌ى تريان بى به‌ش ده‌كات له‌بهر نه‌وى له خالوانى ده‌كات، يان به‌مندالى يه‌كيك له خيزانه‌كانى ده‌به‌خشى به‌لام به منداالى خيزانه‌كه‌ى ترى نابەخشى .

وه هه‌ندى جار يه‌كيك له منداڵه‌كانى ده‌خاتسه خويندنگه‌و قوتابخانه‌ى تاييه‌ته‌وه‌و نه‌وانى تر ناخات .

هه‌موو نه‌م كارانه‌ش به خراب به‌سهر باوكه‌كه‌دا ده‌شكيتته‌وه‌و كاردانه‌وه‌ى نا قولاى ده‌بى، چونكه زۆر جار نه‌و منداڵانه‌ى بى به‌ش كراون له پاشه‌پوژدا به‌رامهر باوكيان باش نابن.

وه بيغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رامبه‌ر به‌و كه‌سانه‌ى كه فەزلى منداڵيان ده‌ده‌ن به‌سهر نه‌وانى تردا ده‌فه‌رمووى :

« أَلْبَسَ يَسْرُكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سَوَاءٌ ». واته: « ئايا پيشت خوش نى يه كه منداڵه‌كانت چاك بن له‌گه‌لت وه‌كو يك »^(١).

سوال كردن بى نه‌وه‌ى موحتاج وهه‌ژار بى

«سه‌ل»ى كورى «الحنظلية» له بيغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌يگيرتته‌وه‌ كه

فه‌رمويه‌تى:

« مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ » واته: « هه‌ركه‌سى

هه‌يبى و سوال بكات، نه‌وا ناگر بو خوى كۆده‌كاتمه‌وه ».

(١) رواه الإمام أحمد ٢٦٩/٤ وهو في صحيح مسلم رقم ١٦٢٣

وتیان: نهی پیغه مبهرخوا ﷺ نهو برپی که ههیبی و بوی حهرام بی سواڻ بکات چه ندیکه؟

فهرمروی: « قَدْزُرْ مَا يُغْدِيهِ وَيُعْشِيهِ » واته: « به نه ندازهی نهوی خواردنی به یانی و ئیواره ی ههیبی ».

وه ههروه ها « عبدالله » ی کورپی « مسعود » له پیغه مبهروه وه ﷺ ده یگیریتته وه که فهرموویه تی:

« مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُدُوشًا أَوْ كُدُوشًا فِي وَجْهِهِ ».

واته: « هر که سی سواڻ بکات و نه ندازه ی نانی ئیواره و به یانی ههیبی، نهوا له پوژی قیامه تدا به ده م و چاو پوشاوی و شهر مزاریموه دیت »^(۱).

وه هه ندی لهو سواڻ کمرانه له بهرده رگای مزگه وته کان و له ریگای نویژ خوینان ده وه ستن و هاوارده کهن و ده نالینه وه، وه هه ندیکیان درۆ ده کهن به نوسراوی ساختمو ته زویر و چیرۆکی دروست کراو، وه زۆر جار نه ندامانی یه ک خیزان به سه ر مزگه وته کاند ا دابهش ده بن و پاشان یه کده گرنه وه و دابهش ده بنه وه به سه ر مزگه وتی تردا، له حالیکدا ده وله مه نندن و ته نها خوداش ده زانی، به لام کاتییک مردن نه و کاته میراته که ی ده ریده خات چه نده ده وله مه ندبووه .

به لام جگه له م جوړه که سانه خه لکی هه ژارو فه قیری حه قیقی هه یه که نه گه ر که سی شاره زای نه بی و نه یانناسی له بهر نه فس به رزیان و ده زانری ده وله مه نندن بویه ناناسریت تا خیریان بو بنری .

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۳۸۸ انظر صحيح الجامع ۶۲۵۵

قه‌رزکردن به مه‌ستی نه‌دانه‌وه‌ی

حەق و مافی بێنده‌کان لای خوای په‌روه‌ردگار زۆر گه‌وره‌وگرانه، زۆر جار به ته‌وبه‌کردن حەق و مافی خودای له‌سه‌ر نینسان لاده‌چیت و تاوانه‌که‌ی له‌ نه‌ستۆ ده‌رده‌چی، به‌لام حەق و مافی خه‌لکی هیچ پێگه‌ چاره‌یه‌ك و ده‌روازه‌یه‌ك نی یه‌ بۆ رزگاربوون لسی ته‌نها گیرانه‌وه‌ی حەق و مافه‌که‌ی نه‌بی، بۆیه‌ پێویسته که‌مه‌تر خه‌می نه‌کری له‌ دانه‌وه‌ی مافی خه‌لکی پیش نه‌وه‌ی رۆژیک بێته‌پیش که‌ به‌دینار و دره‌م نادریته‌وه‌و چاره‌سه‌ری ناکری، به‌لکو به‌ چاکه‌و خراپه‌ حەق و ماف ده‌دریته‌وه‌ .

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ﴾ النساء: ٥٨

واته: « خودا فه‌رمانی پێتان کردوه که‌ هه‌موو ته‌مانه‌ت و سپارده‌یه‌ك بده‌نه‌وه‌ ده‌ستی خاوه‌نه‌کانیان ».

جا یه‌ کێك له‌و کارانه‌ی له‌ ناو کۆمه‌لگادا به‌ ئاسان زانینی قه‌رزکردنه، وه‌ هه‌ندی که‌س قه‌رز ناکه‌ن له‌ به‌ر پێویستی و محتاجی، به‌لکو خۆیان قه‌رزاریار ده‌که‌ن بۆ شتی ساده، چونکه‌ هه‌زی به‌گه‌وره‌ کردن و فراوان کردنی ماله‌و هه‌زی به‌ مرنافه‌سه‌کردنی خه‌لکانی تره‌ له‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی سه‌یاره‌و خانوو مالو، خۆی قه‌رزاریار ده‌کات بۆ که‌ره‌سته‌ له‌ناوچوه‌وه‌کانی دونه‌یاو خۆشی یه‌ براوه‌کانی ته‌م ژیانه، وه‌ زۆر که‌س ده‌که‌ویته‌ ناو کپین و فروشتنی قیسته‌وه‌ که‌ زۆریک له‌و کپین و فروشتنه‌ی خالی نی یه‌ له‌حه‌رام و شوبه‌هی تێدايه‌.

که م ترخه می کردن له دانه‌وی قهرزو گوی پی نه‌دانی سرده‌کیشی بۆ دواخستنی دانه‌وی و دهستی به‌دهستی پی کردنی خاوه‌ن قهرز یان پهل ده‌کیشی بۆ فموتاندن و له‌ناوبردنی مالی خه‌لکی و له‌کیس دانی.

وه پیغه‌مبه‌رع‌علیه‌و ووریایی داوه له پاشه پۆژی نهم کاره و ده‌فهرمووی:

« مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ ».

واته: « هه‌رکسی قهرز بکات له خه‌لکی و نیستی دانه‌وی هه‌بی، ئه‌وا خودا بۆی ده‌داته‌وه‌و کاری بۆ ئاسان ده‌کات، وه هه‌رکس قهرز بکات و مه‌به‌ستی خواردنی بی و نه‌یداته‌وه، ئه‌وا خوای په‌روه‌ردگار ماله‌کی له‌ناو ده‌بات »^(۱).

خه‌لکی زۆر که م ترخه‌من ده‌ریاره‌ی قهرزکردن و دانه‌وی و به‌شتیکی ساده‌و ساکاری داده‌نین و گوی ی پی نه‌ادن، به‌لام له‌لای خوای گه‌وره‌ کاریکی زۆر قورس و گرانه، ته‌نانه‌ت شه‌هید له‌گه‌ل نه‌و تابه‌مه‌ندیه‌ گه‌وره‌یه‌و نه‌و پادا‌شته زۆر فراوان و پله‌و پایه‌ به‌رزیه‌ی که‌پیی دراوه، به‌لام پزگاری نابۆ له‌و قهرزه‌ی وا له‌ گه‌ردنیه‌تی.

به‌لکه بۆ نه‌مه‌ش پیغه‌مبه‌رع‌علیه‌و ده‌فهرمووی :

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُخِي ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أُخِي ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ».

واته: «سویندبی به‌و خودایه‌ی که گیانی منی به‌ده‌سته‌ ته‌گه‌ر پیاویک له‌پیناوی خودا شه‌هیدبی، پاشان زیندو بکریته‌وه پاشان شه‌هید بی، پاشان

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۵/ ۵۴.

زیندو بکریتموهو پاشان شهید بی، قمرزی لسه‌ری، شهوا ناچیتته بهه‌شتهوه
ههتا قمرزه‌که‌ی بو نهدریتموه»^(۱).

نایا نهو که‌سانه‌ی گوی به‌قهرز کردن و قهرز دانسه‌وه ناده‌ن دوا‌ی بیستنی
نهمه‌ش ده‌ست به‌ردار نابن و به‌خویاندا ناچنه‌وه و په‌شیمان نابنه‌وه و
ناگه‌پنه‌وه!!

خواردنی حه‌رام

نهو که‌سه‌ی له‌ خوانه‌ترسی گوی نادات له‌ کوتوه پاره په‌یدا ده‌کات و له‌چی دا
خهرجی ده‌کات، به‌لکو خهم و مه‌راقی ته‌نها زیاد کردن و کو‌کردنه‌وه‌ی مال و
پاره و سامانه، نه‌گهر له‌ پینگه‌ی حه‌رامیشه‌وه بیت، وه‌کو دزی کردن و به‌رتیل
خواردن و داگیر کردن و ساخته‌کاری و کرپن و فروشتنی حه‌رام وه‌کو فالگرتنه‌وه و
داوین پیسی و گۆزانی ووتن. یان ده‌ست دریژی کردن بۆسه‌ر (بیت مال) ی
موسلمانان و مولکه‌ گشتیه‌کان، یان وه‌رگرتی مالی که‌سیکی تر به‌ پینگه‌ی
ئیحراجکردنی یان به‌سوال کردن به‌ بی نه‌وه‌ی پیوستی بی.

ئینجا نهو مال له‌ حه‌رامه‌ی که‌ کۆی کردۆته‌وه لیی ده‌خوات و پۆشاک و
جل و به‌رگی لی ده‌کری و له‌به‌ری کات و ماشین و ئۆتۆمبیلی پی په‌یداده‌کات و
خانوه‌ پی دروست ده‌کات و خانوی پی ده‌دات به‌کری و له‌و جهرامه‌ ده‌رخواردی
ورگی ده‌دات .

له‌ کاتیکدا پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی :

(۱) رواه النسائي انظر المحقق ۳۱۴/۷ وهو في صحيح الجامع ۳۵۹۴

« وَمَنْ كَبَتْ لِحُمُّهُ مِنْ سُحْتٍ فَالْتَارُ أُولَئِكَ بِهِ » واته: « همرکسیک گۆشتی جەستەمی بەحەرام پەرورەدە بووبی، ئەوا ناگری دۆزەخ لە پێشترە بۆی»^(۱).

وێ ئەو کەسانە لە پۆژی دوایدا پرسبیری لێ دەکری سەبارەت بە مالهەکی لە کوێرە پەیدای کردو دەستی خست، وە لەچیدا سەرفی کردو خەرجی کرد، نا لە ویدا بەهیلەک دەچیت و زەرەرمەند دەبی.

بۆیە پێویستە لەسەر ئەو کەسە مالتی حەرامی لایە پەلە بکات لە خۆدەرباز کردن و خۆی پزگەر بکات لە حەرام، جا ئەگەر حەق و مافی خەڵک بوو، ئەوا با پەلە بکات لە گیرانەوهی مالهەکی بۆ خاوەنەکی و لەگەڵ ئەوەشدا داوای گەردن نازادی لێ بکات، پێش ئەوهی پۆژی بیتە پێش کە دینار و درەهم هیچ دەورو سودێکی نی یەو مافەکانی پی نادریتەوه، بەلکو بە چاک و خراپە مامەڵە لەگەڵ خەڵکیدا دەکری و مافەکانی پی دەدریتەوه.

خواردنەوهی مە ی ئەگەر دلۆپیکیش بیت

خوای بەرزو بی هاوتا دەفەرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ المائدة: ٩٠

واته: «ئەمى ئەوانەمى و باوەڕتان هێناوه، دلنایان کە ئەرەق و قومار و ئەو بەردانەمى کە کراون بەبەت و ئەو پارچە دارانەمى کە بەکار دەهێنرێن بۆ دیاری کردنى بەش و چارەنوس، پیسن و لەکرداری شەیتان، کەواتە دور بەکۆنەوه لیان و خۆتانى لێ بپاریزن تا بەلکو پزگەر و سەرفراز بن».

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۱۳۶/۱۹ وهو في صحيح الجامع ۴۴۹۵

جا فرمان کردن به خواراستن و خو دوورگرتن لهو شتانه به هیژترین به لگهیه
لهسر حرامبوونیان و تونترین نیشانهیه بو سملاندنی خراپی و پیسیلن.

وه ههروه ها عه رهق و مهی له گهل «أَنْصَاب» دا باسکراوه که بریتی به له
په رستراو بستی کافره کان، جا لیتره دا بهیه که وه جووتکراون و لهسر یهک ناست
بریاریان لهسر دراوه، بویه به لگه و پاساو بیانویهک به ده دست هیچ که سیکه وه
ناهیلی که بیهوی مهی به حه رام نه زانی، به بیانوی نهوی بلی خوا نه یه رموه
حرامه به لگو و وتویه تی خوتانی لی بیارین.

وه له فرمانیشته کانی پیغه مبه ریشه وه ﷺ هه ره شهی توندو به نیش هاتوه
ده رباره ی که سیک که مهی بخواتمه.

«جابر» ی کوری «عبدالله» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتوه که
فرموویه تی:

«إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ
الْخَبَالِ».

واته: «به دلتیایمه خوی (به رزوپه ژز) پهیمانی کردوه که هه رکسی مهی
بخواتمه ثهوا «طِينَةُ الْخَبَالِ» ی ده رخوارد ده دا له رۆژی دوا ییدا.»

وتیان نهی پیغه مبه ر خوا ﷺ «طِينَةُ الْخَبَالِ» چی به؟

فرمووی: «عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عَصَاةُ أَهْلِ النَّارِ». واته: «عه رهق و کیم
و زو خوی دۆزه خمیه کانه»^(۱).

«عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتوه که
فرموویه تی:

«مُذْمَنُ الْخَمْرِ إِنْ مَاتَ لَقِيَ اللَّهَ كَعَابِدٍ وَتَن».

(۱) برواه مسلم ۱۵۸۷/۳.

واته: «نمو کسی که راهاتوو لهسمر عمره ق خواردنموه، نه گمر بمری و تموبی لی نه کات، نمو لمری قیامتدا ده گاتموه به خوا وه کو بت پمرستیک»^(۱).

وه لسم سمرده مبی نیمه دا چندها جورو بابتهی عمره ق و مادهی بی هوشکمره کان بلایوتوهو چندها چشنو جوریان لی پیدابووه، جورها ناوی عمره بی و بیانی لی نراوه، پیی ده لئین بیره و، یسکی و کحول و عمره ق و فبورکا و شهمیانیا و چندهای تر.

وه نمو جورو چشنه عمره قهی که پیغمبر ﷺ باسی کردوو و خبری داوه دهریاری دهرکوتوو و ده بیبری، که ده فمرمووی:

«لِشْرِبِنَ نَاسٍ مِّنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ يُسْمُوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا».

واته: «خهلکانی له نومته کم مبی ده خونموه ناوه کی ده گورپ و ناویکی تری لی ده نین»^(۲).

بوییه له جیاتی نه وی پیی بلین «خمر - عرق» پیی نه نین: «مشروباتی روحی» نه مش بز خله تاندن و فریودانی خهلکی یه.

جابزییه شهریه تی پیروزی نیسلام ریساو یاسایه کی گهری داناوه که بهوییه و نه مبابه تی پی بنه برده کات و ریکخستن و وردبینیه کی توندو توئی وهان داناوه که بهوییه و نه برده و سهرچاوهی فیتنه ی عمره قی پی ریشه کیش ده کات، نویش نه وییه که پیغمبر ﷺ باسی کردوو و ده فمرمووی:

«كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». واته: «هموو سهرخوشکمریکش خمر، وه هموو سهرخوشکمریکش حرامه»^(۳).

(۱) رواه الطبرانی ۴۰/۱۲ وهر فی صحیح الجامع ۶۰۲۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۴۲/۵ وهر فی صحیح الجامع ۵۴۵۳

(۳) زواه مسلم ۱۵۸۷/۳

کهواته هدرشتیک عهقل لابمیری و سهرخوشکهر بی، نهوا حهرامه، نیت
جیاوازی نی به کهم بی یان زور، ههروهک پیغه مبهه صلی الله علیه و آله ده فهرموئی:
« مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ ». واته: « هدرشتیک زوره کهمی
سهرخوشکهر بی نهوا کهمه کهمی حهرامه »^(۱).

ههرچه نده ناوه کانیاں جوړاو جوړو جیاوازی، ناو نراوه که ههر یه که شته که
خهمر^ه، حوکه کهش ههره مان حوکه که « حهرامه ».

له کو تایدا نه مهش ناموزگاریه که له پیغه مبهه وه صلی الله علیه و آله بۆ عهره ق خوره کان
که ده فهرموئی:

« مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَإِنْ مَاتَ دَخَلَ
النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ
صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ
لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْعَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا يَا
رَسُولَ اللَّهِ وَمَا رَدْعَةُ الْخَبَالِ قَالَ غُصَاةُ أَهْلِ النَّارِ ».

واته: « ههر کهستیک عهره ق بغواته وه سهرخوش بی، نهوا نویژی چل به یانی
لی و نه ناگیی (واته چل روژ)، جا نه گهر بمری نهوا ده چیتته دوزه خهوه، خوته گهر
توبه بکات و پدشیمان بیته وه، نهوا خودا توبه کهمی لیسه ورده گری. به لām
نه گهر گهرایهوه سهری و عهره قی خواره وه و سهرخوش بو، نهوا نویژی چل
روژی لی و نه ناگیی، خو نه گهر پیسه بمری ده چیتته دوزه خهوه، وه نه گهر توبه
بکات، نهوا خودا توبه کهمی لی و ورده گری، به لām نه گهر گهرایهوه سهری و
عهره قی خواره وه و سهرخوش بو، نهوا نویژی چل روژی لی و نه ناگیی، نه گهر

(۱) رواه أبو داود رقم ۳۶۸۱ وهو في صحيح أبي داود رقم ۳۱۲۸

پیتوی بمری ده چیتته دۆزه خ . خو نه گمر تبوبه بکات خودا تبوبه کمی لی وهرده گری . به لام نه گمر گمرايموه سهری تهاو بهراستی حقیکه له لای خوی گموره له پۆزی قیامهتدا ژه هراوی « طینةُ الْخَبَالِ » یان دهرخوارد بدات. وتیان نهی پیغمبهری خوا « طینةُ الْخَبَالِ » چی یه ؟ فهرمووی: کیم و زووخواوی دۆزه خیه کانه»^(۱).

به کارهینانی قاپی ئالتون وزیو و خواردن و خواردنهوه تیايدا

قاپ و حاجهتی ئالتون و زیوی یان زاخکراو به ئالتون و زیوو، وای لیها توه نزیکه جیگهی قاپ و حاجهتی مال بگریتهوه له م پۆزگاره دا، به تایبته له ماله دهوله مهنه کان و هندی له میوانگه و نوتیله کانیش دا، ته نانهت وای لی ها توه نهم قاپ و حاجهته ئالتونیانه بۆته جوریک لهو دیاری و هه دیه گرانبه هایانهی که خه لکی دهیبه خشن به یه کتر له کاتی بۆنه و ناههنگه کاند ا .

هه مروه نه مانه لهو کار و کردارانن که شه ریه تی نیسلام حه رامی کردووه، هه ره شهی توندو به نیشیش له پیغه مبه ره وه ﷺ ها توه دهرباره ی به کارهینانی نهم قاپه ئالتونیانه.

«أم سلمة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگریته وه که فهرموویه تی: «أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ إِمَّا يُجْرَجَرُ فِي بَطْنِهِ نَارًا جَهَنَّمَ». واته: «ئوکه سهی له قاپی ئالتون یان زیوو ده خوات و

(۱) رواه ابن ماجة رقم ۳۳۷۷ وهو في صحيح الجامع ۶۳۱۳

دهخواتمه، نهوه ئباگری دۆزهخ دهرخواردی وورگی دهدری له روژی قیامتدا «(۱).

نهم بریارو حوکهش گشتگیره ههموو قاپو حاجهتیک دهگریتهوه ههموو کهرسهیهکی خواردن دهگریتهوه، وهکو قاپو چنگالو کهوچک و چهقزو، نهوه دهفرانهی که خواردنی تیدا دهدری بهمیوان یان له بهخشینی شیرینی دا بهکاردی لهکاتی بۆنهکاندا .

وه هندی کهس نهوه دهکهنه بههانهو دهلین : نیمه بهکاریان ناهیتین بهلام لهسر رهفهو لهناو شوشه دا دایان دهیتین بۆ جوانی نهمهش ههر دروست نی یهو نابی بکری، بۆ نهوهی ههموو دهرگایهک دا بخری و ههموو رینگهیهک بگیری که هۆو بیانوو بههانهن بۆ بهکارهینانیان «(۲).

شایهتی دانی درۆ

خوای کار لهجی دهفرمووی :

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ (۳۰) الحج:

۳۰.

واته: «خۆتان بپارێزن له پیسی بتهکان که هاوبهش دانانه بۆ خوا به تهنها بین به بندهی خوداو پهرستن و عیبادت تهنها بۆئهو بکهن، لهوکسانه مهن کههاوبهش وهاوهلیان بۆخوا داناوه دهپهرستن، وه خۆشتان به دووربگرن له

(۱) رواه مسلم ۱۶۳۴/۳

(۲) من إغادات الشيخ عبد العزيز بن باز مشافهة

ووتی درۆ شایهتی دانی ناپه‌واو، له‌و کسانه‌یه‌یه‌ی که شایهتی درۆ ناپه‌وا ده‌ده‌ن».

«عَبْدُ الرَّحْمَنِ» ی کوری «أَبِي بَكْرَةَ» له‌ له‌باوکی یه‌وه ده‌گیریتسه‌وه که پیغه‌مبه‌ره‌وه عَلَيْهِ السَّلَام فرمویه‌تی:

« أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلَاثًا » واته: « ئایا ئاگادارتان بکهمه‌وه له‌گموره‌ترینی گونا‌هه‌کان؟ » سێ جار ئهمه‌ی دووباره‌ کرده‌وه.

وتیان به‌ئێ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری عَلَيْهِ السَّلَام.

پیغه‌مبه‌ری عَلَيْهِ السَّلَام فرموی: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ » واته:

« ها‌به‌ش بۆ خوادانان و، نازاردانی دایک و باوک ».

له‌م کاته‌دا پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام شانی دا‌دابوو که قسه‌ی ده‌کرد، به‌لام له‌ سێیم جاردا هه‌ستایه‌وه دانیشه‌ت و فرموی:

« أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » واته: « وریابن شایهتی دانی درۆ و قسه‌ی درۆش بیه‌کی‌که له‌ تاوانه‌گموره‌کان ». به‌رده‌وام ئهمه‌ی دووباره‌ ده‌کرده‌وه تا پێخۆزگه‌مان خواست وازی به‌ینایه‌ و ئه‌وه‌نده‌ خۆی ماندوو نه‌کردایه ^(۱)

له‌ دووباره‌ کردنه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام و زۆر ووتنه‌وه‌ی لێ‌ده‌دا بۆ ئه‌وه‌یه‌ که خه‌لکی ووریا کاته‌وه له‌ شایه‌تیدانی درۆ سێی لێ‌بکه‌نمه‌وه، چونکه‌ خه‌لکی که‌مه‌تر خه‌من و گوی به‌ شایه‌تی دانی درۆ نه‌ده‌ن و هۆکارو پالنه‌ریش زۆرن بۆ ئه‌وه‌ی شایه‌تی درۆ به‌ده‌ن، وه‌کو دوژمنایه‌تی و هه‌سودی و رق و قینه‌ به‌رامبه‌ر به‌ یه‌کتر، وه‌ له‌ به‌رنه‌وه‌ی چه‌نده‌ها به‌لا‌و نه‌گه‌سته‌ی زۆری لێ‌ ده‌که‌وی‌تسه‌وه، چه‌نده‌ها حه‌ق و ماف به‌هۆی شایه‌تی دانی درۆ‌وه و ون بو‌وه‌و فه‌وتاه‌وه، ره‌ چه‌نده‌ها که‌سی بێ‌تاوان به‌ هۆی شایه‌تی دانی درۆ‌وه تاوان بار‌کراوه‌، یان به‌هۆی شایه‌تی دانی

(۱) رواه البخاري انظر المفتح ۲۶۱/۵

درؤ خه لکی چهنده ها شتی دهست که وتوو که شیایو نی یه ، یان نه سه بو
 ره چه له کیك دراوه به که سیك که نه سه بو ره چه له کی خوئی نی یه به هوئی
 شایه تی دانی درؤوه .

وه نهو که مته رخه میانهی که له ناو خه لکدا ده بینری دربارهی شایه تی دانی
 درؤو گوئی پیناده نو به ناسانو که م بایه خ ته ماشای ده که ن نهو یه که هندی
 که س له مه که مه و دادگا کاند دهی که نو نه م بهو ده لی تو شایه تیه ک بو من
 بده منیش شایه تیه ک بو تو ده ده م، بویه شایه تی بو ده دات دربارهی کارو بارو
 نیشیک، وه کو شایه تی دان دربارهی مولکیه تی زهویه ک یان خانویه ک یان
 پاکانه ی بو ده کات له کاتی کدا له پیشتر نه یی نیوه و نه یناسیوه ته نها له ده رگای
 مه که مه دا نه بی یان له پاره کانی ناو دادگا نه بی، که له راستیدا شایه تی دان
 پیویستی به زانیاری هیه ده ربارهی راستی شته کانو حالو بالیان به لام نه م
 کویره شایه تی ده دات.

جا بویه نه م شایه تی دانه درؤیه و ناره وایه، هر بویه پیویسته شایه تی دان
 به م شیویه بی که له قورنانه هاتوه : ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا﴾
 یوسف: ۸۱

واته: « شایه تیمان نه داوه ته نها بهو نه بی که زانیومانه و عیلمان پی ی
 هدیه .»

خودا ده فرموی:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ (٦) لقمان: ٦

واته: «ههندی له خه لکی ههیه که قسوباسی بی سود ده کړی، جا به هوۍ کړینی نو قسبو وته بی بایه خانموه خوۍ و خه لکی چواشه ده کات و گومرا ده کات، به بی نهوۍ عیلم و زانستیکۍ هبی، وه شوین کهوتنی دینی خوداو نایه ته کانی قورنانش ده کاته جیگای گالتو لاقرتی، نهوانی نو کارانه ده کهن سزایه کیان بوۍه ههیه که سوکو ریسوایان ده کات و نابرویان ده بات».

«عبدالله»ی کورۍ «مسعود» خوی لی رازی بی، له تفسیری نه نایه ته دا ده فرموی: سویند بی به خودا مده بسته له ﴿لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾ قسوباس ووتی بی سود: بریتییه له گورانی (١).

«ابو عامر» و «ابو مالک الأشعري» له پیغه مبهروه عبدالله ده یگیریتوه که فرمویه تی:

«لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ».

واته: «به دنیایموه له ناو نوممه ته که مندا که سانیک پهیدا ده بن وراست ده بنموه زیناو حریرو عاره قو موسیقا حه لال ده کهن» (٢).

«أنس» له پیغه مبهروه عبدالله ده یگیریتوه که فرمویه تی:

(١) تفسیر ابن کثیر ٣٣٣/٦

(٢) رواه البخاري انظر الفتح ١٠/

« ليكون في هذه الأمة خسف وقذف ومسح وذلك إذا شربوا الخمر واتخذوا القينات وضربوا بالمعازف ».

واته: « له نساو ئهم ئوممهتدا پۆچوون به ناخی زهویداو بارینی بهردو گۆپینی شیوهی مرۆف بۆ دیمهنی ئازهل و مهیمون پوو دهات، ئهویش کاتیک پردهات که ئهمانه پهیدابوو: خواردنهوی عهراق و ئافرهتی گۆرانی بیژو لیدانی موسیقاو زورنا »^(۱).

وه پیغمبهر ﷺ نهی کردوو له تهپل و به کار هینانی قهدهغه کردوو، وه دهربارهی « زورنا و نهی » دهفرمووی خراپترین و پیسترتین دهنگه .

وه زانایانی پیشوو وه کو «الإمام أحمد» بهرحهت بی نالهتی موسیقایان به حرام داناهو و پیداکیریان کردوو له سهر به حرام دانسانی نامیره کانی موسیقاو زورنا ژهنین و گۆرانی ووتن وه کو «عودو که مانچه و ره بابه و شه بابه و تهپل و نهی » .

وه شتیکی حاشا هه لئه گره و گومانی تیدا نی یه که هه موو نامیره موسیقیه نوییه کانی ئهم سهرده مهش ده چیه ژیر ئهو «حدیث» هی پیغمبهره وه ﷺ که نه هی له موسیقا کردوو و قهدهغه ی کردوو. غونهی ئهمانهش وه کو « که مانچه و قانون و نه و رج و پیانو و گیتار و هاوشیه کانیان » ته نانهت ئهم نامیره موسیقیا نهی سهرده م کاریگهریان زلر زیاتره له رووی هاتنه جۆش و خرۆش و سهرگه رم کردن و مهست کردنی خه لکی له چاو ئهو نامیره کۆنانهی که حه رام کراون له «حدیث» هه کاند.

(۱) انظر السلسلة الصحيحة ۲۲۰۳ وعزاه إلى ابن أبي الدنيا في ذم الملاهي والحديث رواه الترمذي رقم

وہ سەرخۆش بوون و مەست بوون بەھۆی مۆسیقاوہ زۆر ناقولآترو مەترسی دارتە لە سەرخۆش بوون بە عەرەق و بێرە، ھەرۆک زانایانی وەکو «ابن قیم» ھگە لەویش وایان وتوہ.

وہ بەدئنیایییەوہ مۆسیقا تاوانەکە ی گەرەترو قەبەتر دەبێ نەگەر گۆرانی و دەنگی لە گەلدا بێ وەکو دەنگی نافرەتی گۆرانی بێژو سەماکەر، بۆیە زیاتر ھەرامەکە خەست دەبێتەوہ.

وہ بەلای لەوہ گەرەترو بۆگەنتر ئەوہیە کە ووشە ی گۆرانیە کە بریتی بێ لەدەلداری و خوشەویستی و شەیدایی و پیاھەلەدان بە جوانی نافرەتدا. نا لەبەر ئەمەییە کە زانایان فرموویانە گۆران پێخۆشکەری زینا و داوین پیسی یە. وە تۆوی دوورپووی لە دڵدا دەپوینێ.

بەشیۆہیەکی گشتی بابەتەکانی گۆرانی و مۆسیقا بونەتە گەرەتترین و ترسناکترین ھۆکاری داوین پیسی و خیانەتکاری و گلاوکاری لەم سەردەمەدا.

وہ ئەوہی کە نەگبەتیەکە ی زیاترو زلتکردووە ئەوہیە کە مۆسیقا پەلی کێشاوہ بۆ ناو زۆرشت وەکو کاتژمێرو زەنگ و یاری منداڵ و کۆمپیوتەر، ھەندێ نامێری تەلەفۆن.

وامی لێھاتووە کە دورکەوتنەوہ و خۆلادان و کەنارگیری لیان پێویستی بە ئیرادە و خواستیکی بەردەوام و نەجولۆ ھەیە. وە خوداش یارمەتی دەرە بۆ ھەرکەسێ کە بیھوێ و نیازی خۆپاراستنی ھەبێ.

غەیبەت کردن

میوه و خواردنی زۆریه‌ی کۆپو دانیشتگاگان بریتی یه له غەیبەت کردنی موسلمانان و گەزینی ناموسیان، به خراب باسکردنیان و دەمرادان له عەیب و عاریان بۆته بنیشتە خۆشە‌ی سەر زمانیان.

جا غەیبەت کردن کار و پیشەیه‌که که خودا قەدەغە‌ی کردوو و له موسلمانانی حەرام‌کردوو، وه له به‌رچاوی بە‌نده‌کانی قیژە‌ون و ناشرینی کردوو به ناساقولاً ناساندویه‌تی وای کردوو بە‌نده‌کانی لیبی بترسن و خۆیان لیپاریژن و له دەستی راکەن و، غەیبەتی چواندوو به دیمەنیکی زۆر بی‌زاراو قیژە‌ون و، وینە‌یه‌کی زۆر بۆگەن و پەزاگرانی بۆ هی‌ناو‌ه‌تە‌وه که دە‌رون و ناخی مرؤف قیژی لی دە‌کاتە‌وه و لیبی پادە‌کات، هی‌نانە‌وه نەم دیمەنش بۆ‌غەیبەت کردن بۆ ئە‌وه‌یه موسلمان تی‌بگات که غەیبەت کردن چە‌ندی پیشە و کاریکی خراب و پیسە.

ئە‌ویش ئە‌وه‌یه که دە‌فەر‌مووی:

﴿وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ﴾
وَأَنْقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ الحجرات: ١٢

واتە: « له پاشملە ناوی یه‌کتر به خرابه مە‌به‌ن و غەیبەتی یه‌کتر مە‌کە‌ن، ئایا کە‌ستان پی‌ی خۆشە گوشتی برای خۆی به مردوری بخوات، چونکه غەیبەت کردن وه‌کو خواردنی گوشتە‌که‌یه‌تی به مردوری، ناشکرایه که ئە‌وه‌تان زۆر پی ناخۆشە قیژی لی دە‌کە‌نە‌وه و ه‌زی پی نا‌کە‌ن، جا مادام وایه ئا‌وه‌هاش رقتان له غەیبەت کردن بی و سلی لی بکە‌نە‌وه و لە‌وتنی راکە‌ن».

وه پيښه مېر عليه السلام ماناو واتاي غه بيه تي بو روون كړوښه ته وه كه
ده فرموي :

« أَتَذَرُونَ مَا الْغَيْبَةُ » واته: « نايا ده زان غه بيه ت چي يو كامه يه؟ ».

وتيان: خواو پيښه مېر ده كي شاره زاترن.

فرموي:

« ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْفُرُهُ ». واته: « غه بيه ت نمويه به شيويه ك باسي

براكه ت بكه كي كه خوي پي ناخوش بي و حمزي پي نه كات ».

وترا: نه ي پيښه مېر عليه السلام نه گمر نه و شته ي كه وتم له براكه مدا هه بوو

هه رده بي به غه بيه ت ؟

فرموي:

« إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهْتَسَهُ ». واته: «

نه گمر نموي تو باسي ده كه يت تيايدا هبي نموا غه بيه ت كړدوه، خو نه گمر

تيايدا نه بوو، نموا بو هتانت بو كړدوه »^(۱).

كه و ابو غه بيه ت بريتيه له باس كړدنې موسلماننك به شيويه ك كه خوي

پي ناخوش بي، نيتر جياوازي ني يه نه و شته ي كه باسي ليتوه ده كړي ده رباره ي

دينداري بي يان له شو لاره كه ي .. يان ده رباره ي دونياو نه فسي بي يان

ده رباره ي ره وشتو نه خلاقو ديمه نه كه ي بي .

وه غه بيه ت كړدن جوړو شيوازي زوره له وانه باسي عه يبو عارو

ناته و او يه كاني بكري يان دم له هه لسو كه وتو ره فتاري بكوتري، به شيويه ك

گاڼه جاري و قه شهري پي بكري.

(۱) رواه مسلم ۴/۲۰۰۱

خه لکی زور به ساده و نساکار ده رواننه غه بیه تکردن گویتی پی ناده نو به که می ده گرن، له گهل نه وه شدا تاوانیکی زور خراپ و نابه جی ره زاگرانه له لای خودا .

به لگهش له سهر نه مه نه وهیه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمووی:

«الرَّبُّ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبًا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرَّبِّا عَرَضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واته: «رپبا هفتاو دوو به شه کمترینان له تاوان دا وه کو نه وهیه پیاوینک بچیته لای دایکی خوئی، وه پیستین رپبا نه وهیه که پیاو باسی ناموسی براکمی خوئی بکات و غه بیته بکات»^(۱).

وه هدرکه سیاک نامادهی نهو کۆرانه بوو، وه لهو مه جلیسانه دا دانیشت، پیویسته له سهری رپگری له خراپه بکات و بهرگری له برا غه بیه تکراره کهی بکات.

وه پیغه مبه صلی الله علیه و آله هانی داوین بو نه وهی بهرگری بکهین له هدر موسلمانیک که غه بیته بکری و به ناحق گوشتی بخوری .
که :- ده فهرمووی :

«مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «هدرکه سیاک بهرگری بکات له ناموسی برایه کی خوئی و غه بیته لی دور بختمه، نهوا خوای گموره دم و چاوی ده پاریزی له ناگری دۆزهخ له پوژی دوا بیدا»^(۲).

(۱) السلسلة الصحيحة ۱۸۷۱

(۲) رواه أحمد ۴۵۰/۶ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳۸

بهردهوام قسه هینان و قسه بردن له ناو خه لکیدا بۆ دروست کردنی ناژاوه و تیکدانی نیوانیان گه وره ترین هۆکاره بۆ پچراندنی په یوه ندی نیوانیان و هه لگیرساندنی ناگری رۆ و قین و دژایه تی له نیوان خه لکیدا .

وه خوای په روه ردگاریش سه رزه نشتی نه و که سه ی کردوه که بهم کاره هه لده سیت و نه م نیشه ی کردوه به پیشه ی خۆی ده فرموی:

﴿وَلَا تُطْعَ كُلَّ حَلَاٍ مَّهٍ ۝ ۱۰ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمٍ ۝﴾ القلم: ۱۰ -

۱۱

واته: « هه رگیز گوێرپایه لی که سیك نه که ی که زۆر سویند خۆره و درۆزنه و پلان گیر و تیکده ی نیوان خه لکی یه به قسه هینان و قسه بردن ». «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ».

واته: « مروژی دوو زمانی کار و جاسوس ناچیت به هه شتهوه »^(۱).

«عبدالله»ی کوری «عباس» ده فرموی: پیغه مبه ر ﷺ به لای باخیک له باخه کانی مه دینه دا تیپه ری، گوئی له دهنگی دوو کهس بوو له ناو قه بره کانیان سزا ده دران.

پیغه مبه ریش ﷺ فرموی :

«إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَرُ مِنْ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالْثَمِيمَةِ».

(۱) (رواد البحاري انظر الفتح ۴۷۲/۱۰ وفي النهاية لابن الأثير ۴/ ۱۱ : وقبل القتات الذي يسمع على القوم وهم لا يعلمون ثم ينم .

واته: « ئەم دوانه سزا دەدرێن، وه لەسەر تاوانێك سزا دەدرێن خۆیان به گهروهیان نهزانوووه و گویان پێی نهداوه، به ئام لهراستیدا تاوانیکی گهروهیه، یهکیکیان خۆی لهمایز پاك نهده کردهوه، ئهویتریان دوو زمانی ده کرد»^(۱).

وه له دیمه نه ناشرین و خراپه کانی ئەم کرداره فریودان و خهله تاندنی میترده له خێزانه کهی یان به پێچهوانه وه، که ههول ده دریت بۆ تیکدانی په یوهندی نیوانیان به هۆی قسه هێنان و قسه بردن.

وه ههروه ها نه وهی که ههندی فرمانبهران پێی هه لده سن به گواستنه وهی قسه ی هه ندیکیان بۆ به ریوه به رو به رپرسی فرمانگه کهو نیشه که، نه مه ش جوړیکه له دوو زمانی کردن و غه یبه ت کردن که ده بیته مایه ی زه ره رو زیان گه یانیدن به قسه که ره که. ئا نه مانه هه موو حه رامو یه کی که له قه ده غه کراوه کان .

چونه مالی خه لکه وه به یی مؤلته وه رگرتن

خوا ی په ره ردگار ده فهرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (النور: ۲۷)

واته: « ئەمێ کسانێ و باوه رتان هێناوه جگه له ماله کانی خۆتان مه چنه هه یچ ماییکه وه هه تاوه کو مؤلته وهرده گرن و سه لام ده کن له خاوه ن ماله که».

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۱۷/۱.

وه پيغه مېرېش ﷺ له پوون كړنډه وهی هوكاری مؤلته خواستن دا
ده فهرموئ:

«إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ».

واته: « مؤلته وەرگرتن و پوخته ست خواستن له پیناوی پاراستنی
چاودایه، بۆته وهی عهیب و عاری خاوه مال نمینرئ »^(۱).

له م پړژگارده دا به هوی نه وهی مال له کان له یه که وه نزیکن و خانو ده کان پیکه وه
نوساون و ده رگا و بانه کان بهرام بهر به یه کن، مال ه اوسیکان زیاترو زورتر
له یه که وه ده رده که ون، زور که س چاوی خوی ناپاریزی له مال ه دراوسیکه ی، وه
هندي جار هندي له وانه ی خانو ده کانیان به رزه به نه نقه ست له په نجه ره و
سه ریانه کانه وه ده روانه مال ه دراوسیکانی خواری خویان. نه مهش غه درو
خیانه ت و ناپاکیه بهرام بهر به دراوسی ده کړئ و شکان دن و سوکایه تی کړنه
به حورمه ت و ناموسی دراوسی، نه مهش ریگا و ریچکه یه که که مروڅ په لکیش
ده کات به ره و حرام و کاری قه ده غه کراو. وه به هوی نه مه وه زور به لاو
نه گبه نی و خراپه کاری که وتوته وه.

نه وه نده به سه که تر سناکی نه م کاره به سه لیتنی که شه ریعه تی نی سلام
کویر کړدنی چاوی خیانه ت کاری به فیرو دا وه بی نرخ و سوک ریسوای کړدو وه
نا بژیته وه و خوی نی له سه ر نی یه

هروه کو پيغه مېرېش ﷺ ده فهرموئ:

«مَنْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقُتُوا عَيْنَهُ».

واته: « هر که سیك پروانی بؤ مالی که سیکی تر به بی مؤلته تی خاوه
مال، نهوا نهو مال ه بویان ه هیو دروسته چاوی کویر بکه ن »^(۲).

(۱) رواه المحاري انظر فتح الباري ۲۴/۱۱

(۲) رواه مسلم ۱۶۹۹/۳

وه ده فەرموی :-

« فَفَقَنُوا عَيْنَهُ فَلَا دِيَّةَ لَهُ وَلَا قِصَاصَ ».

واته: « چاوی کوێرکەن نە خوێنی هەبێ، نە تۆڵە »^(١).

چەکردنی دووکەس گەر سییەم ئامادەبێ

ئەمەش یەکیکە لە بەلای ئەهامەتی و نەگەتیه کانی کۆڕو مەجلیسەکان، یەکیکە لە ڕینگار ڕیچکەو هەنگاوە کانی شەیتان بۆ دروست کردنی تەفرەقەو لێک جیاکردنەوێ موسلمانان و پڕکردنی دڵ و دەرونیان بەخەشە قین بەرامبەر بەیەکتەر .

وه پیغه مەبەر ﷺ حیکمەت و ھۆکاری حەرامییتی ئەم کارە بۆمان پووین کردۆتەوێ دە فەرموی:

« إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً، فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالْأَنَاسِ أَجَلَ أَنْ يُخَزَّنَهُ ».

واته: « ئەگەر هاتوو سێ کەس بەیەکەوبوون بە دوانتان پێکەوێ چە نەگات و سییەم وەلانی، هەتاوەکو تێکەڵی خەلکی تێدەبن، چونکە ئەوکارە کەس، سییەم غەمبار دەگات »^(٢).

بەهەمان شێوە ئەگەر چوارکەس بوون نابێ سیانیان چە بکەن پێکەوێ و چوارەم وەلانی.

بەهەمان شێوە دروست نیە و حەرامە ئەگەر دووکەس پێکەوێ قسە بکەن بەزمانێک کەسی سییەم تێنەگات و لێی حالی نەبێ.

(١) رواه الإمام أحمد ٣٨٥/٢ وهو في صحيح إمام ٦٠٢٢

(٢) رواه البخاري انظر فتح الباري ٨٣/١١

گومانی تیدانیه که چه کردنی دوکەس جۆریک لێ بیژیری نواندنه بهرامبەر کهسی سییه و بهسوک تهماشا کردنییهتی، یان گومانی خراپ لێ دلی کهسی سییه دا دروست دهبی و ههکو گومانی شهو بهات که شهان دهیانهوێ خراپیهک و کاریکی نارهوای بهرامبەر بکهن و شتی لهجوژه .

جلو بهرگی درێژو شوڕ بو پیاوان

لهو شتانهی که خهڵکی به ناسان و سادهی دهزانن و گوێی پێ نادهن، لهلای خوای گهورهش تاوانیکی گهوره و قههبیه، بریتی یه له جلو بهرگی درێژو شوڕ، شهویش بریتییه لهوێ بهرگه که شهونده درێژ بی بگاته خوار قولهپێ، ههندی کهس نهک هه بهرگ و پۆشاکهکی له خوار قولهپێیهتی بهلکو دهگاته زهویه کهو، زهویه کهش لهوای خوێهوه دهمالی .

«أبوذر» له پیغه مبهروه عليه السلام دهگێڕێتهوه که فهرموویهتی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ: وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسْبِلُ وَالْمُنَانُ وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ».

واته: «سی کۆمهله کهس له پۆژی دوایدا خوای گهوره قسهیان لهگهڵ ناکات و بهچاوی پهجمهت تهماشایان ناکات و له تاوان پاکیان ناکاتوه و سزایهکی به ئیشی بو داناون: شهو کهسی جلو بهرگهکی شوڕ بی، شهو کهسی شت بهمنتوه دهدا به خهڵکی، شهو کهسی کهلو پهل بفروشی به سویندی درۆ»^(۱).

(۱) رواه مسلم ۱/۱۰۲

جا نمو کهسهی که دهلی دریزی جلو و بهرگه کهی من بو کیرو خو بهزل زانین نی یه، مبهستم لوت بهرزی نی یه، نهوه پاکانهیه که خوی بو خوی دهیکات و پاکانه کهشی نابه جییه و وه ناگیرئ .

نمو هه ره شانهی که کراون له جلو و بهرگی دریز گشتی یه و جیاوازی نی یه له نیوان نهو کهسهی بو مبهستی خو بهزل زانینی بی یان بو نمو مبهستهشی نه بی.

هه ره وه که فرمایشته کهی پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام راستی نه مه ده سه لیتنی که ده فرموی :

« مَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ ».

واته: « نهوی له خوار قولم پیته بیت له جل و بهرگ، نهوا له ناگردایه »^(۱).

خو نه گهر له دریز کردنی جلو و بهرگه که خو بهزل زانینی مبهست بی، نهوا سزاو نازاره کهی توند ترو گه وره تر ده بی، به لگهش نهویه که له پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام هاتوه و ده فرموی :

« مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: « هه کهس جلو و بهرگه کهی شو پرکاتهوه بو مبهستی خو بهزل زانین، نهوا خودا له قیامه تدا تماشای ناکات »^(۲).

سزا کهیشی بویه هه ره تره چونکه دوو تاوانی کو کرد تهوه (تاوانی شو پر جل و بهرگ، تاوانی خو بهزل زانین).

بهرگی دریز له هه ره و جلو و بهرگه کدا هه ره حه رامه و نادرسته :-

هه ره وه که «عبدالله»ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیر تهوه که فرمویه تی:

(۱) رواه الإمام أحمد ۶/۲۵۴ وهو في صحيح الجامع ۵۵۷۱

(۲) رواه البخاري رقم ۳۴۶۵ ط. الفا

«الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ
اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «جل شوړ كړنمه له شروال و كراس و عمامه دايه، هر كس ي
له يه كې له مانده زياته پړه وي كړد بړ فيز و خږ بمل زانين، نووا خواي گوره له
قيامه تدا تماشا ي ناكات»^(۱).

به تڼم نافرته تان پټيان پيدراوه كه بستيك يان گه زيك له كراسه كانيان شوړ تر
بې و له خوار قاچه كانيان وه بې، بړ نه وي نه وه كو له شيان دهر كه وي به هو ي
(باو وشتي تره وه) به لام دروست نيه چمكي كراسه كانيان نه ونده دريژ بې كه
له سنور دهر چي، هره وه كو له هندی جل و بهرگي بوكي نيدا دهي نري، كه به
چهندي گز يان چهنده مته شوړ و دريژ و هندی جار له دواوه كراسه كانيان بړ
ه لنده گرن.

خوړازاندنه وهی پیاوان به نالتون به هه رشيوه يهك بيت

«أبو موسى» ي «الأشعري» له پيغه مبه ره وه عليه السلام ده يگير يته وه كه
فهرموويه تي:

«أَحِلُّ لِنَاثِ أُمِّي الْحَرِيرُ وَالذَّهَبُ وَحَرَمٌ عَلَى ذُكُورِهَا».

واته: «هر يرو نالتون حلال كراون بړ نافرته تاني نومم تم، به لام له سمر
پياوان حرام كراوه»^(۲).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۳/۴ وهو في صحيح الجامع ۲۷۷۰

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۹۳/۴ انظر صحيح الجامع ۲۰۷

له بازارو فروشگاګانی نه مړډا شتانیګی زور ده بڼیږی له نالتون دروست
کړاون به عیاری جیاواز جیاواز بډ پیاوان وه کو کاتژمیرو چاویلکه و پینوس و
زنجیر و مه دالیا، یان روپوش و زاخو کړاون به نالتون.

وله و شته خراپو نادرو ستانمې که له مړوژګاره دا کړاوه به خه لاتی
پیشېرکې و ناګاداری بډ ده کړی، بریتی یه له کاتژمیری نالتونی پیاوان .

«عبداللہ» ی کورې «عباس» خواي لی رازی بی ده فمر موی: پیغه مبر ﷺ
موس تیله یه کی نالتونی له دهستی پیاویکدا بڼی و دهریه یناو فری دا
فمر موی:

« يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ » واته: «نوه چیه
هډرېک له نيوه پارچه ناګرېک هډلده ګرې و له دهستی خوی ده کات !!» .

دواي نه وې پیغه مبر ﷺ رویشته، به پیاوه کھيان ووت موس تیله کت
هډلګره و بډ شتیکی تر سودی لیوه ګره نه ویش وتی :

نه خیر سویند به خوا هډرګیز هډلی ناګر مده له کاتیګدا پیغه مبر ﷺ فری
دابیټ،^(۱)

له بهر کړدنې جل و بهرګی کورت و ته سک و ته نک بډ نافرته تان

نهری له مړوژګاره دا دووژمن شېرې پی بکات له ګه لمان نا نهو جل و بهرګو
پژشاکانه یه که نهوان شکل و شیوه دیمه نه کھی بډ داده نین و له ناو موسلماناندا
ره واجی پی دده ن و بازاری پی ګرم ده کن.

(۱) رواه مسلم ۱۶۵۵/۳ .

ئەمۇ جەلۇ بەرگانە بە شېۋەيەكى وا دوراون كە بەشېكى زۆر لە غەورەت و شەرمىنگاى ئافرەتان بەدەردەخات، جا لەبەر كورتى بى، يان تەسكى و تەنكىە كەى بى، وە زۆرىك لەم بەرگو پۆشاكانە ئەۋەندە بى كەلك و بېمانان تەنانت دروست نى يە ئافرەتان لە نىۋان يەكترىشدا لەبەرى بكن يان لە بەردەم مەجرەم كەس و كارى خۆشيدا.

و ەپتەمبەر ﷺ بۆمانى باسكردوودە ەەوالى داۋە دەرد سارەى دەر كەوتنى ئەم جۆرە جەلۇ بەرگو پۆشاكانە لەبەر ئافرەتانى ئاخ زەماندا .

ەمروەك «أبوهريرة» لە پتەمبەر ەۋە ﷺ دەيگىرىتەۋە كە فەرمۇيەتى: « صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا : قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ ، وَلَا يَجِدْنَ رِجْهَهَا ، وَإِنْ رِجْهَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ كَذَا وَكَذَا » .

واتە: « دوو كۆمەل خەلك ئەھلى ئاگرن و نەيانم دىيون، (كۆمەلنىكان پىاوانن) كە قامچيان پى يە ەكوكلكى مانگا و لە خەلكى دەدەن پىى .(كۆمەللى دوۋەميان ئافرەتانن) ئافرەتائىكى پۆشتى پووتن (بەھوى كورتى و تەسكى و تەنكى جەلەكانيان) لە پۆشتنا خويان دەردەخەن و سەردەنجى خەلكى بۆ لای خويان رادەكىشتن، ە قىريان ەكو پىشتى حوشتر لى كرددوۋە لەسەر سەريان قوتى دەكەنمە، ئا ئەوانە نەك ەمەر ناچنە بەھەشتە، بەلكو بۆنى بەھەشتىش ناكەن، لەكاتىكدا بۆنى بەھەشت لە دورىەكى زۆرەۋە ەستى پى دەكرى » (۱).

(۱) رواه مسلم ۳ / ۱۶۸۰

وه هـروهـا نهـوجلـو بهـرگانـهـش دهـگرېـتـهـوه كه هـندى له نـافـرهـتـان لهـبهـرى دهـكهـنو له خـوارـوه فـتـحـيهـكى دريـژى تـيـدايه يـان له مـلاولاوه چـند فـتـحـيهـكى تـيـدايه و هـمـكه دـادهـنـيشى عـمـورهـت و شـهـرمـينـگـاي بهـدهـر دهـكهـوى.

نـهـمـه لهـلايهـك، لهـلايهـكى تـره نـهـم جـل و بهـرگـو پـوشـاكـانه لـاسـايى كـردنـهـوهـى كـافـر و بـى باوـهـرـانهـو، تـهـقـلـيدـو شـوئـن كـهـوتـنى نهـوانـه له پـوشـينـى جـل و بهـرگـو هـمـمـيو نهـو مـؤـديـله بـى نـاپـروانـهـى كه نهـوان دـايـدهـهـيـنن. داواكارين له خـواى گـهـوره بـان پارـيـژى .

وه هـروهـا لهـو كـاره خـراپـو مـهـترسى دارـانهـى كه بـلاويـونهـتـهـوه ~~خـو~~ وئـنهـو ديمـنه خـراپـو نهـشـياوانـهـيه كه لهـسـهـر هـندى جـل و بهـرگـو پـوشـاكـا دـهـبـينـرى، وهـكو وئـنهـى گـورـانى بـيـژهـكان و تـيـپـى مـؤـسـيـقاژـهـنـكان و پـهـرداخى عـهـرهـق و وئـنهـى رـوح لهـبـهـر كه شـهـرعـن حـمـرامـه، يـان خـاچ يـان دروـشى ناديهـكان و پـيـخـراوه چـهـپـهـلهـكان، يـان دهـسـتـهـواژـهـى بـى كـهـلـك و سـوك و بـى مانـا كهـشـهـرف و داوئـن پـاكـي. دهـروـشـيـنـى و لهـكهـدارى دهـكات كـراون بهـ نوسـراو كـليـشهـى سـهـر زوړيـك لهـو پـوشـاكـانه، زوړيـك لهـو نوسـراوانـه بهـزماـنى بـيـانى نوسـراوهـتـهـوه، هـمـمـويـان حـمـرامـن و پـتـويـسته مـوسـلـمان خـوى لى بـپـاريـژى و تـوخـنى نهـكهـوى .

به کارهیتانی پرچی ده سترګد

«أسماء» ى كچى «أبوبكر» خواى لى پاڙى بى دهـفـهـرمـوى: نـافـرهـتـيـك هـاتـه لـاى پيـغهـمـبـهـرى خـوا صلى الله عليه وسلم ووتى: نهـى پيـغهـمـبـهـرى خـوا صلى الله عليه وسلم كـچيـكـم هـيـه تـوشـى نهـخـوشى بـوه بـوكـيشـه قـژى رـوتاوهـتـهـوه، تـايا قـژيـكى بـږ دـابـنـيـم ؟
پيـغهـمـبـهـر صلى الله عليه وسلم فـهـرمـوى:-

« لَسْنَا اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ » واته: « له عنمتی حوا لئوکسمی که قژی بۆده لکینن و ئوکسمش که ده یکات»^(۱).

وه «جابر»ی کوری «عبدالله» ده فەرموی:

« زَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ بِرَأْسِهَا شَيْئًا ». واته: « پیغمبەری خوا^{صلی اللہ علیہ وسلم} هەرەشمی کردوو له ئافەرەتە قژی تر بلکینن بەسەریانمو»^(۲).

نەو جوژە قە پێی ئەوتری (باروکه) و خەلکی بەکاری دینن لەو دیمەنە حەرامانە لەم پۆژگارەدا هەیە و بەربلاو و گۆیی پێ ناردی .
وه هەروەها بەکار هێنانی قژی دەست کردو لەسەر کردنی لەو دیمەنە حەرامانە کە لەم پۆژگارەدا پەردە سەندوو، هەروەك زۆرێك لەو ئەكتەرە چارەپەشەنە بەکاری دینن لەكاتی نواندی شانۆگەریدا .

خۆشەبەختی پیاوان بە ئافەرەتان، وە ئافەرەتان بە پیاوان لە جل و بەرگ دا و لە قەسە و گفتاردا و لە دیمەن و رۆخساردا

لەو سروشت و فیتەتە قە خودا بەندەکانی لەسەر سروشتاندوو و خولقاندوو ئەوێهە کە پیاو پارێزگاری لەو پیاوەتی یە قۆ بکات کە خودا ئەمە لەسەر خولقاندوو، وە ئافەرەتیش پارێزگاری لەو ژنیەتی یە قۆ بکات کە خودا ئەمە لەسەر خولقاندوو.

ئە ئەمەش یە کێکە لەو هۆکارانە قە ژبانێ پێ سەقامگێرو پێک دەبێ ئەگەر ئەبێ ئەوا ژبانیش تێک دەچێ و بەردەوام نابێ .

(۱) رواد مسلم ۱۶۷۶/۳

(۲) رواد مسلم ۱۶۷۹/۳

جا بۆيە خوشبەھاندنى پياو بە ئافرەت، يان ئافرەت بە پياو پېچەوانەى نەو سروشست و فيترەتەيە كە خودا مرۆڤى لەسەر خولقاندووە، وە بەھۆيەو دەرگای خراپەكارى و بەدەرەوشتى و بى ئاپرووى دەكرێتەووە، سەرپاوەيە بۆ لىك ھەلەشانەوہى خىزان لەناو كۆمەلگاداو خىزانەكان لەبەريەك نامىنن و لىك دادەبرين. وەھوكمى نەم كارەش ھەرامەو قەدەغەكراوہ لەشەرع دا.

جا ھەركات لە دەقيكى شەرع دا لەعنەت كرابوو لە كەسيك كە كردارىك بكات، نەو بەلگەيە لەسەر ھەرامىتى نەو كردارەو گەورەيتى نەو تاوانە دەسەلمىنى.

«عبداللہ»ى كورپى «عباس» لە پىغەمبەرەو ﷺ دەيگيریتەوہ كە فەرەمۆيەتى:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ».

واتە: «پىغەمبەرى خوا ﷺ لە عنەتى كردووە لەو پیاوانەى خۆيان دەشوبەينن بە ئافرەتان، وە لەو ئافرەتانەى خۆيان دەچوينن بە پیاوان»^(١).

وہەرلە «عبداللہ»ى كورپى «عباس» لە پىغەمبەرەو ﷺ دەيگيریتەوہ كە فەرەمۆيەتى:

«لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخْتَلِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجَّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ».

واتە: «پىغەمبەرى خوا ﷺ لە عنەتى كردووە لە پياوى لە ئافرەت چوو (واتە پياوى ژنانى)، وە لە ئافرەتى لە پيار چوو (واتە ئافرەتى خوى و پچوو پيارا بكات)»^(٢).

(١) رواه البخاري انظر الفتح ٣٣٢/١٠

(٢) رواه البخاري الفتح ٣٣٣/١٠

جا نهم خۆشوبهاندنو لاسایی کردنه و یهش ده کړی به شیوهی جوجوړلو هه لسو کموت بی، یان له دیمه نی دانیشن و بی دهنگی دا بی، یان له پوښتنو پیکردندا ده رکمو، و ه کو پیاوړیک له جهسته ی دا دیمه نی دهره وی خوی و ه کو نافرته لی بکات، یان له قسه کردنو پیکردندا خوی و پچووی نافرته لی بکات

و ه هه روه ها له بهر کردنی جل و بهرگو و پوښاک ی یه کتیش ده چیتته ژیر نهم باسه روه خۆشوبهاندنی تیدایه، بویه دروست نی یه بو پیاو ملوانکه له مل کات و بازن له ده دست کات و خر خال له پی کات و گواره له گوی کات.

به هه مان شیوهش بو نافرته انیش دروست نی یه جل و بهرگی تاییه ت به پیاوان پیوښن و ه کو (قه میس) و شتی له و جوړه، به لکو واجبه له سر یان له دیمه نی شیوه یاندا به ته وای جیاوازی له پیاوان .

به لگهش له سر نه وی که واجبه له سر هه ردو و ره گه ز جل و بهرگو و پوښاک ی جیاوازی بی و له یه ک نه چی:

«أبو هريرة» ده فرموی:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ» .

واته: « پیغه مبری خوا ښه له عنه تی کردو و له پیاوه ی جل و بهرگی نافرته پیوښی و، له نافرته تی جل و بهرگی پیاو پیوښی »^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۵/۴ وهو في صحيح الجامع ۵۰۷۱ .

رەنگ كۈردنى سەرۋ پىش بەرەنگى رەش

بۆيە كۈردنى سەرۋ پىش بەرەنگى رەش حەرامىدە قەدەغە كراۋە، لەبەر ئەو
 ھەرەشانەى باسكراۋە لەو فەرمايشتەى پېئەمبەردا ﷺ كە دەفەرمۇي:
 «يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ
 رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» واتە: «لە كۈتايى زەمان دا كۆمەلىك پەيدا دەبن سەرۋ
 پىشى سېى خۇيان بەرەنگى رەش بۆيە دەكەن، ۋەكو جگەرى، كۈتر، ئا ئوانە
 بۆتى بەھەشت ناكەن»^(۱).

ئەمە كارىكى بەربلاۋە لە ئاۋ زۆرىك لەۋانەى سەرۋ پىشيان سېپىتى
 تېدەكەۋىت ۋ پىرىتيان لېدەردەكەۋى، كە رەنگەكەى دەگۆپن بەھۋى بۆيە
 رەشمە.

ئەم كارەيان سەردەكېشى بۆ زۆر شتى بەدو خراپو ئاقۇلاۋ ئالەبار، لەۋانە
 فېلۋ چاۋبەستى ۋ ساختەكارى لەخەلكى، ۋە بە دېمەنى ئالۋ بارى خۇيان
 دەردەخەن ۋ دىخۇشەن كە دېمەن ۋ شىۋەى راستى خۇيان نى يە.

ۋەگومانىشى تېدانى يە ئەم كارە كارىگەرى خراپو ئاقۇلاۋ دەبى لەسەر
 خور ۋ ۋەشت ۋ شەخسىەتى ئەۋكەسە، شۆئەۋارو پاشاۋەى بەدو خراپ بەجى
 دەھىللى لەسەر كەسايەتى ۋ ئاۋيانگى ئەۋكەسە، ۋە ھەندى خار دەبىتە مايەى
 لە خۇباى بوۋن، جۆرىك لە فېزو خۇيەزىلزانىنى لېۋە سەرچاۋە دەگرى.

ۋەبە «صحيح»ى لە پېئەمبەرۋە ﷺ ھاتوۋە كەموۋى سېى خۇى كۆرىۋە
 بەھۋى بەكارھىتانى «خەنە» ۋ ھاۋشىۋەكانى كە بەشىۋەى رەنگى زەرد يان
 سور يان بۆر دەردەكەۋن.

(۱) رواه أبو داود ۴/۴۱۹ وهو في صحيح الجامع ۸۱۵۳

وه له پړژى فه تخى مه ككه دا كه «أبو قحافة» ه يان هينا بمو لای پيغه مبهري خوا ﷺ كه سهر و پيشى وه كو خورى سپى ببو، پيغه مبهريه ﷺ فه رموى:

«غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ».

واته: «نم پهنګه سپى يه بگوږن به پهنګيكي تر، به لام فوټان پياريزن له پهنګي پده شو بوى به كارمه هينن»^(۱).

نافره تيش وه كو پياو بوى دروست نى يه پهنګي پده شو به كار به ينى بمو قږى كه سپيتى تى بكه وى .

وينه و ديمه نى روح له بهر له سهر پوښاك و ديواره كاغزو شتى له و جوړانه

«عبداللہ» ى كړى «مسعود» له پيغه مبهريه وه ﷺ ده يگيرتې وه كه فمرويه تى:

«إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوَّرُونَ» .

واته: «سه خرين و توند ترين سزا لای خوا له پړژى دوايذا بمو وينه گره كانه»^(۲).

«أبو هريرة» له پيغه مبهريه وه ﷺ ده يگيرتې وه كه فمرويه تى:

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً، وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً».

(۱) رواه مسلم ۱۶۶۳/۳

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۲/۱۰

واته: «خوای گهواره فەرمووی: کێ لەو کەسە سەتمکارترە کە بیهوی
 دروست بکات وەکو دروست کراوەکانی من، جا با بتوانی دەنکە گەنمێک یان
 دەنکە جۆیهک دروست بکات»^(۱).

«عبداللّٰه»ی کورپی «عباس» لە پێغه مەبره وه ﷺ دهیگێرتێته وه که
 فەرموویەتی:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَهَا نَفْسًا فَتَعَذُّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»
 واته: «هەموو وێنەگرو وێنەکیشتێک لەناو ناگردایە، بەهەر وێنەیهک که
 گرتویەتی یان کردوویەتی نەفسێکی بۆ دروست دەکری و لەناو دۆزهخدا سزا
 دەدری پێی»^(۲).

جا «عبداللّٰه»ی کورپی «عباس» وتی: ئەگەر هەر پەسم دەکەیت و وێنە
 دەکێشی، ئەوا وێنەی داریک بکە، وێنەی شتێک بکە که روح لەبەر نهبی.

جا. ئەم فەرموودانە بەلگەن لەسەر حەرامی وێنە ی روح لەبەر، نیت
 نەهەمیزاد بێ، یان نازەڵ و گیانداران بێ، وە جیاوازی نی یە وێنە که سیبەری
 هەبی (واته پەیکەری) یان سیبەری نەبی (واته لەسەر شتێک بێ). هەروەها
 جیاوازی نی یە وێنە که چاپکراو بێ یان کێشراوی یان وێنە کرابی یان
 هەلکەندرابی یان نەقش کرابی یان. هەلکۆلرابی یان لەقالب درابی و لیبی
 دەرھینرابی یان شتی تری لەو جۆرانە بێ، هەموویان حەرامن و قەدەغە کراون،
 چونکە فەرموودەکان که دەرپارە ی حەرامی وێنە گشتگیرن و هەمووی ئەوانە
 دەگێتێته وه.

(۱) رواه البخاري النظر فتح الباري ۳۸۵/۱۰

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۱/۳

موسلمانان نه وکە سەيه که ملکه چى ده قەکانى شەرع بێستو، مشتومرو
 دەمه وهى نه کات بهرامبەر ده قەکانو بيانوى بى سەرويه ره نه هييتيه وهو بلى
 خو من نهو وينا نه ناپەرستم وکۆرنوشى بۆ نابه م !!

وه نه گەر که سىکى عاقل و ژيرو فاميده، به دل پروانى و به جوانى بير بکاته وه
 له و خراپه و نه گبه تيانەى که له نجامى بلا و بونه وى وینه وه که وتونه ته وه له م
 سه رده مه دا، نهوا شتيك له و حىکمه ت و کار له جيهى شەريعه تى بۆ ده رده که وى
 که به هوينه وه وینهى حەرام کرد وه و پىنگه ی لى گرتوه .

به شىکى زۆرى نهو وینه و په سمانه ی که نه مپۆ به ر بلا و ن سه رچا وه يه کى
 حاشاهه لته گرن بۆ به درپه وشتى و خراپه کارى و بى نابروى و روژاندى ناره زوات و
 په لکيش بوون به ره و داوین پىسى .

که و ابو وه نهو به درپه وشتى و خراپه کارى و بى نابرويه ی که دروست بو وه
 بۆ نه ته مايه ی و روژاندى ناره زوات و، ريگه خوشکەرن به ره و داوین پىسى ،
 به شىکى زۆريان لهو وینه و په سمانه وه سه رچا وه ده گرن .

وه پتويسته له سه ر موسلمان وینه و ديمه نى گياندار له ماله کهيدا دانه نى،
 تا وه کو نه بيته هوکارو پىگەر له هاتنه ژوره وى «ملائکة» ي په حمت، چونکه
 پىغه مبه ر ﷺ فەر مووى:

« لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تِصَاوِيرُ » واته: « مه لائىکه ناچيته
 مائىکه وه که سه گەر وینه ی تى دابى »^(۱).

وه له هه ندى ماله دا په يکه رى وا ده بينرى هه ندى کيان په رستراوى کافران بو وه
 له کو تدا، له ماله دا دايد ه نى به بيانوى نه وهى نه مه که له پوره، يان بۆ مه به ستى
 جوانى، نا نه مه حەرام ييتى يه که ی سه ختر و قورستره له وانى تر .

(۱) رواه البخاري انظر الفتحة ۳۸۰/۱۰

هسره وها وینهی هه‌لواسراو تاوانه‌که‌ی توند تره له‌چاو وینه‌یه‌ک
 هه‌لئه‌واسرابی، چونکه چه‌نده‌ها وینه‌ی هه‌لواسراو سه‌ری کی‌شاهه بۆ
 به‌گه‌وره‌گرتن و به‌ پی‌روژ راگرتنی وینه‌که، وه به‌هۆیه‌وه چه‌نده‌ها جار خه‌م و
 خه‌فه‌ت و دلته‌نگی تازه ده‌بیته‌وه.

وه نابیی وینه‌و ره‌سم بۆ مه‌به‌ستی یادگاری هه‌لواسری، چونکه یادکردنی
 راست نه‌وه‌یه له‌دل‌دابیی و دوعای خیری بۆ بکری له‌ خوا داوای ره‌حه‌تی بۆ
 بکری، نه‌ک وینه‌که‌ی هه‌لب‌گی‌ری و هه‌لواسری.

بۆیه پێویسته هه‌رچی وینه‌و ره‌سم هه‌یه له‌مال ده‌رکری و نه‌هیل‌ری و له‌ناو
 به‌ری، مه‌گه‌ر زۆر قورس و گران و ناره‌حه‌ت بی و ه‌کو نه‌و وینه‌ی بونه‌ته به‌لاو
 گشت لایه‌کی گرتۆته‌وه و زۆر کون و که‌له‌به‌ری ته‌نیوه‌ته‌وه، بۆ نموونه وینه‌ی
 سه‌ر قوتووی خواردن، یان نه‌و وینه‌ی له‌قاموس و فره‌ه‌نگ و په‌رتوک و
 سه‌رچاوه‌کاندا هه‌یه و سودی لی ده‌بینری، جا نه‌ولنه‌ی که بی سووده ده‌بی
 به‌گوێره‌ی توانا هه‌ولتی لابر‌دی‌ان به‌دری، وه پێویسته ناگاداری‌ین له‌و وینه‌
 خراپه‌ی که له‌په‌رتوکه‌کاندا هه‌یه و به‌ساده‌و ناسانیان نه‌زانین.

وه هه‌ندی له‌و وینه‌و ره‌سمانه‌ی که زه‌روره‌تن پێویسته پارێزگاری‌ان لی بکری
 وه‌کو وینه‌ی ناسنامه، وه هه‌ندی له‌ زانایان پێگه‌یان داوه به‌و وینه‌ی که‌سوک
 کراون وه‌کو وینه‌یه به‌که‌وتنه ژێر پێ و ه.

درۆ کردن له یینینی خه ودا

هه ندى كەس به نه نقه ست هه وڵده دات بو دروست كردنى خه ونيك كه نه ييينيه، بو به دست خستنى چاكه يه كيان بو باسكردنى و ناوده ركردنى له ناو خه لكيدا يان بو راكيشاني قازانچيكي دونياى يان بو ترساندى كه سيك كه دوژمنايه تى هه يه له گه ليدا، يان بو شتى تر.

وه زۆريك له خه لكاني ناسايى باوه رو قه ناعه تيكي بى ته ندازه يان به خه ون هه يه و دليان زور پيوه ي په يوه ستو زور هۆگرن بۆى، بۆيه به و درۆده له سانه ش تپنده كمون و هه لده خه له تپن.

هه پشه ي سه خت و گران كراوه له كه سي كه خه ون به درۆ باسكات .

هه وهك پيغه مبه ره وه ﷺ ده فەرموى:

« إِنْ مِنْ أَكْثَرِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرَ أَوْ يَقُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَمْ يَقُلْ ».

واته: « گه وه ترين درۆ هه له به ستن ئه وه يه: پياويك به ناوى باركيكي تره وه بانگ، بكرى جگه له باروكى خۆى، يان خه ونيك بگيريتوه كه به چاو نه ييينى بى، يان بلتى پيغه مبه ره ﷺ واى وتوه وه نه ي فەرموو بى »^(۱).

وه هه وه ها ده فەرموى :-

« مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُلُّفَ أَنْ يَغْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ ».

واته: « هه كه سي خه ونى بگيريتوه كه نه ييينى بى، ئه و له قيامه ت دا داواى لى نه كرى دوو ده نكه جو پيكه وه گرى بدات، وه ناشتوانى »^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ٥٤٠/٦

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ٤٢٧/١٢

بهمه کموه بهستنی دوو دهنکه جو کاریکی مه حاله و نهسته مه، بویه سزاکی به گویره کرداره کهیه تی.

دانیشتن له سمر گورو بی نان به سهریدا و میزو پیسایي کردن له گورستاندا

«أبو هريرة» له پیغه مبره وه عليه السلام دهیگریتموه که فهرموویه تی:

«لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرَقَ ثِيَابُهُ فَتَخْلُصَ إِلَيَّ جِلْدُهُ خَيْرٌ لَّهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ» .

واته: «نه گمر که سیک له ئیوه له سمر پشکویهک ناگر دانیشتی جله کانی بسوتینی و بگاته پیسته کهی باشتره بوی، لهوی له سمر قمبری دانیشتی»^(۱).

ههروه ها پینان به سمر گوردا دروست نی یه، به تایبته هندی کهس نه م کاره ده کهن کاتیک که مردو کهی خوین ده نیژن، ده بینری گوی بهوه نادهن که به پی به سمر گوره کانی دهوو بهردا ده نیژن، هه تهی جاریش به پیتاوه کانیانه وه به بی نهوهی پیژو حورمه تیک بو مردوه کانی تر دانیژن .

له بهر تر سناکی و گه وره یی نه م تاوانیه که پیغه مبره عليه السلام ده فهرمووی :-

«لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ أَوْ أَخْصِفَ ثَغْلِي بِرَجُلِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ» .

(۱) رواه مسلم ۶۶۷/۲

واته: «نه گمر بهسمر پشکویه کی تاگردا برېږم و قاچم بسوتینن یان بهسمر شمشیرنیک دا برېږم و قاچم ببرئ، یان پیلاره کمم بچه قن به پیم دا، نموا خوشتره بهلامهوه له چاو نموی بهسمر گوړې موسلماننیک دا برېږم»^(۱).

نه گمر کهسینک پی بهقه برنیک دا بنن جهریمو تاوانه که می نهوه نده سهخت وگران بی، نهی نهو کهسهی که دهست دهگری بهسمر قمبرساننیکدا و داگیری دهکات و پروژهی خانوو بیناو شوینن بازارگانی تیدا دروست دهکات، دهبی حالی چون بی و تاوانه که می چند قات بی؟!!!

همروه ها میزو پیسایي کردن و دهست به ناوگه یانندن له گورستاندا کاریکی حهرام و قهدهغه کراوه، نهو کهسانه ی که گوئ بهوه نادهن له چ شویننیکدا دهست به ناو دهکمنو، هر شویننیکیان بو ریکهوی بهلایانهوه ناسایه نیتر گورستان بی یان هر شویننیکي تر بی، نهوه نیشانه ی لاوازی و رهوشت و نه خلاق و کهسیتی و له دهستدانی که سایه تی و پیاوه تیانه ، هرکات دهستی ناوی هه بوو له گورنیک هه لده گری و له پالیاداده نیشی، به بوگه نه ناخوش و پیسه که می خوی نازاری مردووکان ده دات .

پیغه مبعز ﷺ ده فهرموی :

«وَمَا أَبَالِي أَوْسَطَ الْقُبُورِ فَضَيْتُ حَاجَتِي أَوْ وَسَطَ السُّوقِ».

واته: «نه گمر گوئ بهوه ندهم که له ناو گورستان دا دهست به نار بکمر بهلامهوه ناسایي بی، نهوه له ناوه راستی بازاریش دا گوئی پی نادهم بهلامهوه ناسایيه»^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه ۴۹۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۳۸

(۲) التخریج السابق

که موابو ناقولای وناشرینی دهست به ناوگیانندن له گۆرستاندا وه کو
دهرختنی عه ورهت و دهست به ناو گیانندن له پیش چاوی له خه لکی له
بازاردا.

وه نهو که سانهی که زیل و پیسای فره ده دهنه قه برسانهوه به تاییهت
نه گۆرستانهی که کۆن و دیواریان به ده وردا نه ماوه نه گهر وا بکهن نهوا نه م
هه راشانه نهوانیش ده گریتهوه.

وه یه کیک لهو ره وشت و نادابانهی که شمع داوای کردووه له کاتی سهردانی
کردنی گۆرستاندا ره چاو بکری دا کهنندی پیلاوه له کاتی ره یشتن به نیوان
گۆره کاند.

خۆپاک نه کردنهوه له میز

له جوانکاریه کانی نه م شهریه ته نهو یه به تهنگ هه موو شتی که وه هاتووه
که به ره وه وندی و چاکه کاری تیدابی بو ژیا نیسان، له وانه لابردنی پیسی یه،
بو نهو وهش خۆپاک کردنهوهی داناوه وه نهو چۆتیه تیهشی روون کردۆتسهوه که
به هۆیه وه پاک و خاوی نی لیوه دهست دی.

وه هه ندی کهس که مته رخه من له ناست لابردنی پیسی و گوی به خۆپاک
کردنهوه نادهن، که نه مهش ده بیته هۆی پیس بوونی جل و بهرگ و جهسته،
سهره پای نهو وهش نوێژه کهی دانا مه زری و راست و رهوان نابی.

وه پیغه مبه ره ع عَلَيْهِ السَّلَام ناگاداری کردوین که خۆپاک نه کردنهوه له میز یه کیکه له
هۆکاره کانی سزای ناو گۆر.

«عبداللہ» ی کوری «عباس» دہ فرمووی: پیغہ مبر ﷺ بہ لای باخیک لہ
 باخہ کانی مہ دینہ دا تیپہری، گوئی لہ دہنگی دوکس بوو لہ ناو قہبرہ کانیان
 سزا دہ دران.

پیغہ مبریش ﷺ فرمووی :
 «إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيُجَنَّبَانِ فَكَانَ لَا يَسْتَرْ مِنْ
 الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُكَلِّمُنِي بِأَلْسِنَةٍ أُنْقِصَتْ مِنْ كَلَمٍ أَوْ كَلِمَتَيْنِ يَتَذَكَّرُ فِيهَا مِنْ عَذَابٍ لِّمَا كَانَتِ
 تَفْعَلُ».

واتہ: «ثم دوانہ سزا دہ درین، وہ لہ سر تاوانیک سزا دہ درین خویان بہ
 گویان نہ زانیوہ و گویان پی نہ داوہ، بہ لام لہ راستیدا تاوانیکی گہریہ،
 یہ کیکیان خوی لہ میز پاک نہہ کردہوہ، نہویریان دوو زمانی دہ کرد»^(۱).

وہ پیغہ مبر ﷺ ہوائی پی داوین و دہ فرمووی :
 « أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْبَوْلِ ».

واتہ: « زوریہی سزای ناوگڑ بہوئی خوپاک نہہ کردنہویہ لہ میز»^(۲).

وہ نہو کہسہی بہہلہ لہ سر ناو ہلہ دستیتہوہ و پیش نہوہی میزہ کہی
 تہواو بی، یان بہ شیوہیک میز دہکات یان لہ جیگاہک دہیکات پرشہ کہی
 دہ گہریتہوہ بو خوی، یان پاش میز کردن خوی پاک نہکاتہوہ بہناو بان بہہردو
 کہم تہرخم بی لہوہدا، نہوا ہموویان حوکمی نہو کہسہ وہرہ گرن کہ خوی
 پاک نہہ کردیتہوہ لہ میزو سزاکش شولی ہموویان دہکات .

وہ اہ ہندی شویندا سہرناوہکان بہقہد دیوارہکانہوہ دروستکراونو،
 ہرکہس دیتو میزی خوی دہکات بہ پیش چاو خہلکانی دہرہوہ و زورہوہ بہبی
 ہیچ شہروہ حہیایہکو، پاشان جلہ کہی ہلہدہکات و دہیکاتہوہ بہری بہسر

(۱) رواہ البخاری انظر فتح الباری ۳۱۷/۱.

(۲) رواہ الإمام أحمد ۳۲۶/۲ وهو فی صحیح الجامع ۱۲۱۳

پیسیه که دا، جا نهم کارو پیشه یه سهره پای نه وهی لاسایی کردنه وهو
 شوینکه وتنی بی باوه رانه، دوو حدرامی ناشیرینشی تیدا کو نه بیته وه.
 یه که میان :- عه وره تو شهرمینگی خزی نه پاراست له پیش چاری خه لک .
 دووهمیان :- خزی پاکنه کرده وه له میزه که ی .

گوئی گرتن له قسه ی کۆمه لێک که بلایانه وه ناخۆش بی

له م باره یه وه خوی گه وره ده فهرمووی :

﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ الحجرات: ۱۲

واته: « به دوای عه یبو عاری یه کتردا مه گهرین و جاسوسی و سیخوپی
 به سه یه کتریه وه مه که ن ».

«عبداللله»ی کوری «عباس» له پتعه مبه ره وه ^{مُزَالَمَةً} ده یگهریتسه وه که

فه رمو یه تی:

« مَنْ تَسْمَعَ حَدِيثَ قَوْمٍ، وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، ضَبٌّ فِي أُذُنَيْهِ أَلَّا تَكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: «ههر که سی گوئی بگه ری له قسه ی کۆمه لێک که پێیان ناخۆش بی
 گوئی له قسه که یان بگه ری، نه وا قورقوشمی تهاوه ده که رته گه یه کانی له پژی
 قیامه تدا»^(۱).

جا نه گهر گوینگره که قسه و باسه که یانی گه یه وه وه گه یان دیه شوینیکی تر بنو
 نه وه دوو چاری زه ره رو زیانیان بکات، له کاتیکدا نه وان ناگیان له گوئی گرتنی
 نه م نه بوو بی و نه یان زانی بی که نه م که سه گوینیستی قسه کانیان بووه، نه وا

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۲۴۸/۱۱-۲۴۹ وهو في صحيح الجامع ۶۰۰۴ والآنك هو الرصاص المداد.

نهم گویگره سهره‌رای نهموی تاوانی سیخوری کردنه‌کمی له‌سهره، تاوانی قسه‌هینان و بردنه‌کشی له‌گهردنه‌و، ده‌چیته ژیر نهمو فهرموده‌وه که پیغهمبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فهرمووی :
 « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ ».

واته: « نهمو که‌سوی دوو زمانی بکات له نیوان خه‌لکی داو قسه‌کانیان بگوازیتمه به مه‌بهستی تی‌کدانی نیوانیان، نهمو ناچیته به‌هه‌شتمه »^(۱).

دراوسیه‌تی خراب

خوای گموره له قورناندا نامۆژگاری کردوین ده‌بارهی دراوسی و ده‌فهرمووی:

﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
 وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنُبِ
 وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴾
 النساء: ۳۶

واته: « به‌س خوا بپهرستن و هیچ شتی‌ک مه‌که‌نه هاوبه‌شی له‌پهرستن‌دا، وه له‌گه‌ل دایک و باوکتان چاک بن، وه له‌گه‌ل خزمی نزیک و هه‌تیوان و هه‌ژاران و هاوسی دوورو نزیکتان و هاوپی هه‌میشه‌یتان و ریبواران و نهمان‌هش که به‌نده‌تانن به باشی هه‌لس و که‌وت بکه‌ن له‌گه‌لیان دا، چونکه به‌راستی خودا نهمانی خوش ناوی که لوت به‌رزو خۆبه‌زل زانن ».

(۱) رواه البخاري فتح ۴۷۲/۱۰ والقتات الذي يستمع إلى حديث القوم وهم لا يشعرون به.

وه نازاردانی دراوسی و خراپ بوون بهرامبهری یه کیکه له حهرام کراوه کان، چونکه حهق و منافی دراوسی زور گه وره و گرانه ده بی به جوانی نادابگری و به باشی بیاریزی .

«أبو شريح» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده گێرتته وه که فهرموویه تی: «وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ» .

واته: «سویند بی به خوا ئیمانی نی یه، سویند بی به خوا ئیمانی نی یه، سویند بی به خوا ئیمانی نیه» .

وتیان کی نهی پیغه مبه ره خوا عَلَيْهِ السَّلَام ؟ فهرمووی: «الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ» .

واته: «ئوکه سهی که دراوسی کهی له شهرو خراپه ئه مین نه بی» ^(۱).

وه پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام سه ناکردن و زه مکردنی دراوسی بی بو دراوسی کهی کردوه به پتوره ئیک بو چاکی و خراپی نینسان ، واته هه رکهس دراوسی کهی به باشه باسی کردوو لیتی رازی بو، نهوا به لگهیه له سهر چاکیته ئوکه سه، وه هه رکهس دراوسی کهی به خراپه باسی کردوو لیتی رازی نه بو، نهوا به لگهیه له سهر خراپی نهو که سه.

«عبدالله» ی کوری «مسعود» ده فهرمووی ، پیاویک به پیغه مبه ری ووت عَلَيْهِ السَّلَام ، نهی پیغه مبه ری خوا عَلَيْهِ السَّلَام چون بزانم من که سیکی باشم یان خراپم ؟

پیغه مبه ریش عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی: «إِذَا قَالَ جِرَائِكَ قَدْ أَحْسَنْتَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ وَإِذَا قَالُوا إِنَّكَ قَدْ أَسَأْتَ فَقَدْ أَسَأْتَ» .

(۱) رواه البحاري انظر فتح الباري ۱۰/ ۴۴۳

واته: « همرکات بیستت دراوسیگانت وتیان باشی ئهوه تو باشیت،
وه ته گهر بیستت وتیان تو خراپی ئهوا تو خراپیت»^(۱).

وه ئازاردانی دراوسی و خراپ بوون بهرامبهری شیوازی جوړاوجوړی ههیه:
وه کو ئهوهی پینگه به دراوسی نه درئ دار بخته سهر دیواری دراوسیگهی کاتیک
که پیویستی بی، وه بهرزکردنهوهی خانوو به سهریداوگرتنی بهری خوړو ههوا
لیتی به بی مؤلته تی ئهوه، وه کردنهوهی په غه به سهر ماله کهی داو پروانین و
ته ماشاگردنی عهیب وعاری و خاوو خیزانی، وه ئازاردانی و ههراسانگردنی
به هوی دهنگی ناخوش وه کو ته قهقهه و هواوارو قیژه و ناله نال کردن به تاییهت
له کاتی خهوو پشودان، یان لیدانی منداله کانی و فریدانی شتی پیس بو بهردهم
دهرگاو خانوه کهی .

وه ههر کس حقو مافیکی دراوسیگهی بخت و کاریکی ناشیاو بکات
بهرامبهر دراوسیگهی، ئهوا تاوانه کهی چهندقات گهوره ترو قورستر ده بی .
ههروه کو پیغه مبهرا^{ملائه} ده فهرمووی:

«لَأَنْ يَزْنِي الرَّجُلُ بِعَشْرَةِ نِسْوَةٍ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَزْنِيَ بِامْرَأَةٍ حَارَةٍ».

واته: «ته گهر پیاویک زینا بکات له گهل ده نافرته دا تاوانه کهی که مته
له چاو ئهوهی زینا بکات له گهل نافرته تیکی دراوسی کهیدا . وه ته گهر پیاویک
له ده مال دزی بکات تاوانه کهی که مته له چاو ئهوهی له مال تیکی دراوسیگهی
دزی بکات»^(۲).

وه ههندی کهسی خیانه تکارو ناپاک له مال نه بوونی دروسیگهی به ههل
ده زانی و له شهودا خوئی ده کاته ماله کهی دار خراپه و ناپاکي نه بجام ده دات
ههوارو تیاچوون بو ئهوه کهسی له روژی دوایدا.

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۰۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳ .

(۲) رواه البخاري في الأدب المفرد رقم ۱۰۳ وهو في السلسلة الصحيحة ۶۵

وهسيه تي خراب و زيانبه خش

يه کيک له پړساو بڼه ماکاني شهريعتي نيسلام نه وه يه حرامی کرده وه که سيک زهره رو زيان به که سيکی تر بگه يه ني، جا به نه زانين بي يان به نه نقه ست بي . غونه ی نه مهش وهسيه ت کردنيه که که بېته مایه ی زهره رو زيان دان له ميرات گره شهريه کان يان له هه نديکيان، جا هر که س کاری وا بکات و نيشی وای ليکوه شيته وه نهوا بهر نهو هره شهی پيغه مېهره ^{متلله} ده که وي که ده فرمووی :

« مَنْ ضَارَّ أَحَرَّ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ ».

واته: « هر کسی زهره زيان له يه کيک بدات، نهوا خوداش نهو دو چاری زهره زيان ده کات، وه هر کسی نيشوکار لسهر خه لک قورس بکات، نهوا خوداش کارو نيش لسهر نهو قورس ده کات »^(۱).

بي بهش کردنی يه کيک له ميراتگره کان له مافي شهريه کانې خوی، يان وهسيه ت بکات بو ميراتگره کان و به شيان بو دیاری بکات به پيچه وانه ی نه وهی وا خودا دايناوه، وه يان وهسيه ت بکات که له پاش مردنی خوی زیاتر له سيیه کی ماله که ی بکمن به خیر، نه مانه هه مووی بریتين لهو شيوه و ديمه نانه ی وهسيه تي خراب و زيانی به خش که شهريعت حرامی کرده وه.

وه لهو شوینانه ی که خه لک پابه ندي حوکم و قه زای شهري، نين که سی خواهن حق به گران نه توانی نهو حق و مافه ی که خودا بو ی داناوه وه رېبگری، چونکه نيش بهو حوکم و یاسا ده ست کردانه ده کری که پيچه وانه ی شهريعت ته، بو یه

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۵۳/۳ انظر صحيح الجامع ۶۳۴۸

هه‌لده‌دری نه‌و وسیه‌ته خراپ و سته‌م کاریانه جی به‌جی کری که له‌لای پارێزه‌ر (عامی) تۆمار کراوه‌و سا هاوارو تیاچوون بۆ نه‌وانه‌ی وا به‌ده‌ستی خۆیان نه‌و وه‌سیه‌تانه‌ ده‌نوسن، وه‌ هاوار بۆ نه‌وان له‌وه‌ی که په‌یدای ده‌کهن به‌و پێگه‌ حه‌رامه‌.

یاری کردن به‌زارو تاو‌له‌و شه‌تره‌نج

زۆریه‌ی یاریه‌ به‌لاوه‌کان و به‌کارهاتوه‌کانی ناو خه‌لکی پریه‌تی له‌ شتی حه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو، له‌وانه‌ یاری کردنه‌ به‌ «نهرد - زار» که له‌ زۆریه‌ی یاریکندا به‌کاردی، وه‌کو له‌ یاری تاو‌له‌و جگه‌ له‌ تاو‌له‌شدا ده‌بینرێ.

وه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ وریای کردینه‌ته‌وه‌ که توخنی شه‌م «نهرد» نه‌که‌وین، چونکه‌ ده‌رگای قومارده‌کاته‌وه‌و مرو‌ف په‌لکێش ده‌کات به‌ره‌و قومار. هه‌روه‌ک ده‌فه‌رمووی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتُرْدِشِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ».

واته‌: «هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) شه‌وا وه‌کو شه‌وا یه‌ ده‌ستی په‌نگ کردبێ له‌خوێن و گۆشتی به‌رازدا»^(١).

«أبو موسی» له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگێڕیته‌وه‌ که فه‌رموویه‌تی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتُرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ».

واته‌: «هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) شه‌وا له‌ فه‌مانی خواو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ یاخی بووه‌»^(٢).

(١) رواه مسلم ١٧٧٠/٤

(٢) رواه الإمام أحمد ٣٩٤/٤ وهو في صحيح الجامع ٦٥٠٥.

له‌عنەت كردن له ئيماندارو هەركەسێ شياوی له‌عنەت نه‌بێ

زۆر کەس دەسه‌لاتی به‌سەر زمانی خويدا نی یه‌و زمانی خۆی بۆ ناگیرێ هەركاتی تۆرە‌بوو ده‌ستبه‌جێ ده‌ست ده‌کاته له‌عنەتی كردن و نه‌فهرت كردن له نینسان و گیاندارو بێ گیانو پۆژگارو کات و زه‌مان، ته‌نانه‌ت زۆر جار له‌عنەت له‌ خۆی و منداڵ و خێزان یان می‌ردی ده‌کات .

ئا ئه‌م له‌عنەت‌کردنه کارو پیشه‌یه‌کی خراپ و ناقۆلایه‌و ترسناکه‌.

«ثابت»ی کورێ «الضحاك» له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگیریته‌وه که

فەرمرویه‌تی:

«وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ» .

واته‌: «هەركەسێ له‌عنەت له‌ ئیماندار بکات وه‌کو ئه‌وه وایه‌ بیکوژێ»^(١).

وه‌ ئه‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌عنەت كردن زۆریه‌ی جار له‌ ئافره‌تانه‌وه‌ ده‌رده‌چێ و ئه‌وان زۆر به‌کاری ده‌هێنن، بۆیه‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌فه‌رمووی (له‌عنەت‌کردن) هۆکاریکه‌ زۆریک له‌ ئافره‌تانی پێده‌چیته‌ دۆزه‌خه‌وه‌.

وه‌ هه‌روه‌ها له‌عنەت‌که‌ره‌کان نابنه‌ تکا‌کار له‌پۆژی دوا‌یدا، له‌وه‌ش ترسناک‌تر ئه‌وه‌یه‌ هەركەس له‌عنەت له‌ یه‌کیک بکات و شیاوی ئه‌و له‌عنەته‌ نه‌بێ، ئه‌وا له‌عنەته‌که‌ ده‌گه‌ڕیته‌وه‌ بۆ بیژه‌ره‌که‌ خۆی، جا بۆیه‌ به‌و له‌عنەت‌کردنه‌ی که‌ له‌ خه‌ڵکی ده‌کات به‌سەر خۆی دا ده‌شکیته‌وه‌ و دوعا له‌خۆی ده‌کات که‌ له‌ په‌حم و به‌زه‌یی خودا ده‌رکړێ و دووربخ‌زیته‌وه‌ .

(١) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤٦٥/١٠

شیوه‌نویسه دادپین

یه کټک له کاره خراپ و ناپه‌سهنده گموره‌کان که هه‌ندی له ئافره‌تان پټی هه‌لده‌ستن له‌کاتی مردنی یه‌کټکدا، نه‌ویه ده‌ست ده‌کمن به‌هاوارو قیژهو ئالهو پومەت داب‌پین و یه‌خه داد‌پین و قژ‌پین و چه‌پۆک له‌خۆدان و واوه‌یلاکردن .

جا نه‌مانه به‌لگه‌ن له‌سه‌ر پازی نه‌بوون به‌(قه‌زاو قه‌ده‌ر)ی خوداو نارام نه‌گرتن له‌سه‌ر به‌لاو نار‌ه‌ه‌تی.

وه‌ پټ‌ه‌م‌به‌ر ﷺ له‌عنه‌تی کردووه‌ له‌هه‌ر که‌سی‌ک که نه‌م کارانه نه‌نجام بدات.

«أبرأمانة» خ‌وای لی‌ پازی بی‌ ده‌فه‌رم‌و‌ی:

« لَنْ أَلْخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَّةَ جَبَّيْهَا وَالذَّاعِيَةَ بِالْوَيْلِ وَالشُّبُورِ ».

واته: « پټ‌ه‌م‌به‌ری خوا ﷺ له‌عنه‌تی کردووه‌ له‌و ئافره‌تی پومەتی خ‌وی ده‌پ‌نی‌و یه‌خ‌می خ‌وی داده‌پ‌ری‌و هاوار ده‌کات به‌واوه‌یلاو ئاخ وئ‌وف کټ‌شان »^(١).

«عبدالله»ی ک‌ور‌ی «مسعود» له‌ پټ‌ه‌م‌به‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌ی‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه‌ که فه‌رم‌و‌یه‌تی:

« نَيْسَ مِمَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ ».

واته: « له‌ ئیمه‌ نی یه‌ نه‌و‌که‌سه‌ی پ‌و‌وم‌ه‌تی خ‌وی پ‌ر‌نی‌و یه‌خ‌می خ‌وی داب‌پ‌ری‌و هاوار و واوه‌یلا‌ب‌کات وه‌کو قیژهو ئال‌می جاه‌یلی‌ه‌تی پ‌یش نی‌سلام »^(٢).

(١) رواه ابن ماجه ٥٠٥/١ وهو في صحيح الجامع ٥٠٦٨

(٢) رواه البخاري انظر الفتح ١٦٣/٣

و ههروه ها پيغه مېر عليه السلام ده فرموي:

« الْبَائِحَةُ إِذَا لَمْ تُثَبِّ قَبْلَ مَوْتِهَا تَقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ ».

واته: « تافره تی شیوه نکړو یه خدادر ته گډر پيش مردنی ته به نه کات و پدشیمان نه بیتهوه، نهوا له پژی قیامتدا زیندو ده کړیتهوه جل و پژاکیتکی له مسی تواوه ده کړی به بهریدا، وه زړتیک له گډری ناگر له بهر ده کړی »^(۱).

لیدان له دهم و چاوو داخکړنی

« جابر » خوی لی پازی بی ده فرموي:

« نَبِيُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ ». واته: « پيغمبري خوا عليه السلام لیدانی دهم و چاوو داخکړنی قده غه کردوه »^(۲).

ژماره یه کی زور له باوکان و ماموستانیان په ناده به نه بهر لیدانی دهم و چاوو مندل له کاتی سزادانی منداله کانیان، وه هندی کس نه م کاره به کاردینی بهرامبر خزمهت کارو ژیر دهسته کانی .

نهم کاره سهره پای نهوه ی سوکایه تی کردنی و بی پژی نواندنه بهرامبر به دهم و چاوو پومهت که خوا پژی لیگرتوه، ههروه ها سهریش ده کیشی بز له دست دانی هندی نه ندای ههستیاری گرنګ که له دهم و چاودا کزبونه ته وه،

(۱) رواه مسلم رقم ۹۳۴

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۳/۳

که نهوکات په شیمانی پرو نه دات و کیښو گرفت دروست ده بی و خاوهن حق پی ده چی داوای توله ی خو بکات.

وه ههروه ها داخ کردنی پومه تی ناژهل، بوئه وهی بیته نیشانه یه کی جیا که روه تا خاوهنی هه ناژهل ناژله که ی خوی بناسینه وه یان هه ركات وونی کرد به هویه بدوزریته وه بو ی بگه پیته وه، نه ویش هه رامه و قه دهغه کراوه، چونکه هوکاره بو شیواندنی دیمه و نازاردانی، هه رچه ند خه لکیش بیانو به هانه ی نه وه بهیننه وه که نه وه خونهریتی عه شیرت و هوژه یه که یه تی و نیشانه یه که بو جیا کردنه وه، نه گه ر هه ر پتیرست بوو بکری، ده توانی شوینیکی تر داخ بکات نه که ده م وچا و .

قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی رۆژ به بی هېچ بیانویه کی شه رعی

یه کی که له پیلانو ته له کانی شهیتان بریتی یه له دروست کردنی پچرانی په یوه ندی نیوان موسلمانان، زۆرن نه وه که سانه ی شوین پیلانه کانی شهیتان ده که مون و هه نگاوه کانی نه وه هه لده گرنو ده نگداده برن له برای موسلمانان خویانو قسه ی له گه ل ناکه ن، له بهر هه ندی هوکاری ناشه رعی که نه ویش یان به هو ی نا کوکیه کی مادی دونیا یه وه یه یان به هو ی هه لو یستی کی بی سودو بی که لکه موه یه، جا بو یه جاری واهیه ده نگ دا برینه که به سا ل بهر ده وام ده بی و سویند ده خوات قسه ی له گه ل نه کات و، نه زرده کات که نه چیته مالی، وه هه ركات له سه ر رینگاش بیبینی پروی لی و هه رده گی ری و پشتی تیده کات و، هه ركات له کوړو مه جلیسی کدا پی بگات له گه ل راست و چه پی نه ود اته وقه ده کات و به سه ریدا هه نگا و ده نی و ده یه ری نی. نا نه مهش یه کی که له

هۆکاره کانی سیستی و لاوازی و بیده سه لاتی له کۆمه لگهی ئیسلامیدا. جا بۆیه
 شهرع بریارنکی یه کلاکهره وهی داوه و هه ره شهیه کی سهخت و توندی کردوه
 سه بارهت بهم کاره .

«أبوهريرة» له پیغه مبه ره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده یگێرتمه وه که فهرمویه تی: .

« لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ
 دَخَلَ النَّارَ » .

واته: « دروست نیه بۆ هیچ موسلمانێک که له سێ پۆژ زیاتر قسه له
 براکهی خۆی دابری، جا نه گهر له سێ پۆژ زیاتر قسهی له گهه ل براکهی نه کرد،
 نهوا نه گهر بهرێ ده چیتته ناگره وه » ^(۱).

«أبو خراش» ی «الأسلمی» له پیغه مبه ره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده یگێرتمه وه: که
 فهرمویه تی:

« مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفِكَ دَمِهِ » .

واته: « هه رکسی بۆ ماوهی سالتیک قسه له براکهی دابری، نهوا
 تاوانه که ی وه کو تاوانی رشتنی خۆینه که یه تی » ^(۲).

قسه لیک دابره ان که هۆکاری بیبهش بوون بێ له په حهت و به زهیی خودا، نهوا
 به سه بۆ سه لماندنێ خرای و نا قۆلایی لیک دابره انی موسلمانان.

ههروهک «أبوهريرة» له پیغه مبه ره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده یگێرتمه وه که فهرمویه تی:

«تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ
 فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحَاءٌ فَيَقَالُ ائْرُكُوا أَوْ ائْرُكُوا
 هَذَيْنِ حَتَّى يَفْتِنَا » .

(۱) رواه أبو داود ۲۱۵/۵ وهو في صحيح الجامع ۷۶۳۵

(۲) رواه البخاري في الأدب المفرد حديث رقم ۴۰۶ وهو في صحيح الجامع ۶۵۵۷ .

واته: « کرده‌وی خه‌لکی له هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا نیشاز، ده‌درن له پوژی دوو شه‌موو پینج شه‌مه‌دا، له هه‌موو بنده‌یه‌کی باوه‌ردار خوش ده‌بی، تنها له بنده‌یه‌ک نه‌بی که له نیوان خو‌ی و براکه‌یدا نا‌کوکی یه‌کی هه‌بی و قسه‌یان پینکوه نه‌بی، نه‌وتری: وازه‌ینن له‌و دوانه‌و لی‌خوش بوون نایان‌گریته‌وه هه‌تاوه‌کو خو‌یان چاک نه‌بن و ناشت نه‌بنه‌وه»^(۱).

وه هه‌ریه‌کی‌ک له‌و دووانه‌ نه‌گهر ته‌ویه‌ی کردو په‌شیمان بووسه‌وه و گه‌رایه‌وه بۆ لای خودا، نه‌وا پتویسته له‌سه‌ری سه‌ردانی هاو‌پیکه‌ی بکات و سه‌لامی لی بکات، جانه‌گهر نه‌مه‌ی کرد نه‌وا نه‌م بۆ قیامه‌تی خو‌ی تاوانی له‌گه‌ردندا نه‌ماوه و تاوانی له‌ نه‌ستۆی نه‌وکه‌سه‌یه که مل نادات و پشت هه‌لده‌کات .

وه‌کو «أبو أيوب» له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگێرتیه‌وه که فەرمووبه‌تی:
«لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ».

واته: « دروست نی یه بۆ هیچ پیاوی‌ک که براکه‌ی خۆی نه‌دوینێ زیاتر له‌سی شه‌و، به‌و جو‌ره‌ی که بگهن به‌یه‌ک ته‌میان روو به‌لایه‌کدا بکات و ته‌ریان روو به‌لایه‌کی تر‌دا، وه‌ باشت‌رینیان ته‌ویه‌یانه که یه‌که‌م جار سه‌لام ده‌کات»^(۲).

به‌لام نه‌گهر هۆ‌کاریکی شه‌رعی هه‌بوو بۆ نه‌وه‌ی قسه‌ی له‌گه‌ل نه‌کرێ وه‌کو وازه‌ینان له‌ نوێژ، یان به‌رده‌وام بوونی له‌سه‌ر خراپه‌و تاوان، نه‌وا نه‌گهر قسه‌نه‌کردنه‌که‌ی سوودی بۆی هه‌بوو، وه‌ بیته‌مایه‌ی گه‌ران‌وه‌ی بۆ راستی و هه‌ست کردن به‌ هه‌له‌ی خو‌ی، نه‌وا نه‌و کاته قسه‌نه‌کردن له‌گه‌لیدا واجبه‌.

به‌لام گهر قسه‌ نه‌کردنه‌که‌ وای لی بکات زیاتر پشت له‌ چاکه‌ بکات و به‌ره‌مه‌که‌ی ته‌نها سه‌رکه‌ش بوونی بیت و زیاتر دوری بخاته‌و، له‌ چاکه‌ و زۆرتر

(۱) رواه مسلم ۴/ ۱۹۸۸

(۲) رواه البخاري فتح الباري ۱۰/ ۴۹۲

پڙی بچینی له خراپه و تاواندا، نهوا نهوکاته قسه داپړین حرامه و دروست نی .
 یه، چونکه هیچ بهر ژه و نه دیکه کی شرعی پی نایه ته دی، به لکو به لاو خراپه ی
 زیاتری لی ده که ویته وه.

بویه باشتړین چاره سر بۆنم کهسه نه ویه بهر دهوام چاکه ی له گه لدا بکړی و
 ناموژگاری و نه سیحت بکړی ، هه روه ک چۆن پیغه مبه ری خوا ع عليه السلام «کعب» ی
 کورې «مالک» و دوو هاوړیکه ی هجر کرد بۆ ماو هیه ک قسه ی له گه ل نه کردن ،
 چونکه بینی مه سلته حت ی تیدایه بۆیان، به لام قسه ی له «عبداللّٰه» ی کورې «أبي»
 کورې «سلول» و مونافیکه کان دانه بری چونکه مه سلته حت و به ژه و نه دیکه کی
 شرعی نه بینی له وکاره دا وه زانی هه جرنه کردنیان باشته بۆیان.

له کوتاییدا :-

ثانه وانه ی ووتراو باسکرا به شیکن له حه رامه زوړیلاوه کانی ثم سرده مه .
 نَسْأَلُ اللّٰهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ أَسْمَاءَهُ الْحَسَنَىٰ أَنْ يَقْسِمَ لَنَا مِنْ خَشْيَتِهِ
 مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيهِ وَمَنْ طَاعَتِهِ مَا يَلْغِنَا بِهِ جَنَّتِهِ وَأَنْ يَغْفِرَ لَنَا
 ذُنُوبَنَا وَاسْرَافْنَا فِي أَمْرِنَا وَأَنْ يَغْنِيَنَا بِحِلَالِهِ عَنْ حَرَامِهِ وَبِفَضْلِهِ عَمَّنْ
 سِوَاهِ وَأَنْ يَقْبَلَ تَوْبَتَنَا وَيَغْسِلَ حَوْبَتَنَا إِنَّهُ سَمِيعٌ مَّجِيبٌ وَصَلَّى وَسَلَّمَ
 عَلَى النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

نوسه ر
محمد صالح المنجد

سوپاس بڅوا که یار مہ تی دام لہم وەرگیژانه ته و او بوم .

داواکارم له خواي به به زه یی و به رځم که لہم کاره ماندا به ټی خلاص و نهو
مه به ست بوون به هره مہ ندمانی کردبی و به ټی تباع و شوینکوتنی
پیغمبره که ی ریزدارمانی کردبی وه له پیسایي پړاو غهیری نهو
مه به ست بوون خاوتنمانی کردبی و له کویره پړچکه ی بیدعهو
شوینکوتنی غهیری پیغمبره که ی رزگارمانی کردبی .

داواکارم له خواي به رزو پړوز به رده و امان کات له سر ته نها په رستنی خو ی
وته نها شوین کهوتنی پیغمبره که ی و ته نها په پیره و کردنی دینه که ی، وه و امان
لیبکات نهو ی نهو به حرامی داناوه به حرامی بزاین توختی نه کهوین، وه
نهو ی. نهو حه لالی کردووه به حه لالی بناسین و لیتی به هره مه ندین.

وصلی الله وسلم علی رسول الامین، وءاله الطاهرین، وأصحابه الأکرمین
، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فهم صحابته إلی یوم الدین.

ناوه پړوك

لاپه ره	باسه كان
۱	پښخوښكردن
۵	پيشه كى وه رگير
۲۳	پيشه كى نوسه ر
۴۴	هاوبه ش بڼ خوادانان
۵۸	غهيړى خوا مه به ست بوون له عيبادت دا
۶۰	رهش بينى و به شوم زانينى شته كان
۶۳	سوښند خواردن به غهيړى خودا
۶۶	دانېشتن له گه ل دوو پوه كان يان خراپه كاران و هوگريوون پياوړه وه
۶۷	په له كړدن له نوښدا
۷۰	كارى بى موده و جوړه لى زڼور له نوښدا
۷۱	پيش كه وتنى نيمام له نوښدا به نه نقه ست
۷۴	هاتنى كه سټك بومرگه وت كه سړ وپيازي خوارد بى
۷۶	زينسا كړدن
۷۹	نږيازى
۸۰	نه هاتنى ثافره ت بوسه ر جټى پياوړه كى به بى هيچ عوزيكي شرعى
۸۱	داواى ثافره ت بوته لاق له ميړده كى به بى هيچ هڅه كى شرعى
۸۳	شوبهاندى خټزان به دايك و خوشك
۸۵	جووتبوون له گه ل خټزان له كاتى بڼوښى دا
۸۷	جووتبوون له گه ل دواوه لى خټزان
۸۹	دادپه وه نه بوونى ميړد له نټون خټزانه كاښدا
۹۰	به تهنه مانه وه له گه ل نامه حرمه دا
۹۲	ته وقه كړدن له گه ل ثافره تى نامه حرمه

- ۹۴ خۆ بۆخۇش کردنی ئافرهت له کاتی له مالّ ده رچونی
 ۹۶ سه فه رکردنی ئافرهت به بی مه حرهم
 ۹۸ تیروانینی ئافرهتی نامه حرهم
 ۱۰۰ بی ده نگ بوونی پیاو له ئاست داوین پیسی خیزان و مندالی
 ۱۰۱ ته زیورکردنی نه سه بی مندال و باوک
 ۱۰۳ سوو خواردن ((ریبا))
 ۱۰۷ ده رنه خستنی عهیب و ناتنه واوی که ل و په لی فروشراو
 ۱۰۹ زیادکردنی نرخ ((النجش))
 ۱۱۱ کرین و فروشتن له دواي بانگی دووه می پۆزی جمعه
 ۱۱۲ قومارو یانسیب
 ۱۱۳ دزی کردن
 ۱۱۶ وه رگرتنی به رتیل و ده مچه ورکردنی خه ک
 ۱۱۷ داگیر کردنی زهوی
 ۱۱۹ وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوی نکاکردنه وه
 ۱۲۲ ئیشکردن به کرێکار و پینه دانی کرێکه ی
 ۱۲۵ دادپه وه ر نه بوون له به خشیندا له نیتوان مندالدا
 ۱۲۷ سوال کردن بی نه وه ی موحتاج وهه ژاربی
 ۱۲۸ قه رزکردن به مه سستی نه دانه وه ی
 ۱۳۱ خواردنی حه رام
 ۱۳۲ خواردنه وه ی مه ی نه گه ر دلۆپیکیش بیت
 ۱۳۶ به کارهینانی قاپی ئالتون وزیو و خواردن و خواردنه وه تیاید ا
 ۱۳۷ شایه تی دانی درق
 ۱۳۹ گوینگرتن له ئاوازو و موسیقا
 ۱۴۲ غه ییبه ت کردن
 ۱۴۵ دووزمانی کردن
 ۱۴۷ چونه مالی خه لکه وه به بی مؤله ت وه رگرتن
 ۱۴۹ چه کردنی دووکه س گه ر سییه م ناماده بی

- ۱۵۰ جلو به رگی دریتزو شۆپ بۆ پیاوان
 ۱۵۲ خۆپازاندنه وهی پیاوان به ئالتون به هه رشیه یهك بیټ
 ۱۵۳ له بهر کردنی جل و به رگی کورت و تهسك و تهك بۆ ئافره تان
 ۱۵۵ به کارهێنانی پرچی دهستکرد
 ۱۵۶ خۆشبهاندنی پیاوان به ئافره تان
 ۱۵۸ پهنگ کردنی مووی سهرو پیش به پهنگی پهش
 ۱۶۰ وینهی پوح له بهر له سهه پۆشاک و دیوارو کاغه زو شتی له و جۆرانه
 ۱۶۳ درۆ کردن له بینینی خه ودا
 ۱۶۴ دانیشتن له سهه گۆپو پێ نان به سهه ریداو میزو پیسایى کردن له گۆپستاندا
 ۱۶۶ خۆپاک نه کردنه وه له میز
 ۱۶۸ گوێ گرتن له قسهی کۆمه لێك که بلایانه وه ناخۆش بێ
 ۱۶۹ دراوسه به تی خراپ
 ۱۷۲ وه سیه تی خراپ و زیانبه خش
 ۱۷۳ یاری کردن به زارو تاو له و شه ترهنج
 ۱۷۴ له عنه ت کردن له ئیماندارو هه رکه سی شیایى له عنه ت نه بێ
 ۱۷۵ شیوه ن و یه خه دادپین
 ۱۷۶ لێدان له ده م و چاو و داخکردنی
 ۱۷۷ قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی پۆڤ به بێ هیچ بیانویه کی شه رعی
 ۱۸۲ ناوه پۆك

بانگه وازمان

١. شاره زاکرنی موسلمانان و په روه رده کردنیا نه سهر ریگا راسته که ی نیسلام :
نه مهش دهسته بهر ده بییه گه رانه وه بو په یرووه ده س نه که ی نیسلام که بریتی یه نه
قورنانی پیرو زو سونه ته کانی پیغه مبه ر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) تیگه یشتن و
لیکدانه وه یان ، وه په یروو کردن و گه یاندنیان به و شیوازی که پیشین و پیشه وایانی
نوممه ت (سلف صالح) له سهری بوون .
٢. پاک کردنه وه ی بیرو باور و رهوشتی موسلمانان له دیارده کانی شیرک و کوفر و
تاوان ... وه پالاوتن و خاوین کردنه وه ی ناینی نیسلام له بیدعه و بوچونه
داهینراوه کان ... وه وریا کردنه وه ی موسلمانان له شوینه واری ریوا ته لاواز و
هه لبه ستر او ده کان ...
٣. زیندوو کردنه وه ی بیرو هوشی ره س نه ی نیسلامی له ژیر روشنایی (قورنات و
سوننه ت) دا و له سهر ری وشوینی پیشینانی چاکی نه م نوممه ته ، له گهل پته وکردنی
برایه تیه کی راسته قینه له سهر بناغه فراوانه جیگیره که ی نیسلام و نه هیشتن و که م
کردنه وه ی دهمارگیری مه زه به ی و حیزبی که زال بووه به سهر بیرو هوشی زوریک له
موسلمانان و بوته مایه ی پارچه پارچه بوونیان و ته سک کردنه وه ی برایه تی و
هاوکاریان له چوار چیویه کی ته سکی مه زه به ی حیزبیدا .
٤. دانانی چاره سهری نیسلامیانه بو ته واوی نه و گپرو گرفته هاوچه رخانه ی که نه
نارادان، وه هه وندان بو دهسته بهر کردنی ژیانیکی نیسلامیانه له سهر ریپازی ره س نه ی
پیغه مبه ر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) و هاوه له به ریزه کانی و بنیادنانی
کو مه لگه یه کی خواو یست و چه سپاندنی حوکی خوا له زه وی دا، به بی زیده ره وی کردن و
هه لنانی موسلمانان له سهره لگیر ساندن و نانه وه ی ناشوب و فیتنه و یه کتر کوژی .